

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Diplomová práce

**ČINNOST STŘEDISKA VÝCHOVNÉ PÉČE SE
ZAMĚŘENÍM NA PRÁCI S RODINOU KLIENTA**

Eliška Filipová

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 22. března 2012

.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí této diplomové práce Doc. PaedDr. Marii Kocurové, Ph.D. za cenné rady a připomínky. Dále můj velký dík patří řediteli Základní školy Poštovní v Karlových Varech, Mgr. Janu Poulovi a všem pracovníkům Střediska výchovné péče v Karlových Varech, především PhDr. Kristině Červenkové a paní Marii Jánské. V neposlední řadě děkuji rodině a příteli za podporu v průběhu celé mé práce.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1 PORUCHY CHOVÁNÍ – DEFINICE	3
1.1 PŘÍČINY PORUCH CHOVÁNÍ	3
1.2 KLASIFIKACE PORUCH CHOVÁNÍ	5
1.3 VÝSKYT PORUCH CHOVÁNÍ	7
1.4 VYBRANÉ PORUCHY CHOVÁNÍ	7
1.4.1 LHANÍ.....	8
1.4.2 KRÁDEŽE	9
1.4.3 ZÁŠKOLÁCTVÍ	10
1.4.4 ŠIKANA	11
1.4.5 AGRESIVNÍ PORUCHY CHOVÁNÍ	18
2 STŘEDISKA VÝCHOVNÉ PÉČE.....	21
2.1 CHARAKTERISTIKA STŘEDISKA VÝCHOVNÉ PÉČE	21
2.2 OBSAH PÉČE VE STŘEDISKU VÝCHOVNÉ PÉČE	21
2.3 ČLENĚNÍ STŘEDISEK VÝCHOVNÉ PÉČE	22
2.4 SPOLUPRÁCE STŘEDISEK VÝCHOVNÉ PÉČE S JINÝMI SUBJEKTY	23
2.5 SPOLUPRÁCE STŘEDISEK S RODINOU KLIENTA	25
2.5.2 NAVÁZÁNÍ SPOLUPRÁCE S RODINOU KLIENTA.....	26
2.5.3 CHARAKTERISTIKA RODIN KLIENTŮ STŘEDISKA VÝCH. PÉČE	28
2.6 PERSONÁLNÍ ZABEZPEČENÍ ČINNOSTI STŘEDISKA VÝCHOVNÉ PÉČE	29
3 STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE V KARLOVÝCH VARECH	31
3.1 PERSONÁLNÍ ZABEZPEČENÍ STŘEDISKA	31
3.2 STRUKTURA A ČINNOST STŘEDISKA	31
3.2.1 AMBULANTNÍ ODDĚLENÍ	31
3.2.2 INTERNÁTNÍ ODDĚLENÍ.....	32
3.3 NABÍZENÉ VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	33
3.4 SPOLUPRÁCE STŘEDISKA S JINÝMI SUBJEKTY	34
4 RODINA JEDINCE S PORUCHOU CHOVÁNÍ.....	35
4.1 VYMEZENÍ POJMU RODINA.....	35
4.2 TYPY RODIN	35
4.3 FUNKCE RODINY.....	37
4.4 VÝCHOVA DÍTĚTE	38
4.5 VLIV TRESTŮ	38

4.6 RODIČOVSKÉ POSTOJE.....	38
4.7 VÝCHOVNÉ STYLY	39
4.8 RODINA JAKO RIZIKOVÝ FAKTOR PRO VZNIK PORUCHY CHOVÁNÍ	40
5 SPOLUPRÁCE STŘEDISKA S RODINOU KLIENTA.....	42
5.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	42
5.2 VYUŽITÉ VÝZKUMNÉ METODY	42
5.2.1 DOTAZNÍK	42
5.2.2 POZOROVÁNÍ	44
5.2.3 ROZHOVOR.....	44
5.2.4 PŘÍPADOVÁ STUDIE	45
6 REALIZACE VÝZKUMU.....	46
6.1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	46
6.2 HODNOCENÍ MATKY	48
6.2.1 POZITIVITA.....	48
6.2.2 HOSTILITA	52
6.2.3 NEDŮSLEDNOST.....	55
6.2.4 AUTONOMIE.....	57
6.2.5 DIREKTIVITA.....	59
6.3 HODNOCENÍ OTCE	61
6.3.1 POZITIVITA	61
6.3.2 HOSTILITA	63
6.3.3 NEDŮSLEDNOST.....	66
6.3.4 AUTONOMIE.....	68
6.3.5 DIREKTIVITA.....	70
6.4 SHRNUÍ ANALÝZY DOTAZNÍKU ADOR.....	72
7 POZOROVÁNÍ.....	74
7.1 VÍKENDOVÝ POBYT	74
7.2 SHRNUÍ POZOROVÁNÍ Z VÍKENDOVÉHO POBYTU	76
7.3 RODIČOVSKÉ KOMUNITY.....	77
7.4 SHRNUÍ POZOROVÁNÍ Z RODIČOVSKÝCH KOMUNIT.....	79
8 ROZHOVOR S VEDOUÍ STŘEDISKA V KARLOVÝCH VARECH PhDr. KRISTINOU ČERVENKOVVOU Z 9. 12. 2011	80
8.1 SHRNUÍ ROZHOVORU.....	84
9 KAZUISTIKY	86
9.1 KAZUISTIKA Č. 1	86
9.2 KAZUISTIKA Č. 2	90

9.3 SHRNU TÍ KAZUISTIK	96
10 DOPORU ČENÍ PRO PRA XI.....	101
ZÁVĚR.....	103
RESUMÉ.....	105
BIBLIOGRAFIE	107
SEZNAM TABULEK	110
SEZNAM GRAFŮ	111
SEZNAM PŘÍLOH	112

ÚVOD

S tematikou středisek výchovné péče (dále jen „středisko“) jsem se setkala již v průběhu studia. Některá zařízení jsem již tehdy navštívila za účelem sběru dat pro seminární práci. Očekávala jsem, že se ve středisku setkám především s žáky druhého stupně základní školy. Velmi mne tehdy překvapilo, kolik klientů je mladších, mnohdy se jedná i o žáky 1. třídy. Jako studentku učitelství pro 1. stupeň základních škol mne tato realita zaujala a uvědomila jsem si, jak je důležité, aby pedagogové vyučující i v nižších ročnících, byli o problematice poruch chování (která je stěžejní náplní práce středisek výchovné péče) dostatečně informováni. Důležité podle mého názoru je také to, aby věděli o existenci středisek a jimi nabízených službách a mohli rodinám těchto žáků doporučit spolupráci s nimi. Bohužel je téma středisek výchovné péče v odborné literatuře poněkud opomíjené. I to byl důvod, proč jsem si vybrala právě toto téma.

Cílem praktické části práce je analýza a deskripce spolupráce střediska s rodinou klienta v konkrétním středisku (Středisko v Karlových Varech, dále jen Středisko). Teoretická část si klade za cíl poskytnout základní informace o činnosti střediska, o problematice, která je v nich řešena a o rodině a jejím vlivu na výchovu dítěte tak, aby čtenář byl seznámen s tematikou řešenou v praktické části.

V první kapitole se budu věnovat problematice, která je ve střediscích řešena – tedy již zmíněným poruchám chování. Budu se zabývat příčinami vzniku těchto poruch, ale také jejich klasifikací. Dále věnuji pozornost vybraným poruchám, které jsou ve střediscích řešeny nejčastěji.

Druhá kapitola bude věnována samotným střediskům, zaměřím se především na jejich charakteristiku a na obsah péče, kterou poskytují. Dále zpracuji tematiku členění středisek a spolupráce s jinými subjekty. Velká pozornost se dostane otázce spolupráce středisek s rodinami klientů.

Ve třetí kapitole je prezentováno konkrétní středisko, jedná se o Středisko výchovné péče v Karlových Varech, se kterým jsem navázala spolupráci při zpracovávání této práce. Domnívám se, že detailnější popis jednoho ze středisek může čtenáři nabídnout konkrétní představu o chodu těchto zařízení.

Protože práce nese název Činnost střediska výchovné péče se zaměřením na práci s rodinou klienta, je čtvrtá kapitola věnována problematice rodiny. Budou zde uvedeny typy rodin, funkce rodin, pozornost bude upřena také na výchovu dětí v rodinách. Závěr kapitoly bude věnován rodině z pohledu rizika vzniku poruchy chování.

Praktická část je zcela věnována spolupráci střediska s rodinou. Cílem této části, jak již bylo uvedeno, je deskripce a analýza spolupráce konkrétního střediska s rodinou klienta v ambulantní, ale také pobytové péči. Abych získala potřebné informace, rozhodla jsem se použít několik výzkumných metod. Bude se jednat o analýzu dotazníku, pozorování, rozhovor, v závěru dále uvedu dvě kazuistiky klientů Střediska, kde je popsána spolupráce jejich rodin se Střediskem. Na závěr práce se pokusím formulovat určitá doporučení Středisku. Práci doplním několika přílohami, které by měly doplnit praktickou část.

1 PORUCHY CHOVÁNÍ – DEFINICE

Termín „porucha chování“ se v literatuře objevuje od 60. let 20. století. Tehdy se tento pojem používal především v lékařských kruzích, s postupujícími lety se však touto problematikou začaly zabývat i obory jiné, jako např. psychologie, speciální pedagogika či sociální práce. Důsledkem toho je fakt, že v odborných publikacích nalezneme mnoho variant definic poruch chování.

Na poli lékařském se odborníci řídí definicí uvedenou v Mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN) vydávanou Světovou zdravotnickou organizací. Zde jsou poruchy chování charakterizovány *„opakovaným a přetrvávajícím agresivním, asociálním nebo vzdorovitým chováním. Takové chování by mělo výrazně překročit sociální chování odpovídající danému věku, mělo by být proto mnohem závažnější než běžné dětské zlobení nebo rebelantství dospívajících a mělo by mít trvalejší ráz (šest měsíců nebo déle).“*¹

Pro ilustraci je dále uvedena definice, která se používá v oblasti sociální práce. Je zde dobře patrná rozdílnost vymezení v návaznosti na odlišnost oborů.

„Poruchy chování bývají spojeny s nekvalitním výchovným prostředím (selhávající rodina, ústavní péče), s extrémní chudobou, se syndromem hyperaktivity, s poruchami učení, se smyslovými poruchami, s epilepsií.“^{2 s. 144}

V uvedené citaci je kladen důraz na výchovné prostředí, proto je důležité v rámci péče poskytované střediskem zaměřit se nejen na práci s klientem, ale také s jeho rodinou.

Pro úplnost dodejme ještě definici z oblasti psychologie:

„Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku (event. na úrovni svých rozumových schopností).“^{3 s. 67}

1.1 PŘÍČINY PORUCH CHOVÁNÍ

Názory odborníků se v otázce příčin poruch chování rozcházejí. Jediné, co můžeme s jistotou konstatovat, je fakt, že příčiny jsou multifaktoriální.

Pro zjednodušení je můžeme rozdělit na faktory endogenní (genetické, biologické) a faktory exogenní (sociální), které se vzájemně ovlivňují.

Jaký je podíl jednotlivých faktorů je pak předmětem mnoha diskuzí, pohledy se liší v závislosti na tom, z jakého pohledu se na tuto problematiku díváme.

- **genetické vlivy**

Mezi rizikové faktory patří dráždivost, impulzivita, potřeba vyhledávat vzrušení, snížení zábrán i lhostejnost k odezvě. S touto charakteristikou se můžeme setkat u jedinců již v raném věku. Podobnou charakteristiku pak můžeme zpravidla najít u alespoň jednoho z rodičů. Je proto těžké určit, zda se v těchto případech jedná o genetický vliv či vliv nevhodné výchovy a špatného vzoru chování ⁴. Nicméně byly provedeny výzkumy jednovaječných a dvojvaječných dvojčat, které ukázaly, že v 87 %, respektive v 72 % se porucha chování vyskytuje u obou dětí. I testy prováděné na vzorku adoptovaných dětí ukázaly, že v potomstvu rodičů, kterým byla diagnostikována porucha chování, se tato porucha objevuje také ⁵.

Samotné genetické studie přinesly zajímavé informace – v roce 2004 byla uveřejněna studie, podle které je s poruchami chování spjata určitá genetická oblast na chromozomu 19 a chromozomu 2 ⁶.

- **biologické vlivy**

Poškození mozku, především frontálního laloku, bývá dáváno do spojitosti s emoční labilitou, impulzivitou a nižší schopností sebeovládání. K tomuto poškození může dojít již v prenatálním období. Na vině bývají především infekce matky, psychické zátěže či nevhodné stravování v průběhu těhotenství. Perinatální období s sebou nese rizika poškození mozku vinou problematického porodu ⁴.

Rizikové faktory působí na jedince i v postnatálním období. Především v případě encefalitidy byla zjištěna souvislost s nerovnoměrnostmi v rozumovém vývoji, neklidem, pasivitou, apatií a zvýšenou dráždivostí. Zvláště rizikové jsou také úrazy hlavy a působení jedů a toxinů (alkohol, drogy) ⁷.

- **sociální vlivy**

V jedné z uvedených definicí poruch chování již bylo zmíněno, že porucha chování souvisí s nekvalitním výchovným prostředím. Výchovné působení na jedince (hlavně v raném věku) se děje především v rámci rodiny. Rizikové jsou především ty rodiny, které jsou neúplné. Na základě výzkumu charakteristiky typické rodiny klienta střediska se právě neúplná rodina vyskytuje velice často – dle výzkumu ve Středisku výchovné péče ve Zlíně se jedná o 57 % případů⁸.

Významnou roli hraje také výchovný styl - problémové je především nedostatečné vedení a kontrolování dítěte, tvrdé a proměnlivé vyžadování kázně a odmítání dítěte spojené s nedostatečnou přívětivostí^{8 s. 73}.

Postupem času začne na jedince působit mimo rodiny i školní prostředí, kde dochází k dalšímu rozvoji socializace. Právě ve školách často dochází ke vzniku prvních poruch chování (záškoláctví, šikana...), proto je důležité, aby pedagogové měli o této problematice informace a věděli, jakou pomoc dítěti a jeho rodičům či zákonným zástupcům nabídnout. (V textu budou pro stručnost uváděni pouze rodiče, ačkoliv se rozumí, že je mohou nahrazovat jiní zákonní zástupci.)

Rizikový faktor na půdě školy je především zažití školního neúspěchu. Mezi další negativní vlivy řadíme pozici „outsidera“, nevhodné kázeňské prostředky, slabou vazbu na školu či šikanu^{9 s. 74}.

V období puberty a adolescence narůstá vliv skupiny vrstevníků, ve které se jedinec pohybuje. Tyto skupiny mohou sehrát velmi negativní roli především tehdy, pokud se jedná o delikventní partu. Na základně podrobného výzkumu byl stanoven profil typického klienta střediska, kde se právě členství v partě objevuje¹⁰.

1.2 KLASIFIKACE PORUCH CHOVÁNÍ

V literatuře najdeme mnoho rozličných klasifikací poruch chování, které se však vzájemně odlišují. Tuto odlišnost způsobují rozdílné názory vědeckých oborů na danou problematiku. Klasifikace se mnohdy vzájemně prolínají a překrývají.

Z pohledu speciální pedagogiky můžeme poruchy chování dělit na základě míry společenské závažnosti⁹ na:

- **disociální**

Jedná se o takové chování, které lze zvládnout přiměřenými pedagogickými postupy spolu s využitím pomoci odborníků. Dochází při něm k častému porušování norem, které bývá úmyslné a často plyne z negativismu či vzdorovitosti.

- **asociální**

V tomto případě jde o nespolečenské chování, které „*neodpovídá mravním normám dané společnosti, nedosahuje však úrovně ničení společenských hodnot.*“⁷ s. 125 Nejčastěji se jedná o chování, které má sebepoškozující charakter (např. závislost na drogách) a bývá vázané na starší školní věk.

- **antisociální**

Antisociální chování se vyznačuje největší mírou společenské nebezpečnosti. Jedinec vědomě porušuje právní normy této společnosti, toto chování bývá často spojeno s agresivitou.

Dále můžeme poruchy chování dělit do dvou kategorií na základě agresivity. Odlišujeme chování **agresivní a neagresivní**.

- **Agresivní chování** je spojováno s porušováním a omezováním práv ostatních, je proto hodnoceno jako závažnější. Řadíme sem např. šikanu, vandalismus, rvačky a jiné násilnosti.

- **Neagresivní chování**, jako je např. lhaní, záškoláctví, útěky a toulání, se vyznačuje porušováním sociálních norem, avšak není svázáno s agresivitou. Mezi oběma kategoriemi přitom nejsou stanoveny jasné hranice, může tedy docházet k jejich kombinacím³.

V souvislosti se zaměřením práce nás však nejvíce bude zajímat dělení poruch na základě věkových období. **Poruchy v dětském věku a dospívání** jsou pro nás

primární, neboť právě této věkové skupině se věnují střediska výchovné péče. Jedná se o následující poruchy ⁴:

- lhaní
- krádeže
- útěky a toulání
- záškoláctví
- agresivita a šikanování

Druhou kategorií jsou **poruchy chování v dospělém věku**:

- kriminalita
- sexuální deviace
- drogové závislost
- týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte
- sociální nepřizpůsobivost

Těmto uvedeným poruchám se však z důvodu zaměření práce nebudeme věnovat.

1.3 VÝSKYT PORUCH CHOVÁNÍ

Z důvodu rozdílných diagnostických kritérií je velmi těžké určit četnost poruch chování ve společnosti. Dalším faktorem, který kvantifikování výskytu ztěžuje, je i skutečnost, že normy chování jsou v každé společnosti rozdílné. Proto je těžké určit, jaké chování je již považováno za problémové. Údaje o výskytu se tak velmi různí, v literatuře se dočteme o až 20% zastoupení v kategorii dětí školního věku ¹¹ s výrazně větším zastoupením u chlapců (v rozmezí 1:4 až 1:12) ⁴.

1.4 VYBRANÉ PORUCHY CHOVÁNÍ

V souladu se zaměřením této diplomové práce se budeme zabývat pouze vybranými poruchami chování v dětském věku a dospívání. Z nich byly dále vybrány ty poruchy, se kterými se pracovníci střediska setkávají nejčastěji (zjišťováno analýzou webových stránek středisek výchovné péče a na základě konzultace s vedoucí Střediska výchovné péče v Karlových Varech).

1.4.1 LHANÍ

„Lhaní lze chápat jako jeden ze způsobů úniku z osobně nepříjemné situace, kterou dítě nedovede vyřešit jinak.“^{4 s. 763}

Ne každou lež však můžeme považovat za příznak poruchy chování. Při posuzování je důležité mít na paměti, že děti předškolního věku nejsou ještě schopny s jistotou určit, co je skutečnost. Proto v tomto případě nelze hovořit přímo o lži, ale o tzv. konfabulaci, smyšlence, která je v tomto vývojovém období zcela normální a časem vymizí. V případě mentálně retardovaných osob se s ní ale setkáme i v pozdějším věku. Tato konfabulace vzniká záměnou vzpomínek nebo fantazijními představami¹². Kromě věku je také nutné přihlédnout k frekvenci a účelu lhaní.

Rozlišujeme následující druhy lží⁴:

- **lež pravá**
- **lež bájivá**
- **patologická lhavost**

O pravou lež se jedná tehdy, pokud dítě záměrně sděluje nepravdu. Motivace pro toto jednání může být různorodá – dítě může lhát v situaci, která je pro něj zatěžující a neumí ji vyřešit jinak. Pokud ale motivací lži je snaha někomu ublížit nebo získat z takového chování prospěch, jedná se o závažnější jev, ke kterému se často pojí např. egoismus či agresivita.

V případě bájivé lži (pseudologia fantastica) jsou motivy jiné – jedinec si skrze vyprávění vymyšlených příběhů, ve kterých zpravidla hraje sám hlavní roli, uspokojuje deprivované potřeby. S bájivou lží se častěji setkáváme u dětí s histrionskými rysy. Z toho, jaké jedinec (bájná lhavost se vyskytuje nezávisle na věku) vypráví příběhy, můžeme identifikovat, jaké potřeby jsou pravděpodobně neuspokojené. V tomto případě se o poruchu chování nejedná, protože zde chybí uvědomění si sdělování nepravdy¹².

Je tomu tak i u patologického lhaní, které považujeme za symptom disociální poruchy osobnosti.

1.4.2 KRÁDEŽE

„Krádež lze chápat jako porušení normy respektu k vlastnictví jiné osoby, omezení jednoho z práv druhého člověka nebo společnosti, je charakteristická záměrností tohoto jednání.“ ^{4 s. 745}

I v případě krádeže musíme zohlednit, zda dítě již dospělo do takového vývojového období, aby si uvědomovalo pojem osobního vlastnictví a zmiňovanou normu. V případě, že jedinec normu nezná, nemůžeme mluvit o pravé krádeži (případ mentálně retardovaných osob). O té mluvíme tehdy, pokud jedinec odcizí určitý předmět a je si při tom vědom svého nesprávného chování.

Nutné je odlišovat krádež od kleptomanie - jedná se o druh nutkavé neurózy, kterou nepovažujeme za příznak poruchy chování. V dětském a mladistvém věku však většina krádeží není způsobena psychiatrickým onemocněním, roli hraje především prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, např. je-li členem party ¹³. Právě klienti střediska, jak již bylo zmíněno, jsou často součástí party.

Problém totiž může nastat tehdy, pokud je v určité partě odlišná norma a krádež tam není považována za výraznější přestupek. Potrestání takového jedince za krádež je jím vnímáno jako nespravedlivé, protože v kontextu subkultury se nedopustil ničeho zvláštního ⁴. Ve spojitosti krádeží a členství v partě může být i jiný problém: *„Příslušnost k určité partě může být spouštěčem krádeží. V partách s asociálním nábojem bývá často podmínkou přijetí krádež určité věci, pokud se jedná o partu zneužívající návykové látky, je krádež prostředkem získání patřičného finančního obnosu na drogu.“* ^{13 s. 96}

Z hlediska cíle krádeže dále rozlišujeme případy, kdy jedinec krade pro sebe a kdy krade pro ostatní. S prvním případem se setkáváme u jedinců, kteří nezvládnou své sociální postavení a ukradnou věc, po které touží, ale nemohou si ji dovolit. Výjimečně se setkáme s případy, kdy dítě krade z nouze, neboť uspokojuje své základní biologické potřeby.

Pokud dítě krade pro ostatní, je to často z nedostatku prestiže ve skupině svých vrstevníků. Snaží se tak s nimi tímto způsobem navázat kamarádké vztahy ⁴.

1.4.3 ZÁŠKOLÁCTVÍ

„Záškoláctví můžeme charakterizovat jako úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy žák o své vlastní vůli, ve většině případů bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku.“ ^{13 s. 97}

Při zaznamenání záškoláctví je důležité zjistit, zda je plánované a v jakém rozsahu se objevuje. Pokud dítě předem neplánuje, že do školy nepůjde, ale jedná nepromyšleně, mluvíme o tzv. **záškoláctví impulzivního charakteru**. To může trvat i několik dnů, zpravidla do té doby, než rodiče tuto skutečnost nezjistí. Se **záškoláctvím účelovým, plánovaným** se setkáme zpravidla u jedinců, kteří se chtějí vyhnout konkrétní situaci (zkoušení, neoblíbenému předmětu...).

Dále zjišťujeme, z jakých příčin k záškoláctví dochází. Ty můžeme rozdělit do následujících základních skupin:

- **negativní vztah ke škole**

Setkáme se s ním u jedinců, kteří nezažívají školní úspěch, kterým se práce ve škole nedaří a jsou za ni trestáni. To může vést k pocitům méněcennosti a jedinci pak hledají cestu jak se těmto pocitům vyhnout.

Negativní vztah ke škole se může objevit také u dětí mimořádně nadaných, které se při vyučování nudí, nebo u dětí, které započaly povinnou školní docházku, avšak nebyly na ni ještě dostatečně zralé ¹³.

Jiným případem je záškoláctví vzniklé z tzv. školní fobie, v tomto případě se však nejedná o poruchu chování ⁴.

- **vliv rodinného prostředí**

Pokud ze strany rodičů jedinec pocítuje nezáměr o školní výsledky a plnění povinností, může to být příčinou záškoláctví. S tím se setkáme především v těch rodinách, kde rodiče dosáhli nižšího vzdělání a při výchově jsou nedůslední ¹³. (Dle sestaveného profilu typického klienta střediska bylo zjištěno, že jde o jedince, jehož rodiče dosáhli právě nižšího stupně vzdělání - jsou nejčastěji vyučeni ⁸.)

Záškoláctví se může objevit také v rodinách, kde jsou rodiče pracovně velmi vytížení a nemají na své dítě čas, jsou přetížení a nervózní. To se snaží dítěti kompenzovat penězi, doma však chybí pohoda a klid. Takové dítě pak může hledat prostředí, kde bude přijímáno více než ve vlastní rodině. Může se tak dostat do party, jejíž členové pravidelně do školy nechodí a tento program pak dítě také přijme¹³.

- trávení volného času a vliv party

V mnoha partách je záškoláctví podmínkou přijetí. Místo vyučování se členové party scházejí, často zneužívají návykové látky, dopouštějí se krádeží. Právě záškoláctví má vliv na pozdější prekriminalitu a kriminalitu.

Pokud se ve třídě záškoláctví objeví, je třeba ho neprodleně řešit. Je nutné zjistit, z jakého důvodu se záškoláctví u jedince vyskytlo. Je potřeba také zjistit, zda se jedinec nevyhýbá vyučování proto, že se stal obětí šikany.

1.4.4 ŠIKANANA

Šikanu můžeme rozdělit podle místa, kde k ní dochází – na mimoškolní šikanu (na pracovišti, ve vězení...) a šikanu, ke které dochází ve školských zařízeních. V souladu se zaměřením této diplomové práce bude sledována pouze šikanu ve školských zařízeních: té budeme věnovat více pozornosti, protože je to dle vyjádření psychologů ve Středisku v Karlových Varech jedna z nejčastějších poruch chování, která je řešena ve středisku. Pracovníci se setkávají jak s agresory, tak i s oběťmi šikanování.

Šikanu lze definovat různými způsoby:

Literatura nám nabízí tzv. empirický trojrozměrný pohled na šikanu. „Fenomén je v něm chápán jako nemocné chování, závislost a těžká porucha vztahů ve skupině.“^{14 s. 11}

Šikanu lze charakterizovat také jako „násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit.“^{4 s. 798}

Pod pojmem šikana se neskrývá jen fyzické násilí, ale také používání zbraní, slovní agrese a zastrašování zbraněmi, krádeže, ničení a manipulace s věcmi a násilné a manipulativní příkazy¹⁴.

1.4.4.1 PŘÍČINY VZNIKU ŠIKANY

Příčinami vzniku tohoto agresivního chování jsou následující motivy¹⁵:

- **tlak kolektivu** – kolektiv nutí chlapce k takovému chování, které se od něj očekává (tvrdość, nebojácnost). Muž, který se projevuje změkčile, není dobře přijímán.

Tento tlak byl součástí všech vojenských škol, kde se od mužů očekávalo, že jednou budou schopni chránit svoji vlast; dnes můžeme tento tlak pozorovat také ve sportovních kláních nejen na vrcholové úrovni, ale také v hodinách tělesné výchovy ve školách.

Výše uvedený fenomén zkoumal již C. G. Jung, který vypracoval teorii, podle které má každý člověk ve svém nitru ženskou i mužskou psychiku. Od muže se však očekává, že svou citlivější část popře a bude se chovat výhradně jako muž. V kontextu šikany tento princip funguje následovně: *„Když se někdo vedle mě, kdo má být stejně jako já mužně tvrdý, chová nechlapsky, změkčile, probouzí to ve mně přání být také takový. To je pokušení, kterého se nejlépe zbavím, když toho „sraba“ ponížím a zesměšním. To, co musím v sobě potlačit, potlačuji mimo sebe tím, že trápím toho, kdo to ztělesňuje. Dokazuji tak svoji mužnost druhým i sám sobě.“*^{15 s. 29}

- **touha po moci**

Jedná se o silnou touhu ovládat druhé. Často jediným motivem může být prosté uspokojení z toho, že druhého ovládám. Jindy motivací může být získání nějaké výhody či služby od druhého.

- **motiv krutosti**

Tento motiv může souviset až se sadismem, tedy potěšením, kdy druhý trpí.

- **zvědavost**

V tomto případě se jedná o jakýsi krutý druh experimentu, agresor pozoruje, kam až daleko se nechá oběť dohnat, co v takových situacích cítí nejen oběť, ale i agresor sám.

- **nuda a touha po stále silnějších vzrušujících zážitcích, po senzaci**

Tuto motivaci můžeme vysledovat u jedinců s nedostatkem soucitu a mravních zábran.

V odborné literatuře se dočteme také o dalších možných motivech agresora pro šikanování^{14 s. 86}:

- **motiv upoutání pozornosti**

Agresor touží být středem pozornosti a šikanování volí jako prostředek k tomu, aby získal obdiv vrstevníků.

- **motiv žárlivosti**

V tomto případě jde o závidění přízně dobrému žákovi, které se mu dostává od učitelů.

- **motiv prevence**

Tento motiv popisuje chování předešlé oběti šikany, která se po zařazení do nového kolektivu obává, že znovu bude týrána, a proto sama přechází do útoku a přidává se k silným agresorům.

- **motiv vykonat něco velkého**

Jedinci, kteří nezažívají úspěch, si prostřednictvím šikanování chtějí dokázat, že i oni jsou schopni nějakého výkonu.

1.4.4.2 OSOBNOST AGRESORA

Agresory nelze považovat za psychopaty, pozorujeme u nich však výraznou sobeckost a egocentričnost, která vede k „morální slepotě“. Další společnou charakteristikou je neúcta k člověku a neschopnost vnímat bolest druhých. Dominance, ovládání druhých, sebeprosazování a ubližování jim činí radost.

Svědomy je u nich nedostatečně vyvinuté. Velmi rozšířený názor, že jedinec se dopouští agrese z důvodu nějakého svého „mindráku“, který si takto kompenzuje, je mylný, což souvisí právě se zmiňovaným egocentrismem a sebejistotou.

Dle poznatků se jedná většinou o zdatné jedince. U osob s křehčí konstitucí však inteligence může nahradit chybějící sílu, dokonce se takový agresor ani do samotného násilí sám nemusí pouštět – celou „akci“ vymyslí a dá instrukce druhým, kteří jeho plán uvedou do reality.

Dále bylo zjištěno, že agresori často pocházejí z rodin, kde panuje problematický vztah s otcem - nejčastěji se jedná o otce nepřátelského, chladného.

Pokud takový jedinec začne šikanovat, je velká pravděpodobnost, že s agresí bude pokračovat i po přeložení do jiného kolektivu¹⁵.

Agresory můžeme rozdělit na základě společných charakteristik do následujících skupin^{14 s. 86}:

- **1. typ**

charakteristika: hrubost, primitivnost, impulzivita, kázeňské problémy, narušený vztah k autoritě, možné zapojení do gangů páchajících trestnou činností

forma šikanování: nelítostná tvrdá šikana, vyžaduje absolutní poslušnost, šikanování cíleně používá k zastrašování druhých

souvislost s rodinnou výchovou: častý výskyt brutality a agrese u rodičů

- **2. typ**

charakteristika: slušnost, kultivovanost, zvýšená úzkostnost, někdy sadistické tendence v sexuálním smyslu

forma šikanování: násilí a mučení je rafinované, probíhá skrytě bez přítomnosti svědků

souvislost s rodinnou výchovou: časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky

- 3. typ

charakteristika: optimismus, dobrodružnost, značná sebedůvěra, výmluvnost, často oblíbenost v kolektivu s velkým vlivem

forma šikanování: šikanování pro pobavení ostatních

souvislost s rodinnou výchovou: bez výrazných specifík, častější výskyt citové subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině

1.4.4.3 OSOBNOST OBĚTI ŠIKANY

Důležité je uvědomit si, že obětí šikany se může stát kdokoliv. I přes tento fakt však byly vyzorovány společné znaky obětí, mezi které patří především bojácnost, zranitelnost a odlišnost. Může se jednat o tělesný, ale i psychický handicap. Často jsou oběti popisovány jako osoby obézní, disponující menší fyzickou silou (není však pravidlem), k této charakteristice se pojí ještě neobratnost a jakákoliv mimořádná odlišnost ve vzhledu. Z psychických handicapů jsou to především specifické poruchy učení, porucha pozornosti, hyperaktivita či opožděný duševní vývoj. Oběti bývají tiché, plaché, citlivé, submisivní. Často najdeme mezi oběťmi děti osamělé bez kamarádů.

Zmíněná odlišnost obětí šikany může být velice různorodá – nízký či naopak vysoký socioekonomický status rodičů, výborný prospěch, rasová odlišnost...

Oběť však také může vykazovat provokativní chování vůči ostatním, může se jednat o psychické i fyzické útoky - pro pedagogy i jiné odborníky tak bývá obtížné v takovýchto dětech spatřit oběť.

V rodinném zázemí obětí šikany byla pozorována vyšší úzkostnost matek, která má za následek nižší samostatnost a schopnost prosadit se^{15 s. 34-35}.

Existuje následující typologie obětí^{13 s. 89}:

- oběti „slabé“ s tělesným a psychickým handicapem
- oběti „silné“ a nahodilé
- oběti „deviantní“ a nekonformní
- šikanovaní žáci s životním scénářem obětí

1.4.4.4 VÝVOJOVÁ STÁDIA ŠIKANY

V odborné literatuře¹⁴ jsou popsána následující vývojová stádia šikany:

- **první stadium: Zrod ostrakismu**

Slovo ostrakismus pochází z řečtiny, jeho význam je „střepinový soud“. Pro tuto počáteční fázi je typické vyčleňování oběti z komunity. Agresoři k tomu používají spíše psychické než fyzické násilí. Oběť je pomlouvána, ponižována, odmítána... Většinou se zprvu snaží bránit, agresoři však pomalu tlak zvyšují.

- **druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace**

V zátěžových situacích, nejčastěji v době, kdy se kolektiv dostává do stresového napětí (např. čtvrtletí, pololetí, konec školního roku...) se zvyšuje tlak na oběť. Agresoři si touto formou kompenzují tlak, který sami pociťují, popř. ubližují jen proto, že se ve škole nudí a šikanování se pro ně stává zábavou. V této fázi se již setkáme s fyzickými útoky.

- **třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra**

Dochází ke zvyšování psychických i fyzických útoků. Oběť se dostává do bezvýchodné situace, je odmítána celou třídou, i těmi jedinci, kteří se počátečních fází neúčastnili; teď s obětí nesympatizují, bojí se, že by se mohli ocitnout ve stejné situaci. Oběť se tak snaží vyhledávat alespoň přítomnost učitele, nenavazuje s ním však žádný kontakt.

- **čtvrté stadium: Vytváření norem**

Oběť začíná přijímat svou úlohu jako něco normálního a přestává se útokům bránit, naopak se snaží agresorům zavděčit. I z těch členů třídy, kteří se do šikany do této doby nezapojovali, se stávají agresoři. Třída se začíná dělit na „otrokáře“ a „otroky“. U oběti se mohou vyskytovat prvotní známky posttraumatické stresové poruchy.

- **páté stadium: Totalita**

Toto poslední stadium je již prakticky neřešitelné. Třídě vládnu „otrokáři“, jejichž normy jsou jasně nastaveny. Fyzické útoky sílí a hrozí ublížení na zdraví, dokonce i smrt oběti. U šikanovaného dochází ke vzniku

tzv. Stockholmskému syndromu, stává se závislým na agresorech, nechá si dobrovolně ubližovat.

1.4.5 AGRESIVNÍ PORUCHY CHOVÁNÍ

Agresivní poruchy chování jsou charakteristické „*porušováním sociálních norem, spojeným s omezováním základních práv ostatních, které má násilnou formu.*“^{3 s. 80}

Určitá míra agresivity je přirozenou lidskou součástí (tzv. fyziologická agresivita), dokonce hraje i důležitou roli ve vývoji jedince a byla nezbytná jak k obraně vlastní, tak k obraně teritoria. Cílem výchovy tedy není úplné potlačení agresivity (socializovaná varianta, tzv. asertivita, je naopak v dnešní době žádaná). Problém nastává tehdy, pokud agresivita přesáhne určitou mez, která je stanovena právními a sociálními normami. Častěji se setkáváme s tímto problémem u chlapců, ale v posledních letech můžeme pozorovat zvyšující se agresivnost i u dívek¹⁶.

1.4.5.1 PŘÍČINY AGRESIVITY

Odborníci stejně jako u vzniku poruch chování označují příčiny agresivity jako multifaktoriální záležitost. Mezi dílčí příčiny pak řadíme⁴:

- **dědičnost**

Míra vrozené dispozice k agresivnímu chování je individuální. Její rozložení odpovídá Gaussově křivce.

- **biologické faktory**

Určité změny ve struktuře či funkci mozku mohou vést k agresivnímu chování. Ačkoliv sklon k agresi není v mozku přesně lokalizován, bylo zjištěno, že osoby s poškozenou kůrou čelních laloků vykazují větší míru agresivního chování.

Poškození centrální nervové soustavy může být následkem různých onemocnění či úrazů hlavy.

Do biologických faktorů spadá i pohlaví jedince – je všeobecně známo, že větší sklon k agresi mají vlivem pohlavního hormonu testosteronu muži.

- **duševní choroba, užívání psychoaktivních látek**

Z duševních onemocnění vykazuje především disociální porucha osobnosti souvislost s vyšší agresivitou. V cílové skupině klientů středisek výchovné péče se však spíše jedná o požívání alkoholu a drog, které mají za následek pohotovost k násilnému chování.

- **vliv prostředí**

Již bylo zmíněno, že agresivita je vrozenou vlastností všech lidí, k jejímu dalšímu rozvoji však může docházet také vlivem učení – nápodobu a identifikací s určitou osobou. Touto problematikou se zabýval především A. Bandura, který vypracoval teorii naučené agresivity.

V současné době se jako velký problém v souvislosti s agresivitou jeví nekritické sledování akčních filmů, které pak může mít za následek snížení zábrán proti užití násilí při řešení běžných konfliktů¹⁷. Nebezpečí plynoucí ze sledování násilí v televizi popisují i výsledky výzkumu Kolumbijské univerzity, kterého se zúčastnilo přes 700 dětí:

- *„čím delší čas bude dítě trávit před televizní obrazovkou, tím větší bude pravděpodobnost, že se začne chovat násilně;*
- *téměř třetina dětí, které v průměru sledovaly televizní program více než 3 hodiny denně, spáchala nebo spáchá ve věku mezi 16 až 22 lety nějaký trestný čin;*
- *chlapci se při tom nechají ovlivnit více než dívky.*“^{16 s. 70}

Násilí ve sdělovacích prostředcích souvisí s celkovou rostoucí agresivitou v celé společnosti.

- **aktuální situace**

Jedinec na základě svého aktuálního stavu (míra frustrační tolerance, uspokojení základních potřeb...) může reagovat agresivně.

Agresivně se chovají především ti jedinci, kteří vyrůstali v rodinách, kde ve výchově převažovalo neodůvodněné trestání, urážející ponižování, kde panoval často strach. V takových situacích se dítě nedokáže vyznat a neví, jak se zachovat, aby se

dalšímu bití vyhnulo. Jedinci z takového prostředí se pak často s agresorem ztotožní. Ke svému okolí se pak chovají stejně brutálně, pocity vlastní důležitosti budují pomocí výhružek, bitím, šikanou¹⁷.

1.4.5.2 AGRESE NAMÍŘENÁ PROTI SOBĚ

Agresivita se nemusí projevit jen navenek, může být namířena proti sobě samotnému, v nezávažnějším případě může dojít k sebevraždě. Ve školním prostředí se s touto podobou naštěstí nesetkáme často, mnohem běžnější je problematika sebepoškozování v různých variantách (řezání, píchání do kůže ostrými předměty, vytrhávání vlasů ...). Základem je vždy silné napětí pocházející z rozličných příčin. Ve zvýšené míře se s autoagresí setkáme u dětí, které prožívají rozvod rodičů, nebo u dětí, které jsou týrané¹³.

„Agresivní jednání může mít epizodický charakter, to znamená, že ve větší míře závisí na aktuálních okolnostech (např. silném stresu), nebo může jít o trvalou pohotovost k agresivnímu reagování, danou typem osobnosti, event. jejím specifickým narušením, které je výsledkem určité biologické či sociální zkušenosti.“^{4 s. 772}

Ve výjimečných případech hodnotíme agresivní chování jedince jako asociální, se kterým je spojeno neuznávání společenských norem a hodnot.

2 STŘEDISKA VÝCHOVNÉ PÉČE

2.1 CHARAKTERISTIKA STŘEDISKA VÝCHOVNÉ PÉČE

„Středisko poskytuje diagnostické, preventivně výchovné a poradenské služby v rámci péče o děti s rizikem poruch chování nebo s již rozvinutými projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji, u kterých není nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, případně zletilým osobám do ukončení středního vzdělávání.“¹⁸

Poskytují ambulantní, internátní a poradenskou činnost nejen klientům, ale také pedagogům a širší veřejnosti. Jejich hlavním cílem je podchycení počínajících problémů v procesu psychického vývoje jedince a poskytnutí rad či nabídnutí systematické péče, která má předejít vážnějším problémům, jako jsou např. kriminalita, psychické poruchy atd.^{19 s. 17}

2.2 OBSAH PÉČE VE STŘEDISKU VÝCHOVNÉ PÉČE

Střediska výchovné péče poskytují tyto služby:

- **diagnostické služby**

Zaměstnanci středisek se zabývají nejen psychologickou diagnostikou osobnosti, ale také speciálně pedagogickou a pedagogicko-psychologickou diagnostikou poruch chování a sociálního vývoje, dále poskytují sociální diagnostiku podmíněnosti příčin poruch chování a sociálního vývoje.

- **služby preventivně výchovné**

Ze služeb preventivně výchovných se střediska zaměřují především na výchovně vzdělávací činnosti zaměřené na předcházení poruchám chování nebo jejich nápravu. Mezi poskytované služby patří také jednorázové, krátkodobé a dlouhodobé vedení klienta, a to ve formě individuální, skupinové nebo rodinné terapeutické činnosti. Pracovníci střediska pro tyto klienty zpracovávají speciálně pedagogické a terapeutické programy, pro třídní kolektivy jsou to programy zaměřené na předcházení či řešení sociálně patologických jevů.

- **služby poradenské**

Poradenská činnost je zaměřena především na řešení problémů, které se vyskytly jako důsledek poruchy chování²⁰.

2.3 ČLENĚNÍ STŘEDISEK VÝCHOVNÉ PÉČE

Střediska se organizačně člení na několik oddělení – ambulantní, celodenní a internátní. Ne všechna zařízení disponují všemi částmi. Existují střediska, která poskytují svým klientům pouze ambulantní péči, proto nedisponují oddělením internátním a celodenním.

- **ambulantní oddělení**

Ambulantní oddělení jsou klientům k dispozici každý pracovní den po dobu minimálně 8 hodin. Pracovní doba se liší podle konkrétních podmínek jednotlivých středisek. Zaměstnanci zde pracují s klienty, kteří se ocitli v tíživých životních situacích, dále se věnují prevenci vzniku sociálně patologických jevů. Podle průběhu dosavadní péče svým klientům doporučují následnou péči, buď v rámci střediska, nebo jim navrhnou vyhledat jinou odbornou péči.

Vybraná ambulantní oddělení zajišťují také pobytové výchovné a terapeutické programy, které netrvají déle než 7 dnů.

Některá střediska v rámci ambulance poskytují také následnou výchovně vzdělávací péči těm klientům, kteří ve středisku absolvovali pobyt v celodenním či internátním oddělení. Tato péče trvá zpravidla jeden rok²⁰.

- **celodenní a internátní oddělení**

Klienti, kteří se účastní společné výchovně vzdělávací, terapeutické a sociálně rehabilitační činnosti v rámci těchto oddělení jsou zařazeni do výchovných skupin. Ty nejsou rozděleny ani podle pohlaví ani podle věku klientů.

Podmínkou přijetí do výše uvedených výchovných skupin je doporučení z ambulantního oddělení střediska, dále je nutné před zahájením pobytu podepsat smlouvu (není-li klient zletilý, je nutný souhlas zákonného zástupce).

Po ukončení pobytu je klientovi (nebo jeho zákonnému zástupci) předána písemná závěrečná zpráva, která se skládá z dílčích zpráv psychologa, speciálního pedagoga, vychovatele a sociálního pracovníka střediska. Obsahuje návrh opatření v zájmu rozumového, citového a morálněvolního rozvoje klienta, dále přináší informace o průběhu celého pobytu, o schopnostech klienta adaptovat se na nové prostředí, o jeho schopnostech navazování sociálních vztahů s ostatními členy výchovné skupiny, dále je závěrečná zpráva zdrojem informací o společenských a pracovních návycích klienta a o jeho schopnostech týmové spolupráce²⁰.

2.4 SPOLUPRÁCE STŘEDISEK VÝCHOVNÉ PÉČE S JINÝMI SUBJEKTY

- spolupráce středisek s pedagogicko-psychologickými poradnami

Společným úkolem pedagogicko-psychologických poraden a středisek je nabízet psychologickou, pedagogickou a sociální péči dětem a mládeži s vývojovými, výchovnými a výukovými problémy.

Pracovníci poraden se specializují především na činnosti diagnostické, středisko pak může navázat na jejich práci nabídnutím speciálně pedagogické péče. K této spolupráci dochází především v případě dětí, u kterých pracovníci poraden shledali závažnější narušení a ohrožení vývoje. Pracovníci poraden pak kontaktují středisko, spolupráce mezi těmito institucemi probíhá především formou konzultací, pracovníci si také předávají diagnostické materiály, aby nemuselo být dítě ve středisku znovu diagnostikováno. Střediska tak mnohdy navazují na činnost pedagogicko-psychologických poraden a doplňují komplexnost péče o jedince s poruchami chování.

- spolupráce středisek se speciálně pedagogickými centry

Speciálně pedagogická centra se specializují na poskytování služeb zdravotně postiženým dětem a jejich rodičům, zároveň poskytují poradenské služby školám a školským zařízením pro zdravotně postižené. Pracovníci, především ti, kteří pracují s mentálně postiženými dětmi a mládeží, se u nich často setkávají se symptomy mravního narušení nebo s patologickými projevy v rodině. Právě v těchto konkrétních případech centra spolupracují se středisky. Spolupráce funguje i opačně

– pokud se pracovníci střediska setkají s klienty, u nichž převažuje zdravotní postižení, doporučují jim vyhledat pomoc speciálně pedagogických center.

- **spolupráce středisek s výchovnými poradci**

Funkce výchovného poradce je zřizována na všech základních i středních školách. Věnuje se oblasti výchovy, ale také vzdělávání. V prvně jmenované oblasti se zaměřuje hlavně na žáky s poruchami chování, se znaky sociální nepřizpůsobivosti a na žáky v náročných životních situacích. V oblasti vzdělávání je pozornost věnována žákům s výukovými problémy. V neposlední řadě se výchovný poradce zabývá poradenstvím v oblasti volby profese, popř. volby dalšího vzdělávání.

Náplní jeho práce je dále poskytování poradenských služeb žákům, nabízení konzultací a informací nejen rodičům, ale také pedagogickým pracovníkům. V případě zájmu nabízí kontakty na poradenské a specializované instituce, včetně středisek.

Důležité je, aby výchovní poradci a také metodici prevence byli informováni o konkrétních službách, které středisko nabízí. Proto se doporučuje zvat zástupce škol přímo do středisek a detailně je seznámit s nabídkou jejich služeb.

- **spolupráce středisek s diagnostickými ústavami**

Střediska se snaží svou péčí předejít nutnosti umístit jedince do diagnostického ústavu. Preventivní zásah však musí být včasný.

Středisko spolupracuje i s jedinci, kteří byli již z diagnostických ústavů podmíněčně propuštěni do původního prostředí. V těchto případech pracovníci nabízí možnost pokračovat v reedukaci, konkrétně se zaměřují na zlepšení podmínek a vztahů v rodině ²¹.

- **spolupráce středisek s orgány sociálně – právní ochrany dětí („OSPOD“)**

Zaměstnanci střediska kontaktují OSPOD v takových situacích, kdy mají podezření na porušení zákona v případě jejich klienta (trestný čin spáchaný klientem, nebo trestný čin spáchaný na klientovi).

K další spolupráci dochází tehdy, kdy je OSPOD ustanoven opatrovníkem klienta nebo vykonává dohled nad výchovou.

Dále středisko může být vyzváno k předání informací k případnému soudnímu řízení. Poskytované informace obsahují především diagnostické závěry, závěrečné zprávy a detailní informace o poskytované péči danému klientovi. Na předání těchto informací pracovníkům OSPOD se nevztahuje nutný souhlas zákonných zástupců či samotného zletilého klienta.

- **spolupráce se zdravotnickými zařízeními a dalšími orgány**

Jedná se o vzájemnou výměnu informací o poskytovaných službách, dále střediska výchovné péče nabízejí svým klientům informace a kontakty na zdravotnická a další zařízení¹⁸.

2.5 SPOLUPRÁCE STŘEDISEK S RODINOU KLIENTA

Toto specifické zařízení v rámci prevence představuje přechod mezi nabídkou ambulantní péče, výchovným poradenstvím a ústavní péčí. Jejich klienty jsou především děti s různým stupněm poruch chování vyrůstající v problémových nebo dysfunkčních rodinách. Střediska se snaží rodinnou výchovu doplnit, podpořit a korigovat, jedná se však pouze o podpůrnou funkci - rodiče stále zůstávají zodpovědní za výchovu svých dětí.

Právě kvůli skutečnosti, že klienti často přicházejí z rodin, které jsou zdrojem závažnějších problémů, je nutné navázat s těmito rodinami spolupráci. Ta je založena na principu dobrovolnosti, záleží proto pouze na rodinných příslušnících, do jaké míry jsou ochotni spolupracovat a snažit se o zlepšení výchovných podmínek a vztahů v rodině.

„Jestliže rodina nespolupracuje a nesnaží se o změnu způsobu života a přístupu k výchově, odborná práce ztrácí zpravidla smysl a účinek. Rovněž v případech, kdy se nejedná o skutečnou, ale pouze o zdánlivou nebo nahodilou spolupráci a rodina dítě při každodenním styku nadále poškozuje, je lépe, a to i přes nesouhlas rodičů, umístit dítě do internátního zařízení.“^{21 s. 18}

2.5.1. FORMY SPOLUPRÁCE STŘEDISEK S RODINOU KLIENTA

Spolupráce střediska s rodiči klienta probíhá buď jako preventivně výchovné poradenství, terapeutická činnost nebo jako účast rodin na programech střediska.

Preventivně výchovné poradenství lze charakterizovat jako podávání odborných rad a doporučení ohledně výchovných stylů. Tento souhrn podnětů je rodičům nabízen v rámci individuální konzultace, které se účastní pouze rodiče bez nezletilého klienta, popř. střediska nabízejí možnost i společné konzultace, které se klient účastní. Poslední možností je skupinová konzultace pořádána pro více rodin současně, která rodinám umožňuje vzájemné předávání zkušeností při řešení konkrétních výchovných problémů.

Střediska nabízejí rodinám klientů také různé **terapeutické činnosti**. V případech, kdy problémy klienta vycházejí z nevhodného sociálního prostředí, je rodině nabídnuta individuální terapeutická činnost, která má za cíl vést rodinu k vytváření a ovlivňování podmínek pro zdravý vývoj dítěte. Odlišná forma spolupráce se volí v případech, kdy v rodině dochází ke vztahovým problémům. V tomto případě se pracovníci střediska snaží ve spolupráci s rodinou odhalit příčiny problémů a najít jejich řešení.

V rámci terapeutické činnosti středisek je nabízena také spolupráce formou tzv. rodičovské skupiny. Jedná se o dlouhodobou terapeutickou a poradenskou činnost pořádanou pro skupinu rodičů klientů ambulantního, celodenního nebo internátního oddělení. Četnost schůzek určuje konkrétní středisko, zpravidla se však konají jednou za čtrnáct dnů. Cílem těchto skupin je podpora rodičovských kompetencí a kultivace vztahů uvnitř rodiny.

Rodiče se mohou také účastnit (nebo se sami podílet na přípravě) programů, které pořádají jednotlivá střediska. Mohou to být např. víkendová setkání rodičů s dětmi v rámci internátního pobytu ¹⁸.

2.5.2 NAVÁZÁNÍ SPOLUPRÁCE S RODINOU KLIENTA

Jednání s rodiči bývá často odbyto pouze tím, že jsou jim sděleny informace o poruše chování a poskytnuty rady, jak postupovat při další výchově jedince. To je však pro řešení situace zcela nedostačující. Chceme-li totiž problém řešit, znamená to

pracovat s psychikou nejen dítěte, ale i rodičů. Ti totiž mohou trpět pocity viny a vlastního selhání, se kterými si neumí poradit a zpětně je přenáší na dítě, čímž se situace ještě vyhrocuje. Právě proto je nutné navázat spolupráci také s rodinou⁷.

„V mnoha případech je předpokladem dobré spolupráce vydařený první kontakt s rodiči, ve kterém se podařilo vytvořit vztah důvěry, zbavený obviňování a založený na pochopení smyslu spolupráce jako oboustranné snahy o zlepšení situace.“^{19 s. 27}

Na základně prvního dojmu s pracovníkem střediska se rodiče mnohdy rozhodují, zda využijí jeho nabídky k pomoci. Proto je také důležité, aby rodičům byly sděleny obecné informace o středisku, o jeho možnostech pomoci, o metodách práce nejen s rodiči, ale také s dětmi. Na úvodní konzultaci je tedy kladen velký důraz, pracovníci by se během celého setkání měly držet následujících základních zásad^{7 s. 87- 89}:

- **věnovat rozhovoru s rodiči přiměřenou dobu**

Pracovník střediska by si měl na rozhovor s rodiči vyhradit dostatek času, pokud ho v danou dobu nemá, doporučuje se sjednat s nimi schůzku v jiném termínu než se snažit rozhovor urychlit.

- **aktivně naslouchat**

Je důležité, aby poradenský pracovník uměl rodiče vyslechnout, aby jim jen neposkytoval rady z pozice odborníka. Ne všichni rodiče jsou však ochotni s pracovníkem spolupracovat a přijmout jejich doporučení.

- **sledovat nonverbální a paralingvistické projevy při komunikaci**

Zaměstnanec střediska by měl věnovat pozornost nejen verbálním, ale také neverbálním složkám komunikace, soustředit by se měl především na projevy pocitů viny, nejistoty a selhávání. Pokud odborník registruje i tyto pocity a dokáže na ně vhodně reagovat, je pro něj pak snazší získat si důvěru rodičů.

- **nepřeceňovat svoji roli**

Je nutné, aby si odborník uvědomoval, že je nereálné, aby dosáhl radikálních změn v postojích a výchovných postupech rodičů klienta. Hlavním cílem není rodiče a klienta změnit, ale dosáhnout toho, aby „*se zamysleli nad tím, co se jim ve výchově daří a v čem naopak selhávají a aby občas zrevidovali své výchovné postupy a cíle.*“^{7 s. 88} K tomu nestačí jen prosté předávání informací o výchově dětí, důležitější je poukázat na to, co dělají dobře a poukazovat na to, že jsou schopni problémy ve výchově řešit a překonat je.

Dále se v literatuře dočteme o důležitosti **pocitu bezpečí**. Ten vzniká tehdy, pokud rodič cítí, že mu odborník rozumí a že mu pomůže. Pracovník střediska docílí vytvoření popsané situace nejlépe tím, když se nebude snažit hned všemu porozumět a nenechá se zaskočit silnými emocemi rodičů²². Rodiče se také cítí často bezpečněji v případě, že zaměstnanec střediska, který se s nimi setká na úvodní konzultaci, s nimi vede i konzultace následující²³.

Pracovník by měl rodiče nejprve požádat, aby popsali problém, kvůli kterému vyhledali pomoc střediska tak, jak jej vidí oni sami. Měl by je trpělivě vyslechnout a vyvarovat se výroků, které by mohli zvýšit případné pocity viny rodičů. Při prvním kontaktu s nimi by se odborník měl zaměřit na to, co se dá v současné době podniknout, než se věnovat tomu, jak došlo ke vzniku aktuálního stavu⁷.

Rodiče klienta by měli být připraveni na to, že řešení problémů bude vyžadovat jejich dlouhodobější spolupráci, proto je nutné, aby si na konzultace vymezili dostatek času. Rodiče, kteří tvrdí, že se s odborníkem nemohou sejít z důvodu nedostatku času, nejčastěji nemají dostatek motivace pro spolupráci nebo nemají ve středisko důvěru²³.

2.5.3 CHARAKTERISTIKA RODIN KLIENTŮ STŘEDISKA VÝCHOVNÉ PÉČE

Samotná střediska nedisponují informacemi o charakteristické rodině svých klientů. Alespoň základní údaje však můžeme získat z několika kvalifikačních prací, které se na tuto problematiku zaměřily.

Z jedné studie, která proběhla ve Středisku výchovné péče Domek ve Zlíně (zkoumaný vzorek tvořilo 100 rodin klientů) vyplývá, že klient pochází v 57 % případů z neúplné rodiny. Tuto rodinu ve většině případů tvoří matka, v ojedinělých případech babička. Pouze ve 20 % případů pocházel klient z úplné rodiny, kterou tvořili biologičtí rodiče. Studie se zaměřila i na počet sourozenců klienta, 15 % klientů nemělo žádného sourozence, nejčastěji (46 %) klienti měli jednoho sourozence. Dále bylo zkoumáno vzdělání rodičů, vychovávajících klienty střediska. Matka i otec byli nejčastěji vyučeni ¹⁰.

V rámci jiného výzkumu, který proběhl ve Středisku výchovné péče v Chomutově (zkoumaný vzorek tvořilo 66 rodin klientů) byly zjištěny podobné údaje o vzdělanosti rodičů klientů středisek výchovné péče, polovina rodičů byla vyučena. Obdobně odpovídají výsledky analýzy počtu sourozenců klienta střediska. V 10 % se jednalo o jedináčka, nejčastěji (44 %) měl klient jednoho sourozence. Avšak zjištění, že pouze 33 % klientů pochází z neúplných rodin, se liší od údaje ze střediska ve Zlíně ²⁴.

2.6 PERSONÁLNÍ ZABEZPEČENÍ ČINNOSTI STŘEDISKA VÝCHOVNÉ PÉČE

Nezbytnými pracovníky středisek jsou speciální pedagogové (v ideálním případě dva speciální pedagogové, kdy alespoň jeden z nich je etoped), psycholog a sociální pracovník. Jejich přesný počet se odvíjí od specifických podmínek konkrétních středisek. Dále ve střediscích pracují také odborní pracovníci - pediatři a psychiatři. V těch střediscích, kde je zřízeno internátní oddělení, dále pracují učitelé a vychovatelé. Pedagogičtí pracovníci musí na základě zákona č. 383/2005 Sb. splňovat podmínku psychické způsobilosti.

Hlavní náplň činnosti zaměstnanců střediska je následující ²¹:

- **pracovní náplň vedoucího střediska:**
  - koordinuje vztah mezi školou, rodinou (popř. výchovným ústavem) a střediskem
  - odpovídá za organizační, obsahovou a odbornou úroveň práce střediska
  - podílí se na propagaci střediska

- podílí se na přímé výchovné práci s klienty
- spolupracuje s dalšími středisky

- **pracovní náplň psychologa střediska**
  - provádí komplexní psychologické vyšetření klientů při jejich převzetí do péče střediska
  - podílí se na sestavení individuálního výchovného plánu klienta a doporučuje opatření, která mají zvýšit efektivitu zvolených metod
  - zabezpečuje oblast pedagogicko-psychologického poradenství

- **pracovní náplň speciálního pedagoga – etopeda**
  - zajišťuje komplexní speciálně pedagogickou diagnostiku
  - poskytuje odborné konzultace a metodickou pomoc učitelům škol, kam klient střediska dochází
  - podílí se na terapeutickém vedení klientů formou individuální i skupinové terapie

- **pracovní náplň sociálního pracovníka střediska**
  - navazuje kontakt s rodinami, provádí sociální anamnézu, nabízí a propaguje služby střediska
  - spolupracuje se všemi zainteresovanými zařízeními a institucemi
  - vede evidenci klientů, které jsou v péči střediska nebo touto péčí prošli

- **pracovní náplň učitele**
  - provádí vstupní zjištění znalostí
  - v průběhu pobytu ve středisku pomáhá doplnit klientovi zmeškané učivo, ověřuje úroveň poznatků a dovedností
  - v rámci své působnosti vede dokumentaci o klientech

- **pracovní náplň vychovatele**
  - zabezpečuje výchovnou činnost ve skupině klientů umístěných ve středisku
  - podílí se na práci s rodinou
  - zpracovává průběžné hodnocení svěřenců

3 STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE V KARLOVÝCH VARECH

Výroční zpráva²⁵ ze Střediska uvádí následující informace:

Středisko v Karlových Varech vzniklo k 1. 1. 1997, od 1. 9. 2000 organizačně spadá pod Dětský diagnostický ústav, Středisko výchovné péče, ZŠ a ŠJ v Plzni.

Disponuje jak ambulantním, tak i internátním oddělením. Oddělení celodenní v tomto Středisku nenajdeme.

V uplynulém školním roce 2010/2011 poskytlo Středisko služby 236 klientům (v 5 případech byla spolupráce se Střediskem nařízena soudem), ve 4 případech Středisko doporučilo nařízení ústavní výchovy. U 28 klientů byly shledány nekriminální a kriminální problémy, na jejich řešení se Středisko podílelo.

3.1 PERSONÁLNÍ ZABEZPEČENÍ STŘEDISKA

Činnost Střediska zabezpečují tři psychologové (jeden z nich je také vedoucím celého zařízení), dva speciální pedagogové, stejný počet sociálních pracovníků a odborných vychovatelů, dále tým Střediska tvoří tři asistentky pedagoga a dva učitelé.

3.2 STRUKTURA A ČINNOST STŘEDISKA

3.2.1 AMBULANTNÍ ODDĚLENÍ

V rámci ambulantního oddělení jsou nabízeny tyto služby:

- informativní jednorázové konzultace
- psychologická, speciálně pedagogická a sociální vyšetření
- krátkodobá a střednědobá terapeutická péče
- dlouhodobé výchovné a terapeutické vedení klientů a jejich rodičů
- terapie individuální i skupinová
- relaxace
- reedukace
- péče pro klienty, kteří absolvovali dobrovolný pobyt
- poskytování služeb zákonným zástupcům nezletilých klientů

- metodické vedení a služby pedagogům
- spolupráce se školami, se školskými poradenskými zařízeními, orgány sociálně-právní ochrany dětí, se zdravotnickými zařízeními a dalšími odborníky, kteří se podílejí na prevenci a řešení rizikového chování klientů

V rámci ambulantního oddělení se koná skupinová terapie pro děti mladšího školního věku pod vedením psycholožky. Skupina zaměřená na nácvik sociálních dovedností pro děti ve věku od 8 do 11 let byla z důvodu malého počtu zájemců zrušena.

Ambulantní oddělení poskytuje také klubové aktivity pro chlapce staršího školního věku (1 x za dva týdny) a klubové aktivity pro děvčata. Jejich cílem je prevence závadového chování a kvalitní trávení volného času.

Dále Středisko ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí pořádá „Tábor plný dobrodružství“ pro jedince od 8 do 11 a od 12 do 15 let.

V uplynulém školním roce 2010/2011 využilo služeb ambulantního oddělení 236 klientů. U 23 z nich byly poskytnuty pouze jedno nebo dvourázové konzultace. Komplexní vyšetření bylo realizováno u 114 klientů.

3.2.2 INTERNÁTNÍ ODDĚLENÍ

Středisko v Karlových Varech pořádá ve svém internátním oddělení dobrovolné, režimově a diagnosticko-terapeuticky zaměřené reedukační pobyty v délce trvání 8 týdnů. Kapacita oddělení umožňuje přijmout do výchovné skupiny maximálně 8 klientů. Skupiny jsou uzavřené, což znamená, že všichni klienti zahajují a ukončují pobyt ve stejnou dobu. Pokud je pobyt některého z klientů ukončen dříve, není možné přijmout jako náhradu klienta jiného.

Klienti jsou během pobytu hodnoceni formou plusových a minusových bodů za své chování. Třikrát denně probíhají malé hodnotící tzv. komunity, jednou za týden se pak koná velká komunita, které se účastní všichni zaměstnanci Střediska. Samotní pracovníci se scházejí také jednou týdně na poradě s vedoucí zařízení.

Před začátkem pobytu jsou děti i rodiče informováni o pravidlech a vnitřním řádu internátního oddělení tak, aby se zvýšila pravděpodobnost absolvování celého pobytu. I tak ale v minulém školním roce nedokončili pobyt dva klienti.

Ve školním roce 2010/2011 se pobytu zúčastnilo 41 dětí, z toho jeden se účastnil pobytu opakovaně.

V rámci dvouměsíčního pobytu je klientům nabízena celá řada aktivit, mezi které patří:

- relaxace (1x týdně)
- muzikoterapie (1x za 2 týdny)
- sportovní aktivity (lukostřelba, florbal, stolní tenis, atletické disciplíny)
- výtvarné a rukodělné práce
- psychosociální a společenské hry
- zátěžová turistika

Internátní oddělení dále pořádá zážitkově zaměřené víkendové pobyty. Ve školním roce 2010/2011 proběhly pobyty zaměřené na hyperaktivitu a sníženou přizpůsobivost v sociálním prostředí a také na vztahové problémy v rodině. Celkem se jednalo o 7 víkendových pobytů, kterých se dohromady zúčastnilo 43 dětí.

3.3 NABÍZENÉ VOLNOČASOVÉ AKTIVITY

Středisko nabízí i velké množství volnočasových aktivit jako např.:

- seznámení s historií řemesel a zemědělství na statku Bernardt
- přednášky na téma vesmír ve hvězdárně
- prohlídka a seznámení se s provozem letiště Karlovy Vary
- podpora přírodovědeckých znalostí spojená a prohlídkou Zooparku v Chomutově
- seznámení se s významnými památkami a historií (prohlídka Terezína a Lidic)
- nácvik plaveckých dovedností

Již třetím rokem Středisko v Karlových Varech dále umožňuje klientům návštěvu různých klubových aktivit (sport, tvořivá dílna).

3.4 SPOLUPRÁCE STŘEDISKA S JINÝMI SUBJEKTY

Středisko dlouhodobě spolupracuje s dětským informačním centrem, které zajišťuje doučování. Těchto služeb využilo v minulém školním roce 12 klientů. Dále je navázána spolupráce s městskou policií, která připravuje besedy a praktické rady pro klienty.

4 RODINA JEDINCE S PORUCHOU CHOVÁNÍ

4.1 VYMEZENÍ POJMU RODINA

Pojem rodina si každý vysvětluje jinak. „Někdo považuje za rodinu členy domácnosti, ale ne už rodiče, který žije jinde. Jiní zahrnují i příbuzné a nepříbuzné blízké osoby, někdo nezapočítává ani pokrevné příbuzné, kteří v bytě spolu žijí; nejen děti jmenují i domácí zvířata.“^{26 s. 83} Je proto velmi obtížné, až nemožné sestavit jednoznačnou definici. Ta se vždy liší v závislosti na oboru, který s rodinou pracuje.

V pedagogice rodinu chápeme jako „sociální skupinu nebo společenství, žijící ve vlastním prostoru – domově, uspokojující potřeby, poskytující péči a základní jistoty dětem. Rodina spolu se školou plní významné výchovné funkce, které lze chápat jako komplementární.“^{27 s. 248}

Na poli psychologickém je rodina definována např. takto: „Skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.“^{28 s. 512}

V současné společnosti převažuje forma rodiny, kterou tvoří rodiče a jejich biologické děti, existuje však mnoho jiných forem, jako např. rodiny neúplné, rodiny doplněné dalším sňatkem, třígenerační rodiny i nebiologické rodiny (např. adoptivní). Se všemi těmito formami se pracovníci středisek setkávají^{26 s. 83}.

4.2 TYPY RODIN

- **neúplná rodina**

Neúplnou rodinu tvoří pouze jeden rodič a dítě (děti). Ke vzniku takových rodin dochází hlavně po rozvodu. Děti jsou v 95 % případů svěřeny do péče matky²⁶.

- **doplněné rodiny**

Jedná se o rodiny, které vznikly novým sňatkem, v takových rodinách žije dítě (děti) s jedním ze svých biologických rodičů a jeho novou partnerkou či partnerem. Dítě se mnohdy snaží zabránit novému vztahu, neboť může mít pocit, že příchodem nového člena je zrazován jeho druhý rodič.

Nově vzniklé doplněné rodiny chtějí co nejrychleji žít klidně a normálně. To však bývá zdrojem dalších obtíží. „*Rodiny, které vzniknou dalšími sňatky, se z různých hledisek odlišují od rodin biologických. Jeden nebo oba partneři mají za sebou vlastní rodinné historie, respektovat je v nové rodině není snadné; není ani snadné získat si prostor pro přínos k nové rodinné kultuře.*“^{26 s. 91}

Psychologové doporučují, aby se nevlastní rodič stal pro děti spíše rádcem a přítelem, dojde tak k jeho lepší akceptaci dětmi. Primární odpovědnost za výchovu by měl alespoň v prvních letech nést biologický rodič.

Důležité je, jak staré jsou děti, když dojde k doplnění rodiny. U dětí mladšího školního věku většinou dochází k bezproblémovému přijetí nového dospělého do rodiny. Na druhé straně však pubescenti mívají při sžíváním s nevlastním rodičem podstatně větší problémy. Právě v tomto věku totiž mají tendence k opozici a ke zvýšené kritičnosti²⁹.

Situace v doplněné rodině je popsána v kazuistice č. 2 (viz. praktická část).

- **třígenerační rodiny**

Tyto rodiny definujeme „*sdílením společné domácnosti anebo úzkým provozním a ekonomickým propojením rodičů a prarodičů v domácnosti a v péči o nejmladší generaci.*“^{26 s. 92} Tento způsob soužití s sebou nese nedostatek autonomie v obou rodinách, nicméně v mnohých případech (především v rozvodové krizi) je jedinou schůdnou možností.

Přínosem třígeneračních rodin je v mnohých případech pozitivní vliv na děti, kterým jsou zprostředkovány jiné hodnoty, než jim nabízejí jejich rodiče.

V některých situacích prarodiče přejímají plnou zodpovědnost za výchovu dětí - např. jsou-li rodiče dítěte nemocní, drogově závislí nebo se z různých důvodů nechtějí o děti starat (viz. kazuistika č. 1 v praktické části).

- **adoptivní rodiny a další sociálně tvořené formy rodin**

U adoptivních a pěstounských rodičů se často objevuje obava z negativních genetických vlivů biologických rodičů. Děti, které již v raném věku ztratily původní vztah, se pak nejvíce obávají dalšího zklamání, jsou proto často nedůvěřivé.

Tato nedůvěra rodičů a dětí se může stupňovat, až dojde do podoby boje. V těchto případech je vhodné vyhledat odbornou pomoc²⁶.

4.3 FUNKCE RODINY

Až do konce 18. století plnila rodina významné funkce, zajišťovala ekonomickou péči, poskytovala vzdělání a péči v době nemoci. Bylo téměř nemyslitelné žít mimo rodinné společenství. Postupem času však některé tradiční funkce rodiny začal přejímat sociální stát³⁰. V současné době mluvíme o těchto funkcích rodiny:

- **biologicko – reprodukční funkce**

Tato funkce má zajistit udržení života rozením dětí. Tato funkce není vázána pouze na rodinu, pouze v ní má ale plný význam.

- **ekonomicko zabezpečovací funkce**

Nejde o zabezpečení pouze dítěte, ale všech členů rodiny. V dnešní době se tato funkce netýká pouze materiální, ale také sociální a duševní oblasti a poskytuje tak pocit životní jistoty.

- **emocionální funkce**

Emocionalita bývá označována jako nejdůležitější kohezivní faktor rodiny, ačkoliv v některých rodinách bývají nadřazovány hmotné statky.

- **socializačně výchovná funkce**

Podstatou socializačně výchovné funkce je přijetí dítěte takového jaké je, péče o něj a jeho výchovu, snaha porozumět mu, chránit ho před nepříznivými situacemi a učit ho takové situace řešit³¹.

Pokud rodina své funkce neplní, může být nahrazena institucionální péčí, ta s sebou však nese riziko vzniku psychické deprivace. Přitom nepříznivé podmínky dlouhodobého pobytu v ústavu jsou tím větší, čím je dítě mladší³⁰.

4.4 VÝCHOVA DÍTĚTE

Otázka výchovy je v této práci zařazena z toho důvodu, že způsob chování i prožívání dětí úzce souvisí právě se stylem výchovy.

Dospělí se při výchově dětí snaží o dosažení výchovných cílů. Aby jich dosáhli, volí rozličné výchovné prostředky a metody, jako např. odměny, tresty či působení osobním příkladem. Každé dítě přitom bude reagovat na výchovné prostředky jinak – závisí totiž na mnoha faktorech, jako např. na osobě vychovávajícího, ale také na osobě vychovávaného, na jejich vztahu a konkrétní situaci³².

4.5 VLIV TRESTŮ

Odborníci z pole psychologie i pedagogiky se věnovali výzkumu efektivity jednotlivých výchovných prostředků. Velká pozornost přitom byla věnována působení trestů. Bylo zjištěno, že fyzické tresty mají za následek nežádoucí chování dítěte. To proto, že při této podobě trestu se dítě cítí poníženo, což negativně ovlivňuje jeho sebehodnocení. Dochází také k narušení emočního vztahu s dospělým³².

Z výzkumu, který proběhl jako součást kvalifikační práce na půdě Střediska výchovné péče ve Zlíně a kterého se zúčastnilo 100 klientů, vyplývá, že fyzické tresty (v některých případech dokonce fyzické týrání) pocítilo 70 % klientů Střediska³³. Tento agresivní model pak podporuje agresivitu u dítěte samotného³². To se pak může extrémně násilnicky až sadisticky chovat k ostatním, především pak k malým dětem (mladší sourozenci, popř. slabší spolužáci), výjimkou nebývá ani týrání zvířat či ničení předmětů. Dítě si tak vybíjí touhu po pomstě, kterou nemůže projevit vůči trestající osobě, zvolí si tak náhradní objekt³⁴.

4.6 RODIČOVSKÉ POSTOJE

Anglosaští odborníci se věnovali sledování rodičovských postojů k dítěti. Pro přehlednost byly dílčí postoje seskupeny do následujících základních dimenzí:

- postoj kladný, láskyplný, akceptující – záporný, hostilní, chladný až zavrhuje
- postoj kontrolující – postoj poskytující dítěti autonomii, volnost, liberální postoj

- důslednost – nedůslednost^{32 s. 140}

Praktická část se mimo jiné věnovala právě rodičovským postojům (viz analýza dotazníku ADOR) a poskytla nám informace o tom, jaké rodičovské postoje převládají v rodinách klientů středisek.

4.7 VÝCHOVNÉ STYLY

Aby byla výchova účinná, musí rodiče přesně vědět, co od dítěte chtějí, co jim mohou přikázat a co naopak zakázat, navíc je důležité, aby uměli prosadit vše, co je třeba. Je také důležité, jaký z výchovných stylů zvolí.

„Pod pojmem výchovný styl si představujeme „souhrn záměrných i spontánních způsobů chování vychovatele k vychovávanému. Nové klasifikace umožňují popis nevhodných a pro dítě škodlivých stylů výchovy, jakými jsou např. výchova rozmazlující, zavrhuje, nadměrně ochraňuje, perfekcionalistická, nedůsledná, popř. zanedbávající, týrající nebo zneužívající dítě.“^{27 s. 347}

- **autoritativní výchova**

O autoritativním stylu výchovy mluvíme tehdy, pokud rodič dítě vychovává převážně jen zákazy bez ohledu na to, jak se s tím dítě vyrovnává. Dochází k potlačování vlastního projevu a spontaneity dítěte, které je ve výsledku zvyklé jen slepě plnit příkazy. Dlouho potlačované potřeby dítěte se však přeci jen časem projeví, dítě se pak staví do opozice. Tento výchovný styl s sebou nese i časté trestání, mnohdy i fyzické, o jehož negativních účincích již bylo pojednáno.

- **liberální výchova**

Při tomto vedení rodič řídí své dítě málo, popř. ho neřídí vůbec. Na dítě nejsou kladeny v podstatě žádné požadavky. Když jsou přeci jen vyřčeny, nekontroluje se jejich plnění.

- **demokratická výchova**

Demokratická výchova se jeví jako optimální. Na dítě jsou kladeny požadavky, avšak ty jsou přiměřené jeho věku, jejich plnění je důsledně kontrolováno. Rodiče s dítětem tráví volný čas a poskytují mu pocit bezpečí a jistoty³⁵.

4.8 RODINA JAKO RIZIKOVÝ FAKTOR PRO VZNIK PORUCHY CHOVÁNÍ

Základem rizika, které plyne z rodinného prostředí, je nedostatek vřelosti k dítěti. V rodinách, kde dítě nepozná ze strany rodičů vřelý vztah, bylo popsáno riziko, že dítě nebude rozumět a akceptovat očekávání rodičů.

Mezi další popsaná rizika patří ^{9 s.35}:

- systém rodiny

Riziko vzniku poruchy chování u dítěte se objevuje v rodinách, kde je matka nezletilá, či rodiče jsou dlouhodobě nezaměstnaní, především pak v rodinách neúplných. O domácnost se v nich stará pouze jeden rodič, často se musí vypořádat se zhoršenou ekonomickou situací. Bývá přetížen povinnostmi a nemá kolikrát už sílu poskytovat dítěti oporu, kterou potřebuje, tak současně vzniká riziko zhoršení vztahu. Což řadíme mezi další rizikové faktory.

- fungování systému rodiny

Důležitý je charakter interakce v rodině a harmoničnost vztahů mezi jejími členy. Nepříznivě působí manželské hádky, rodinné násilí, ale také psychiatrické onemocnění (např. deprese).

- chování rodičů

V tomto případě riziko tkví především ve špatném rodičovském vzoru, který je dětem předáván, řadíme sem např. kriminalitu, antisociální chování či zneužívání návykových látek.

- výchovný styl

O výchovných stylech pojednává předešlá kapitola, už tedy víme, že některé výchovné styly, jsou nevhodné. Jedná se především o nedostatečné vedení dítěte, tvrdé či proměnlivé vyžadování kázně, zanedbávání, nedostatek zájmu apod.

Dle výzkumu, který se věnoval popisu rodiny klienta ve Středisku výchovné péče v Brně, vyplývá, že z výše uvedených rizikových faktorů je často zastoupeno předávání špatného rodičovského vzoru. Jedná se především o alkoholismus

(ve 31 % případů), gamblerství (28 %) či o kriminalitu (18 %). Rizika byla sledována také ve fungování systému rodiny, konkrétně v četnosti psychiatrických onemocnění (19 % případů) ³³.

5 SPOLUPRÁCE STŘEDISKA S RODINOU KLIENTA

V praktické části se budu zabývat tím, jak Středisko výchovné péče v Karlových Varech spolupracuje s rodinami svých klientů. Zaměřím se konkrétně na to, jak Středisko vyhodnocuje, na čem konkrétně je potřeba s rodinami pracovat a jak tato spolupráce vypadá v praxi. Výzkum, který může být vymezen jako šetření smíšeného charakteru, budu provádět formou analýzy dotazníku, pozorování, využiji také polostrukturovaný rozhovor s vedoucí Střediska. V neposlední řadě praktickou část doplním o kazuistiky dvou klientů.

5.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Cílem praktické části je deskripce a analýza spolupráce Střediska s rodinou klienta v ambulantní, ale také pobytové péči.

Ze stanoveného cíle vyplynuly následné výzkumné otázky:

- **Jak Středisko zjišťuje, na co se má zaměřit při spolupráci s rodinou?**
- **Na jakých konkrétních oblastech by měli pracovníci s rodiči spolupracovat?**
- **Jaké jsou konkrétní podoby spolupráce s rodinou a jak je tato spolupráce realizována?**
- **Jaká je ochota rodičů spolupracovat se Střediskem**

5.2 VYUŽITÉ VÝZKUMNÉ METODY

Pro praktickou část diplomové práce jsem zvolila kombinaci kvalitativních a kvantitativních metod. Bude se jednat o kvantitativní analýzu dotazníku ADOR, dále budu pracovat s kvalitativními metodami – polostrukturovaným rozhovorem, kazuistikami a pozorováním.

5.2.1 DOTAZNÍK

Dotazníkem rozumíme „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.*“^{36 s. 121} Jedná se o jednu z nejběžnějších kvantitativních metod využívanou k hromadnému získávání údajů. Výhodami dotazníku je jistě jeho snadná a rychlá administrace, stejně jako možnost zachovat anonymitu respondentů.

Naopak jednou z největších nevýhod je skutečnost, že respondent může odpovědi zkreslit.

Dotazník se skládá z řady otázek, které mohou být různého typu. Mezi nejběžnější typy patří otázky **uzavřené** (respondent vybírá z navržených odpovědí), **otevřené** (nechává se prostor pro volnost v odpovědi), **polouzavřené** (respondentovi se nejprve nabízí navržené odpovědi, na rozdíl od otázek uzavřených mu ale poskytují možnost k dovysvětlení) a **otázky škálované** (které pomocí škály nabízejí odstupňované hodnocení zkoumaného jevu) ³⁶.

Administrace dotazníků může být prováděna několika způsoby, nejvhodnější je však osobní zadávání dotazníků. Využít však můžeme i časově méně náročnou variantu, a sice někoho (např. vyučujícího) poprosit, aby za nás dotazníky rozdával ³⁷.

- **dotazník ADOR**

Pro potřeby diplomové práce jsem využila dotazník ADOR. Volbu jsem konzultovala s vedoucí psychologkou, která mi umožnila s tímto dotazníkem pracovat a osobně ho zadávat klientům z internátního oddělení. Při výběru techniky jsem si byla vědoma, že je ADOR určen výhradně psychologům a já jsem studentkou učitelství. Po prostudování a konzultaci jsem se však rozhodla dotazník využít, neboť jeho vyhodnocení je poměrně jednoduché a nevyžaduje hluboké znalosti z oboru psychologie.

Jedná se o standardizovaný dotazník sestavený předními českými psychology Z. Matějčkem a P. Řičanem na základě dotazníku E. S. Schaefera. Tento dotazník zjišťuje „*postoje, jednání a výchovné praktiky rodičů, tak jak se jeví jejich dětem v pubertě a adolescenci*“ ^{38 s. 5} (Význam zkratky zní „adolescent o rodičích“).

Dotazník se skládá ze dvou listů, na obou je uvedeno totožných 50 otázek, jeden list je určen pro hodnocení otce, druhý pro hodnocení matky. Vyhodnocení dotazníku se provádí následovně – k odpovědím (*ano – částečně – ne*) jsou přiřazeny body, které se zapíší do záznamového listu v daném pořadí, které nám zajistí následné sčítání bodů v pěti různých zkoumaných oblastech – pozitivita (POZ), hostilita (HOS), nedůslednost (NED), autonomie (AUT) a direktivita (DIR). Takto získáme hodnotu hrubého skóru (v každé kategorii je maximem 20 bodů). K převodu hrubých

skórů jsou v manuálu uvedeny převodní koeficienty. Výsledkem je tabulka s vypočítanými standardními skóry, zvláště pro matku a otce.

Dotazník byl sestaven v roce 1992, normy jsou tedy 20 let staré. Proto jsem se rozhodla dotazník zadat nejen ve zkoumaném prostředí (Středisko), ale také ve třídách běžné základní školy. To mi umožní porovnat výsledky s normami z 90. let a názorně ukázat, jak se tyto údaje změnily za 20 let a porovnávat výsledky zkoumaného vzorku ze Střediska s aktualizovanými daty.

Kromě norem z 90. let autoři uvádějí také soubor optimálních hodnot, vytvořený na základě klinických zkušeností. Tyto hodnoty by se během let neměly měnit, stále zůstávají optimálními.

5.2.2 POZOROVÁNÍ

Pozorování je jednou z nejčastěji volených metod v kvalitativním výzkumu. Jeho podstatou je smyslové vnímání určité situace a následně její analýza. Umožňuje nám přímé sledování reálných jevů a získání velkého množství kvalitativních údajů, na druhé straně s sebou přináší i značnou náročnost na přípravu a velké nároky na osobu pozorovatele. Před samotným pozorováním si výzkumník stanoví prostředí a cíl pozorování, zároveň si připraví pozorovací arch, který má běžně jen časovou a obsahovou dimenzi³⁷. Do zápisů je nutno psát jen vnější projevy chování pozorovaných osob a nevyvozovat z pozorovaného žádné závěry a nedoplňovat pozorování subjektivními názory a hodnocením³⁶.

V praktické části jsem využila přímé (sama jsem zkoumané jevy pozorovala), zúčastněné, zjevné (pozorované osoby byly seznámeny s tím, že jsou předmětem výzkumu), krátkodobé, nestrukturované a nestandardizované pozorování.

Záznam jsem si zapisovala během samotného pozorování do předem připraveného pozorovacího archu. Pořízení audiozáznamu, který by umožnil následně doslovně přepsat výroky, bohužel nebylo možné provést z důvodu nesouhlasu některých rodičů klientů.

5.2.3 ROZHOVOR

Rozhovor (interview) se vyznačuje interpersonálním kontaktem s respondentem, který nám umožňuje získat osobní nebo důvěrné informace, na druhé straně

nevýhodou této výzkumné metody je fakt, že rozhovor přináší obtížnější zaznamenávání odpovědí a na rozdíl od dotazníku je tato metoda časově náročnější.

Rozlišujeme tři druhy rozhovorů. Pokud má výzkumník připravené jak otázky, tak alternativy odpovědí předem, jedná se o rozhovor **strukturovaný**, v podstatě se jedná o dotazník podaný ústní formou. Naopak **nestrukturovaný (volný)** rozhovor se vyznačuje tím, že otázky nejsou stanoveny před začátkem interview, jedná se tedy o jakýsi dialog, ve kterém se klade důraz především na přirozenost. Tento typ rozhovoru klade na výzkumníka největší nároky.

Třetím druhem rozhovoru je takzvaný rozhovor **polostrukturovaný**, kdy tazatel má před začátkem interview připraveny otázky, během rozhovoru se však k jednotlivým otázkám doptává či pokládá otázky zcela nové, které vyplývají z průběhu dialogu ³⁷.

Pro potřeby práce jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor s vedoucí psychologkou Střediska v Karlových Varech, PhDr. Kristinou Červenkovovou. Záznam rozhovoru jsem prováděla během samotného rozhovoru formou psaných poznámek

5.2.4 PŘÍPADOVÁ STUDIE

Kazuistiku považujeme za druh případové studie, která je metodou ilustrační a verifikační. Kazuistika samotná může být definována např. jako „*metoda podrobného popisu a výkladu konkrétního individuálního případu.*“ ³⁷ s. 113 Díky rozboru a srovnání několika kazuistik můžeme vyvodit společné projevy a příčiny zkoumaných jevů.

Informace potřebné k sepsání kazuistiky výzkumník čerpá především z pozorování, strukturovaných rozhovorů a analýzy dokumentů. V pedagogické kazuistice, která je zaměřena především na žáky s výchovnými či vzdělávacími obtížemi, pracujeme s tzv. anamnézami. Při zpracovávání anamnézy badatel zkoumá a zjišťuje takové informace o dané osobě (nebo její rodině) z minulosti, o kterých je přesvědčen, že hrají důležitou roli při poznávání osobnosti a zkoumaných jevů ³⁷.

Do své diplomové práce jsem zpracovala dvě kazuistiky klientů diagnosticko-terapeutického pobytu. Vybrala jsem záměrně rozdílné případy, které dobře ilustrují spolupráci rodičů se zaměstnanci Střediska.

6 REALIZACE VÝZKUMU

Z velké části jsem na praktické části spolupracovala se Střediskem výchovné péče v Karlových Varech, kde jsem získávala potřebné podklady. Průběh a výsledky výzkumu jsem konzultovala s psycholožkami Střediska.

Výzkum jsem zahájila sbíráním dat z dotazníku ADOR. Ty jsem zadávala klientům diagnosticko-terapeutického pobytu v období od ledna 2011 do února 2012. Stejný dotazník jsem distribuovala i mezi žáky Základní školy Poštovní v Karlových Varech (dále jen Základní škola). Všechny dotazníky jsem následně vyhodnocovala, výsledky jsem zpracovávala formou sloupcových grafů, tabulek a vypočítáním průměrných hodnot, vše jsem doplnila slovní interpretací.

Následně jsem pokračovala ve svém výzkumu metodou pozorování. Navštěvovala jsem rodičovské komunity a zúčastnila jsem se víkendového pobytu. Během pozorování jsem si zapisovala poznámky do pozorovacích archů. Každou ukázkou pozorování jsem následně písemně okomentovala. (Ukázky z pozorování viz. příloha B, C, D.)

Během pobytu ve Středisku jsem se detailně seznámila s případy dvou klientů, které jsem zpracovala formou kazuistiky. Informace jsem získala z pozorování, z analýzy dokumentů, rozhovoru s rodiči klientů, se sociální pracovníci a psycholožkami, které mají klienty v péči.

Na závěr výzkumu jsem realizovala polostrukturovaný rozhovor s vedoucí Střediska v Karlových Varech PhDr. K. Červenkovovou.

6.1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU

Charakteristika výzkumného vzorku ze Střediska

Do výzkumného vzorku jsem zařadila klienty z diagnosticko-terapeutického pobytu ve Středisku. Celkem se jednalo o 62 klientů v následujícím složení:

Tab. č. 1: Věkové složení vzorku ze Střediska

13 let	14 let	15 let	celkem
35	18	9	62

Zdroj: vlastní zpracování

Tab. č. 2: Složení vzorku ze Střediska dle pohlaví

chlapci	dívky
41	21

Zdroj: vlastní zpracování

Charakteristika kontrolního vzorku ze Základní školy

Do kontrolní skupiny, která měla za účel odhalit, zda se od dob vypracování norem tyto údaje nějak změnily, bylo zařazeno 52 žáků ze Základní školy v následujícím složení:

Tab. č. 3: Věkové složení vzorku ze Základní školy

13 let	14 let	15 let	celkem
32	19	1	52

Zdroj: vlastní zpracování

Tab. č. 4: Složení vzorku ze Základní školy dle pohlaví

chlapci	dívky
29	23

Zdroj: vlastní zpracování

Ne všichni respondenti však vyplnily oba dva dotazníky. A to z toho důvodu, že žijí pouze s jedním rodičem. Dotazník určený pro posouzení matky byl vyplněn všemi, avšak otce posoudilo jen 50 z 62 klientů Střediska a 48 z 52 žáků ze Základní školy.

Vybírat do výzkumných vzorků pouze ty respondenty, kteří by posoudili oba dva rodiče, jsem nechtěla, neboť by došlo ke zkreslení vzorku.

Tab. č. 5: Věkové složení vzorku ze Střediska – hodnocení otce

13 let	14 let	15 let	celkem
32	13	5	50

Zdroj: vlastní zpracování

Tab. č. 6: Složení vzorku ze Střediska dle pohlaví – hodnocení otce

chlapci	dívky
32	18

Zdroj: vlastní zpracování

Tab. č. 7: Věkové složení vzorku ze Základní školy – hodnocení otce

13 let	14 let	15 let	celkem
30	18	0	48

Zdroj: vlastní zpracování

Tab. č. 8: Složení vzorku ze Základní školy dle pohlaví – hodnocení otce

chlapci	dívky
27	21

Zdroj: vlastní zpracování

Drobné rozdíly ve věkovém složení obou zkoumaných vzorků nehrají při výzkumu roli: věk se zohledňuje při vyhodnocování dotazníků a následné převádění hrubých skóru do 5škálové stupnice nám umožní porovnat výsledky bez ohledu na věk.

V charakteristice výzkumné skupiny jsem pro úplnost zařadila i tabulku, která uvádí počet chlapců a dívek. Dle manuálu však „*rozdíly mezi pohlavími nehrají prakticky roli.*“^{38 s. 34}

6.2 HODNOCENÍ MATKY

6.2.1 POZITIVITA

První ze zkoumaných jevů dotazníku se týká pozitivitu. Pod pojmem pozitivita myslíme to, nakolik dítě vnímá rodiče jako citlivého, spravedlivého. Nakolik k dítěti rodič vysílá pozitivní emoce, přátelskost, je empatický ...

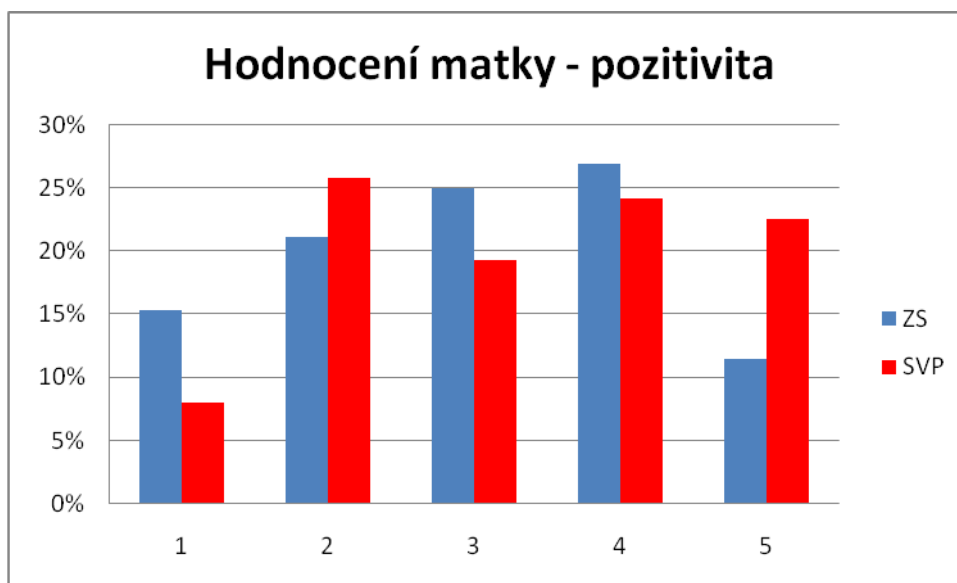
Autoři manuálu pro tento dotazník uvádějí, že za optimální hodnotu (kterou stanovili z klinické zkušenosti) považují celkový výsledek 4 ze stupnice 1-5. V případě výsledku 5 (zvláště pokud hrubý skór je maximální možný, tedy 20)

však dle manuálu musíme být při interpretaci opatrní, protože takto vysoká pozitivita „vzbuzuje podezření na stylizaci skutečné situace směrem plus.“^{38 s. 26}

Tento výsledek se objevil ve 21 % dotazníků vyplněných klienty Střediska, stejný výsledek ve vzorku ze Základní školy se objevil ve 13 % případů. U těchto jedinců tedy můžeme usuzovat, že buď pociťují „*bezvýhradnou lásku až zbožňující postoj matky*“^{38 s. 26} nebo situaci záměrně zkreslili. Dle zkušeností psychologů se se záměrnou úpravou výpovědí setkávají. Příčina může být různorodá – dle PhDr. K. Červenkové, se kterou jsem výsledky konzultovala, jsou nejčastější příčinou tzv. kompenzační mechanismy. Jedinec tehdy pociťuje negativní emoce ze strany rodiče, sám pro sebe si ale rodiče omlouvá, idealizuje si ho. Tato idealizace zkreslí výsledky v dotazníku. Proto se jedinci nezadáva jediný dotazník, ale pracuje se s celou baterií testů, kde se idealizace projeví (zvlášť v projektivních technikách, které jsou součástí baterie testů, které se klientovi zadávají při zahájení spolupráce). V jiných případech jedinec může rodiče idealizovat nikoli sám sobě, ale okolí – to se stává především u dětí hodně zanedbávaných. I v tomto případě dochází ke zkreslení dotazníku, pokud ale psycholog naváže s klientem rozhovor a pokud mu jedinec důvěřuje, situaci mu popíše tak, jak vypadá v reálu. Poslední vysvětlení krajně vysokého skóru je to nejjednodušší – jedinec skutečně rodiče takto vnímá.

Možnost zkreslení situace se odráží do celkové interpretace výsledků, ve které bychom tedy měli být zvlášť opatrní. Proto uvedené tabulky a grafy jsou spíše orientační a z výše popsaného důvodu jim nemůžeme přikládat příliš velkou důvěryhodnost.

Graf č.1: Hodnocení matky - pozitivita

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu je patrné, že více než polovina respondentů ze Základní školy hodnotila rodiče spíše negativně. Z výsledků u nejnižšího hodnocení (1) bychom mohli vyvodit závěr, že jsou jedinci rodiči zanedbávaní, to však vyvrací psycholožka ze Střediska, podle ní opravdu zanedbávané dítě to v dotazníku nepřizná (výše zmíněné kompenzační mechanismy). Při interpretaci je potřeba mít na paměti, že jedinci v pubertě (tedy všichni respondenti) jsou v tomto období ke svým rodičům kritičtí, navíc i skutečnost, že dotazníky na Základní škole byly vyplňovány anonymně, mohlo hrát roli – žáci se mohli cítit uvolněně a „nebáli“ se rodiče zkritizovat.

V níže uvedené tabulce si můžeme povšimnout pouze menších rozdílů mezi odpověďmi ze Střediska a ZŠ, a to především v tvrzení „Velmi často se na mně usmívá“, „Dovede mi dát najevo, že ze mne má radost“ a „Vždycky mi upřímně poví, nač se jí ptám“. V reakcích na tyto tvrzení se objevuje však pouze 10% rozdíl v odpovědi „ano“. V obou případech byla častější odpověď „ano“ u klientů Střediska.

Tab. č. 9: Hodnocení matky – pozitivita

	ANO				ČÁSTEČNĚ				NE			
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Velmi často se na mně usmívá	39	63%	27	52%	19	31%	22	42%	4	6%	3	6%
Když mám někdy špatnou náladu, dovede mne uklidnit a potěšit	33	53%	26	50%	18	29%	14	27%	11	18%	12	23%
Je ráda, když děláme nějaké věci společně	46	74%	38	73%	13	21%	13	25%	3	5%	1	2%
Dovede mě potěšit a povzbudit, když je mi smutno	43	69%	34	65%	14	23%	14	27%	5	8%	4	8%
Vždycky s pochopením vyslechne moje nápady a názory	41	66%	32	61%	15	24%	15	29%	6	10%	5	10%
Často mě za něco pochválí	39	63%	32	62%	14	22%	13	25%	9	15%	7	13%
Dovede mi dát najevo, že má ze mne radost	54	87%	40	77%	6	10%	10	19%	2	3%	2	4%
Vždycky jí zaleželo na tom, abych na věci projevil/a svůj názor	32	52%	26	50%	23	37%	15	29%	7	11%	11	21%
Udělá si pro mne čas vždycky. Když to potřebuju	35	56%	27	52%	18	29%	17	33%	9	15%	8	15%
Vždycky mi upřímně poví, nač se jí ptám	39	63%	27	52%	18	29%	20	38%	5	8%	5	10%

Zdroj: vlastní zpracování**Vysvětlivky:** RČ – relativní četnost, AČ – absolutní četnost

Červená – výzkumný vzorek ze Střediska Modrá – výzkumný vzorek ze ZŠ

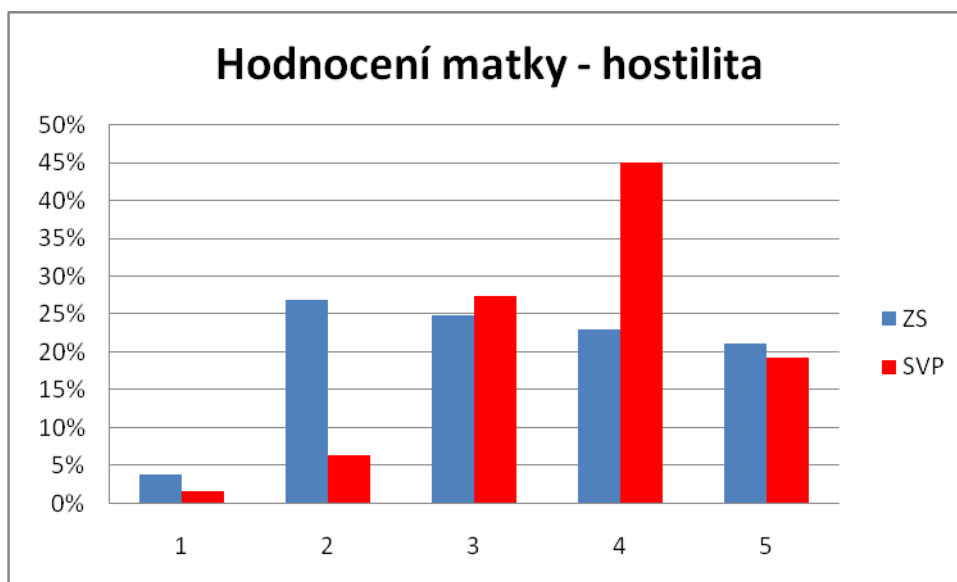
Dle uvedených výsledků můžeme konstatovat, že převládá nízká pozitivita ze strany matky, a to jak ve výzkumném vzorku ze Střediska, tak i ze Základní školy.

Manuál k dotazníku ADOR nám také umožňuje porovnání výsledků nejen pomocí 5škálové stupnice, ale také pomocí výpočtu průměrného hrubého skóru (maximum 20 bodů). Dle výzkumu Matějčka a Říčana je v této kategorii normou výsledek 15,4. Dle mého šetření normě zcela odpovídá výzkumný vzorek ze Střediska (15,4), výsledek ve skupině žáků Základních škol je nižší (14,8). Opět mějme na paměti pravděpodobné zkreslení.

6.2.2 HOSTILITA

Hostilitou rozumíme nezám, neporozumění, necitlivost, kritiku převládající nad chválou, převažující tresty než odměny, neprojevení zájmu o dítě ...

Graf č. 2: Hodnocení matky - hostilita

Zdroj: vlastní zpracování

Dle manuálu je optimálním výsledkem číslo 2. Vidíme, že právě tato hodnota je zhruba 5krát četnější ve skupině jedinců ze Základní školy. Vysoká hostilita (4) je výrazně vyšší ve výzkumném vzorku ze Střediska. Téměř shodné četnosti dosahuje nejvyšší možná hostilita (5).

Poměrně vysoké procento u hodnoty 5 v kategorii Základní škola můžeme opět vysvětlit věkem respondentů a přehnanou kritikou rodičů.

U respondentů ze Střediska se znovu mohly objevit výše zmíněné kompenzační mechanismy a v dotazníku nepřipustily realitu. Je tak možné, že ve skutečnosti by nejvyšší možná hostilita v této kategorii byla častější.

I zde manuál upozorňuje na možnost záměrné stylizace odpovědí, upozorňuje především na nulový hrubý skór. S takovou situací jsem se setkala pouze v jednom dotazníku ze Střediska a v jednom ze Základní školy.

Na rozdíl od otázek zkoumajících pozitivitu, kde se výrazné procentuální rozdíly nevyskytovaly, můžeme najít značné rozdíly v odpovědích týkajících se hostility. Největší rozdíl se ukázal v odpovědi „ano“ na výrok – „Chtěla by, abych prostě byl/a jiný/á, abych se změnil/a“. Kladně odpovědělo 74 % respondentů ze Střediska, zatímco žáci Základní školy tuto variantu odpovědi volili jen ve 25 % případů. Takto markantní rozdíl se však zdá zcela logický – rodiče přivedou své děti do Střediska, ony tak mohou usuzovat, že rodiče touží po pozitivní změně v jejich chování.

Rozdíl v reakcích se objevil u posledního výroku „Cítím, že mnou pohrdá“. Volbu „ne“ zvolilo o 15 % více jedinců z kontrolního vzorku (ZŠ). U tohoto tvrzení jsem se při zadávání dotazníku často setkala s nepochopením ze strany respondenta – nerozuměli slovesu „pohrdat“. Tento problém se vyskytl u čtvrtiny respondentů Střediska. V těchto případech jsem jedincům slovo objasnila, ale jelikož dotazníky byly rozdány hromadně v případě kontrolního vzorku a vysvětlení nebylo možné. Můžeme předpokládat, že v této skupině několik jedinců slovu nerozumělo, a proto výsledky mohou být zkreslené.

Tab. č. 10: Hodnocení matky – hostilita

	ANO				ČÁSTEČNĚ				NE			
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Mívá se mnou dost malou trpělivost	13	21%	11	21%	20	32%	19	37%	29	47%	22	42%
Pořád si někomu stěžuje na to, co provádím	20	32%	13	25%	13	21%	8	15%	29	47%	31	60%
Dovede se zlobit a rozčilovat pro každou maličkost, kterou provedu	18	29%	19	36%	23	37%	18	35%	21	34%	15	29%
Zřejmě ji málo zajímá, co já chci nebo o co mám zájem	13	21%	7	14%	18	29%	11	21%	31	50%	34	65%
Mívám pocit, že jsem jí protivný	18	29%	10	19%	20	32%	14	27%	24	39%	28	54%
Chtěla by, abych prostě byl/a jiný/á, abych se změnil/a	46	74%	13	25%	9	15%	13	25%	7	11%	26	50%
Když udělám něco nesprávného, dovede o tom mluvit pořád dokola	37	60%	24	46%	14	22%	14	27%	11	18%	14	27%
Když jsem ji nějak urazil/a nebo se jí nějak dotkl/a, odmítala se mnou mluvit, dokud jsem ji zase neudobřil/a	28	45%	17	33%	16	26%	18	34%	18	29%	17	33%
Je dost možné, že mě v podstatě nenávidí	7	11%	2	4%	10	16%	7	13%	45	73%	43	83%
Cítím, že mnou pohrdá	11	18%	3	6%	14	22%	10	19%	37	60%	39	75%

Zdroj: vlastní zpracování

Vysvětlivky: RČ – relativní četnost, AČ – absolutní četnost

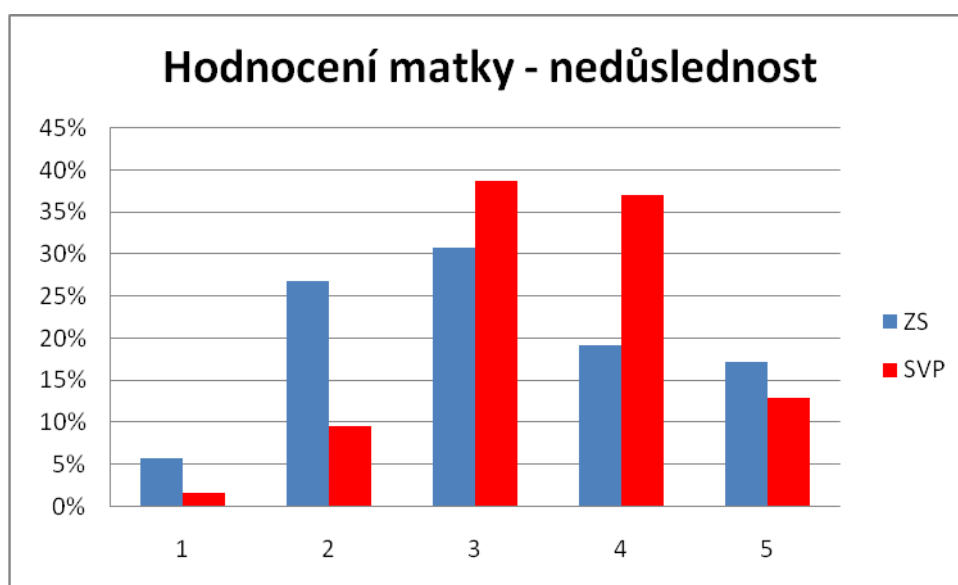
Červená – výzkumný vzorek ze Střediska **Modrá** – výzkumný vzorek ze ZŠ

Výpočet průměrného hrubého skóru z dotazníků ze Střediska dosáhl hodnoty 9,3. V kontrolním vzorku se jedná o hodnotu 7,1. Hodnota uvedená v manuálu je podstatně nižší – 5,5. Vidíme tak značné rozdíly, které mohou být zdůvodněny novými trendy ve společnosti, např. nedostatkem času na výchovu dětí, extrémními výchovnými opatřeními, což se může promítnout v hodnocení rodiče.

6.2.3 NEDŮSLEDNOST

Otázky jsou zaměřeny hlavně na to, zda dítě rozumí požadavkům rodičů, zda ví, co se od něj očekává.

Graf č. 3: Hodnocení matky - nedůslednost

Zdroj: vlastní zpracování

Optimální hodnotou v této kategorii je dle manuálu hodnota 1 či 2. Z grafu je však jasně patrné, že klienti Střediska pocítují mnohem větší nedůslednost ze strany své matky.

Odezvy na výroky zkoumající nedůslednost matky při výchově se výrazně neliší, kromě odpovědí na výzkumné tvrzení „Dovede jednou ublížit a podruhé být zase příjemná a uznalá“. Rozdíl ve volbě „ano“ dosáhl 30 %. Častěji volili kladné vyjádření respondenti ze Střediska.

Tab. č. 11: Hodnocení matky – nedůslednost

	ANO				ČÁSTEČNĚ				NE			
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Vždycky brzy zapomene na to, co sama určí nebo přikáže	8	13%	8	15%	25	40%	16	31%	29	47%	28	54%
Za co mě jednou potrestá, to podruhé promine	10	16%	4	8%	23	37%	20	38%	29	47%	28	54%
Podle toho, jakou má náladu, tak od některých zásad odstupuje nebo na nich trvá	18	29%	16	31%	30	48%	25	48%	14	23%	11	21%
Má určitá pravidla, ale jednou je dodržuje a jindy ne	21	34%	13	25%	22	35%	22	42%	19	31%	17	33%
Mění své rozhodnutí podle toho, jak jí napadne, jak se jí to zdá výhodnější	20	32%	17	33%	20	32%	19	36%	22	36%	16	31%
Jednou mi něco snadno odpustí, jindy ne. Je dost těžké se v tom vyznat	31	50%	24	46%	19	31%	16	31%	12	19%	12	23%
Je těžké předem odhadnout, jak se zachová, když provedu něco dobrého nebo špatného	28	45%	21	40%	23	37%	12	23%	11	18%	19	37%
Dává pochvaly a tresty dost nedůsledně – někdy moc, někdy málo	13	21%	13	25%	22	35%	13	25%	27	44%	26	50%
Dovede jednou ublížit a podruhé být zase příjemná a uznalá	34	55%	13	25%	18	29%	26	50%	10	16%	13	25%
Je hrozně těžké pořádně se vyznat v jejích přáních a pokynech	19	30%	14	27%	27	44%	17	33%	16	26%	21	40%

Zdroj: vlastní zpracování

Vysvětlivky: RČ – relativní četnost, AČ – absolutní četnost

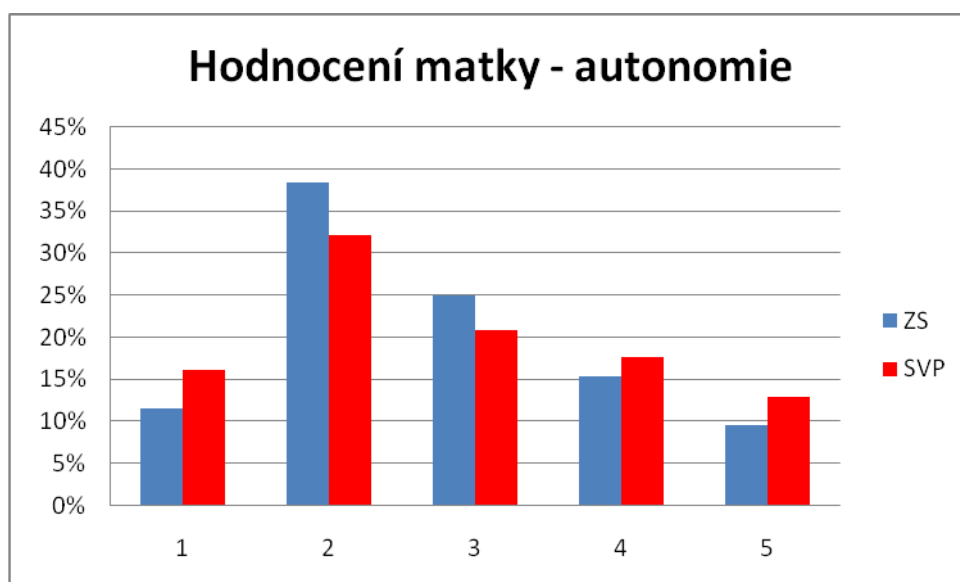
Červená – výzkumný vzorek ze Střediska **Modrá** – výzkumný vzorek ze ZŠ

Z průměrné hodnoty hrubých skóre můžeme usoudit, že nedůslednost je vyšší v obou vzorcích. Průměr zjištěný autory dotazníku je 8,1. Hodnota zjištěná analýzou dotazníků ze Střediska činí 10,4, ze Základní školy 9,1.

6.2.4 AUTONOMIE

Rodič by měl při výchově dítěti určit hranice, co dítě smí a co nesmí. V rámci těchto pravidel by však měl dítěti dát možnost volby, projevení vlastního názoru. Nakolik tomu tak je, zkoumá právě autonomie.

Graf č. 4: Hodnocení matky - autonomie

Zdroj: vlastní zpracování

V grafu se nevyskytují markantní rozdíly mezi skupinami. Dle manuálu je optimální hodnota 3. V mém výzkumu je nejpočetněji zastoupeno hodnocení o stupeň nižší v obou vzorcích.

Výraznějšího rozdílu mezi skupinami dosahuje reakce na výrok „Dopřeje mi vždy tolik volnosti, kolik potřebuji“. Variantu „částečně“ zvolilo o 23 % respondentů z kontrolního vzorku více.

I u tvrzení „Nechává mne jít, kam chci a nemusím se dovolovat“ a „Kdybych chtěl/a, nechala by mě jít ven třeba každý večer“ se četnost odezvy „částečně“ výrazněji liší (16 %). V obou případech volili tuto variantu znovu jedinci ze Základní školy.

Tab. č. 12: Hodnocení matky - autonomie

	ANO				ČÁSTEČNĚ				NE			
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Když jdu ven, nechává mi na rozhodnutí, kdy se vrátím	9	15%	14	27%	22	35%	19	36,5%	31	50%	19	36,5%
Dopřeje mi vždy tolik volnosti, kolik potřebuji	25	41%	15	29%	22	35%	30	58%	15	24%	7	13%
Nechává mne jít kam, chci a nemusím se dovolovat	10	16%	4	7%	10	16%	17	33%	42	68%	31	60%
Kdybych chtěl/a, nechala by mě jít ven třeba každý večer	10	16%	6	11%	13	21%	19	37%	39	63%	27	52%
Dovolí mi prakticky dělat všechno, co se mi líbí	16	26%	11	21%	24	39%	18	35%	22	35%	23	44%
Dovoluje mi, pokud to jde, abych si sám/sama zvolil/a, co chci dělat	30	48%	32	61%	24	39%	16	31%	8	13%	4	8%
Dává mi hodně svobody. (Málokdy něco opravdu „musím“ nebo „nesmím“)	17	27%	13	25%	29	47%	28	54%	16	26%	11	21%
Snadno mi vždy odpustí, když něco provedu	16	26%	8	15%	26	42%	28	54%	20	32%	16	31%
Prázdniny si smím naplánovat docela podle své vlastní vůle	19	31%	19	37%	27	43%	25	48%	16	26%	8	15%
Můj pokoj nebo kout je moje království. Tam si mohu dělat pořádek i nepořádek a ona se mi do toho neplete	12	19%	9	17%	23	37%	15	29%	27	44%	28	54%

Zdroj: vlastní zpracování

Vysvětlivky: RČ – relativní četnost, AČ – absolutní četnost

Červená – výzkumný vzorek ze Střediska **Modrá** – výzkumný vzorek ze ZŠ

Pro úplnost uvádím i průměrnou hodnotu hrubého skóru. V manuálu je uvedena hodnota 10,1. Mnou získané hodnoty jsou nižší. U respondentů ze Střediska

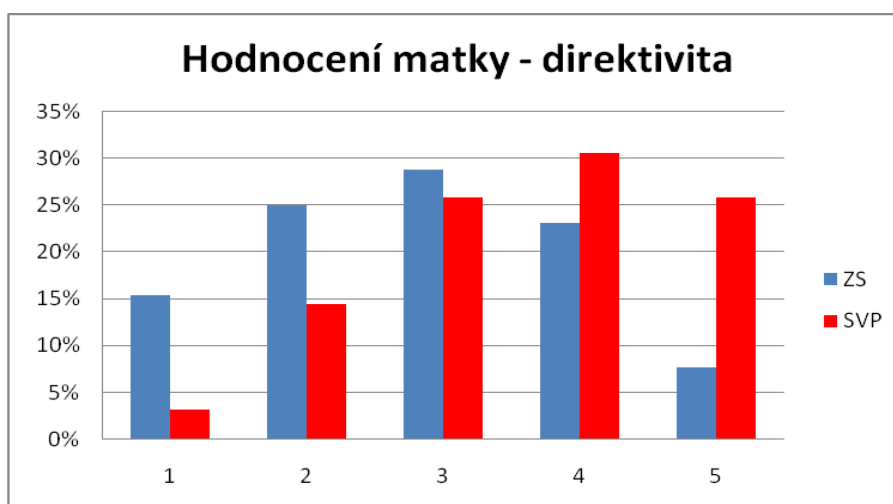

je to 8,8. U žáků Základní školy dosahuje hodnota 9,1. Respondenti účastníci se výzkumu z 90. let měli pocit větší volnosti než respondent z obou skupin tohoto výzkumu.

6.2.5 DIREKTIVITA

Nakolik má rodič striktní požadavky, vyžaduje plnění úkolů ihned, nedává dítěti prostor, o tom všem vypovídá direktivita. Všeobecně můžeme konstatovat, že důsledný rodič, který má dítě rád (vysoká pozitivita) direktivní vůbec být nemusí. Z výzkumu však vyplývá, že rodiče dětí ze Střediska jsou nedůslední a málo pozitivní, proto se u nich vyskytuje vysoká direktivita, jak vidíme z následujícího grafu.

Graf č. 5: Hodnocení matky - direktivita

Zdroj: vlastní zpracování

Optimální hodnotou je číslo 3 (čím vyšší hodnota, tím vyšší direktivita). Vidíme, že rodiče dětí ze Střediska jsou výrazně direktivnější (především hodnota 5), což odpovídá předpokladům. Naopak méně direktivní jsou rodiče dětí z kontrolního vzorku (hodnota 1, 2).

Z výsledků analýzy jednotlivých tvrzení vyplývá největší rozdílnost v direktivně matek klientů Střediska v porovnání se vzorkem matek jedinců z běžné Základní školy.

Hned u 6 tvrzení z 10 byl rozdíl v reakcích jasně patrný (více než 20 %). Nejmarkantnější rozdíl je vidět u výroku „Zastává názor, že je třeba mít hodně pravidel a dodržovat je“, s tímto tvrzením se ztotožňuje 58 % respondentů ze Střediska, z respondentů ze Základní školy je to jen 15 %.

Tab. č. 13: Hodnocení matky - direktivita

	ANO				ČÁSTEČNĚ				NE			
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Rozhodně chce, abych si vždycky uvědomil/a, co smím a co nesmím	57	92%	37	71%	5	8%	15	29%	0	0%	0	0%
Zastává názor, že je třeba mít hodně pravidel a dodržovat je	36	58%	8	15%	22	36%	33	64%	4	6%	11	21%
Když mi přidělí nějakou práci, musím dělat jen to a nic jiného, dokud s tím nejsem hotov/á	31	50%	20	38,5%	24	39%	20	38,5%	7	11%	12	23%
Trvala vždy na tom, že všechny moje prohřešky musí být potrestány	24	39%	14	27%	23	37%	23	44%	15	24%	15	29%
Dbá na to, abych vždycky dělal/a to, co je mi uloženo	39	63%	28	54%	19	31%	20	38%	4	6%	4	8%
Chce vždycky přesně vědět, co kdy dělám a kde jsem	42	68%	29	56%	16	26%	20	38%	4	6%	3	6%
Vždycky kontroluje, co dělám venku nebo ve škole	37	60%	18	35%	16	26%	23	44%	9	14%	11	21%
Vždy si pečlivě zjišťí, zda mám vhodné kamarády	38	61%	14	27%	11	18%	18	35%	13	21%	20	38%
Při každé příležitosti mně nakazuje, jak se mám chovat	38	61%	17	33%	13	21%	17	33%	11	18%	18	35%
Často kontroluje, zda mám všechno uklizeno podle jejich pokynů	43	69%	22	42%	14	23%	22	42%	5	8%	8	15%

Zdroj: vlastní zpracování

Vysvětlivky: RČ – relativní četnost, AČ – absolutní četnost

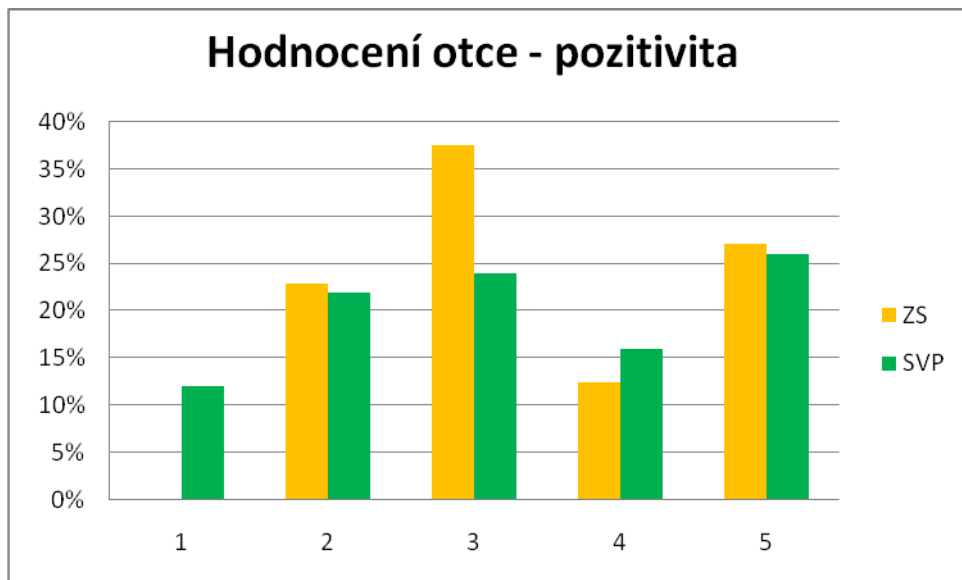
Červená – výzkumný vzorek ze Střediska **Modrá** – výzkumný vzorek ze ZŠ

Manuál uvádí jako průměr u direktivity hodnotu 12. Dle mých výpočtů dosahuje průměr výzkumného vzorku 15, u kontrolního vzorku se jedná o číslo 9,7. Vidíme tedy značně vysokou direktivitu matek klientů Střediska.

6.3 HODNOCENÍ OTCE

6.3.1 POZITIVITA

Graf č. 6: Hodnocení otce - pozitivita

Zdroj: vlastní zpracování

Stejně jako v případě hodnocení matky, i v tomto případě pětina respondentů ze Střediska pravděpodobně zkresluje realitu. U respondentů ze Základní školy byla tato skutečnost zaznamenána v 6 % případů. V interpretaci výsledků můžeme tedy soudit, že ve skutečnosti by bylo více zastoupeno nízké hodnocení pozitivitu. I tak ale více než 10 % klientů Střediska hodnotilo otce nejnižší známkou 1.

Porovnáme-li výsledky s hodnocením matky, zjistíme, že podstatný rozdíl je v nejnižší hodnotě 1 u respondentů ze Základní školy. Zatímco matku takto ohodnotilo celých 15 % jedinců, otce takto nehodnotil nikdo.

Největší rozdíly ve vyjádřeních k výrokům týkajících se pozitivitu otce jsem zaznamenala u výroku „Když mám někdy špatnou náladu, dovede mne uklidnit a potěšit“. Rozdíly jsou patrné především ve volbách „částečně“ a „ne“. Respondenti z kontrolního vzorku tyto varianty volili častěji. (U volby „částečně“ rozdíl dosahuje 28 %, u volby „ne“ 21 %).

Většího rozdílu v odpovědích si můžeme povšimnout i u tvrzení „Dovede mě potěšit a povzbudit, když je mi smutno“. Největší rozdíl (22 %) pozorujeme u odpovědi „částečně“, tuto odpověď opět volili častěji jedinci ze Základní školy.

I u posledního výroku „Vždycky mi upřímně poví, nač se ho ptám“ se výsledky ze skupiny ze Střediska a skupiny ze ZŠ příliš neshodují. Respondenti z kontrolního vzorku s tímto výrokiem souhlasili ve 46 % případů, stejného výsledku dosahuje

i odpověď „částečně“. Výsledky klientů ze Střediska se o 18 % liší – odpověď „ano“ volili více, odpověď „částečně“ se objevila méně často.

Tab. č. 14: Hodnocení otce - pozitivita

	ANO				ČÁSTEČNĚ				NE			
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Velmi často se na mně usmívá	30	48%	26	50%	24	38%	24	46%	9	14%	2	4%
Když mám někdy špatnou náladu, dovede mne uklidnit a potěšit	30	48%	21	40%	11	18%	24	47%	21	34%	7	13%
Je rád, když děláme nějaké věci společně	37	60%	35	68%	15	24%	14	28%	10	16%	2	4%
Dovede mě potěšit a povzbudit, když je mi smutno	35	56%	23	45%	10	16%	20	38%	17	28%	9	17%
Vždycky s pochopením vyslechne moje nápady a názory	36	58%	30	57%	14	22%	19	36%	12	20%	3	6%
Často mě za něco pochválí	41	66%	37	70%	10	16%	13	26%	11	18%	2	4%
Dovede mi dát najevo, že má ze mne radost	47	76%	39	74%	5	8%	12	23%	10	16%	1	2%
Vždycky mu zaleželo na tom, abych na věci projevil/a svůj názor	35	56%	28	53%	15	24%	15	30%	12	20%	9	17%
Udělá si pro mne čas vždycky, když to potřebuji	30	48%	27	51%	17	28%	19	36%	15	24%	7	13%
Vždycky mi upřímně poví, nač se ho ptám	40	64%	24	47%	17	28%	24	47%	5	8%	3	6%

Zdroj: vlastní zpracování

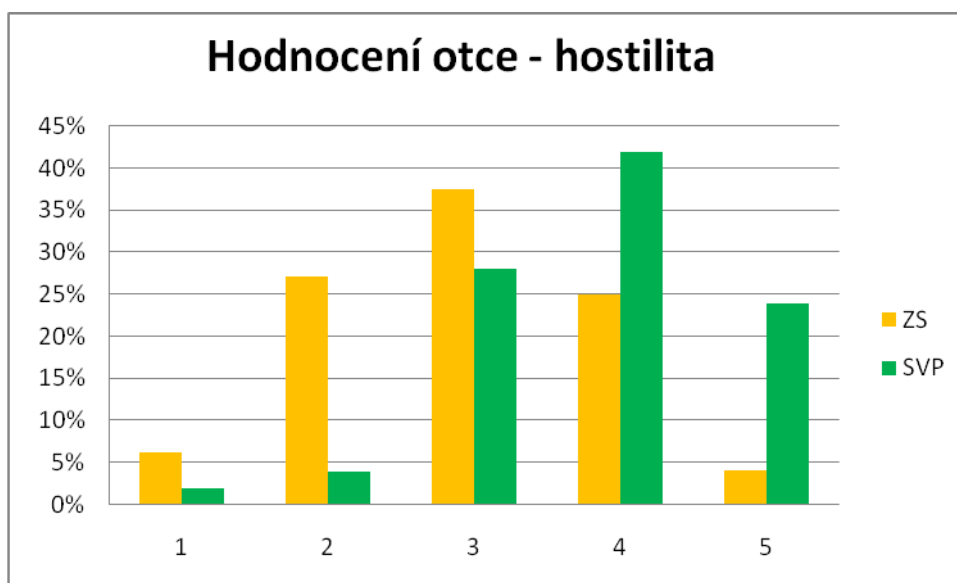
Vysvětlivky: RČ – relativní četnost, AČ – absolutní četnost

Zelená– výzkumný vzorek ze Střediska **Oranžová** – výzkumný vzorek ze ZŠ

Průměrná hodnota hrubého skóru je v manuálu uvedena jako 13,9. Téměř shodná je v případě respondentů ze Střediska (13,6), v tomto případě však musíme zohlednit stylizaci odpovědí, ve skutečnosti tedy odhaduji hodnotu výrazně nižší. Ve vzorku ze Základní školy dosahuje průměr 14,8.

6.3.2 HOSTILITA

Graf č. 7: Hodnocení otce - hostilita

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu je jasně patrné, že optimální hodnocení (2) je výrazně častější u žáků Základní školy. I v jiných hodnotách vychází hodnocení dle očekávání, a sice že respondenti ze Střediska budou hodnotit rodiče hůře než jedinci z kontrolního vzorku. Výjimkou je pouze údaj u nejnižšího hodnocení, který však dosahuje pouze malé četnosti.

Při porovnání grafů hodnocení obou rodičů spatříme rozdíl především v nejvyšší hodnotě u respondentů ze Základní školy. Zatímco takto ohodnotili matku hned ve 20 %, otce pouze v 5 %.

U 7 výroků z 10 týkajících se hostility otce jsou rozdíly větší než 20 %. Nejmarkantnější je rozdíl 57 % ve volbě „ano“ u výroku „Chtěl by, abych prostě byl/a jiný/á, abych se změnil/a“. Výrazně častěji tuto variantu volili klienti

ze Střediska. Druhý největší rozdíl (41 %) se objevil u reakce „ne“ na výrok „Cítím, že mnou pohrdá“. Tento pocit mají častěji znovu klienti Střediska.

Povšimnout si můžeme také rozdíl v odezvách na výrok „Zřejmě ho málo zajímá, co já chci nebo o co mám zájem“, variantu „ano“ zvolilo o 23 % více klientů Střediska než jedinců ze Základní školy.

20 % rozdíl v četnosti volby „ano“ u výroku „Pořád si někomu stěžuje na to, co provádím“ u klientů Střediska se zdá být logický – u respondentů ze Základní školy se nebudou tak často objevovat poruchy chování a tedy i situace, na které by si rodiče mohli často stěžovat.

Dále bych chtěla zdůraznit rozdíl, i když v porovnání s jinými tvrzeními ne tak patrný, jako u výroku „Je dost možné, že mě v podstatě nenávidí“. Celých 18 % respondentů s tímto výrokiem souhlasí. V kontrolním vzorku to byla jen 4 %.

Tab. č. 15: Hodnocení otce – hostilita

	ANO				ČÁSTEČNĚ				NE			
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Mívá se mnou dost malou trpělivost	15	30%	11	23%	10	20%	19	39%	25	50%	18	38%
Pořád si někomu stěžuje na to, co provádím	12	24%	2	4%	7	14%	10	21%	31	62%	36	74%
Dovede se zlobit a rozčilovat pro každou maličkost, kterou provedu	13	26%	10	21%	13	26%	13	27%	24	48%	25	52%
Zřejmě ho málo zajímá, co já chci nebo o co mám zájem	19	38%	7	15%	8	16%	13	27%	23	46%	28	58%
Mívám pocit, že jsem mu protivný	13	26%	2	4%	16	32%	8	17%	21	42%	38	79%
Chtěl by, abych prostě byl/a jiný/á, abych se změnil/a	35	70%	6	13%	10	20%	10	21%	5	10%	32	66%
Když udělám něco nesprávného, dovede o tom mluvit pořád dokola	23	46%	11	23%	13	26%	13	27%	14	28%	24	50%
Když jsem ho nějak urazil/anebo se ho nějak dotkl/a, odmítal se mnou mluvit, dokud jsem ho zase neudobřil/a	14	28%	9	19%	15	30%	13	27%	21	42%	26	54%
Je dost možné, že mě v podstatě nenávidí	9	18%	2	4%	7	14%	3	6%	34	68%	43	90%
Cítím, že mnou pohrdá	13	26%	1	2%	15	30%	6	13%	22	44%	41	85%

Zdroj: vlastní zpracování

Vysvětlivky: RČ – relativní četnost, AČ – absolutní četnost

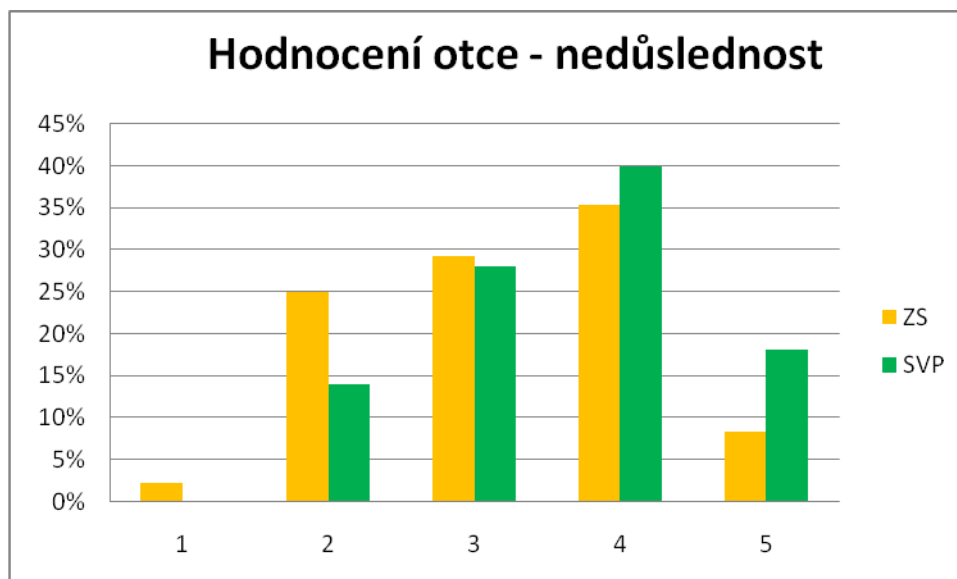
Zelená– výzkumný vzorek ze Střediska   **Oranžová** – výzkumný vzorek ze ZŠ

Průměrná hostilita, tak jak je uvedeno v manuálu, je 4,9. Téměř shodná je hodnota získaná z analýzy dotazníků kontrolní skupiny (5). U respondentů ze Střediska je hodnota podstatně vyšší – 8,7.

6.3.3 NEDŮSLEDNOST

Z níže uvedeného grafu vidíme, že převažuje hodnocení 3,4, zatímco optimální by byl výsledek 1,2. Můžeme konstatovat, že více důslední jsou otcové žáků ze Základní školy, i když rozdíly nejsou markantní. Pouze u výsledku 5 výrazněji převládá hodnocení respondentů ze Střediska.

Graf č. 8: Hodnocení otce - nedůslednost

Zdroj: vlastní zpracování

Z porovnání nedůslednosti matek a otců vyplývá, že poměrně vysoká nedůslednost (4) je mnohem častější (15 %) u otců respondentů ze Základní školy. Naopak nejvyšší hodnota nedůslednosti (5) se více vyskytuje u matek těchto respondentů. Celkově můžeme konstatovat, že více nedůslednými jsou rodiče respondentů ze Střediska.

Z analýzy dotazníků vyplynulo, že s výrokem „Je těžké předem odhadnout, jak se zachová, když provedu něco dobrého nebo špatného“ se ztotožňuje výrazně více respondentů ze Střediska (o 27 % více než respondentů z kontrolní skupiny.)

Podobně dopadly výsledky u tvrzení předposledního „Je hrozně těžké pořádně se vyznat v jeho přáních a pokynech“. S tímto výrokem se ztotožnilo o 21 % více respondentů Střediska.

Tab. č. 16: Hodnocení otce - nedůslednost

	ANO				ČÁSTEČNĚ				NE			
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Vždycky brzy zapomene na to, co sám určí nebo přikáže	16	32%	9	19%	10	20%	13	27%	24	48%	26	54%
Za co mě jednou potrestá, to podruhé promine	9	18%	8	17%	15	30%	17	35%	26	52%	23	48%
Podle toho, jakou má náladu, tak od některých zásad odstupuje nebo na nich trvá	17	34%	14	29%	21	42%	22	46%	12	24%	12	25%
Má určitá pravidla, ale jednou je dodržuje a jindy ne	14	28%	7	15%	16	32%	15	31%	20	40%	26	54%
Mění své rozhodnutí podle toho, jak ho napadne, jak se mu to zdá výhodnější	18	36%	21	44%	18	36%	10	21%	14	28%	17	35%
Jednou mi něco snadno odpustí, jindy ne. Je dost těžké se v tom vyznat	18	36%	11	23%	15	30%	14	29%	17	34%	23	48%
Je těžké předem odhadnout, jak se zachová, když provedu něco dobrého nebo špatného	31	62%	17	35%	10	20%	20	42%	9	18%	11	23%
Dává pochvaly a tresty dost nedůsledně – někdy moc, někdy málo	14	28%	12	25%	19	38%	14	29%	17	34%	22	46%
Dovede jednou ublížit a podruhé být zase příjemný a uznalý	22	44%	16	33%	16	32%	18	38%	12	24%	14	29%
Je hrozně těžké pořádně se vyznat v jeho přáních a pokynech	22	44%	10	21%	17	34%	16	33%	11	22%	22	46%

Zdroj: vlastní zpracování

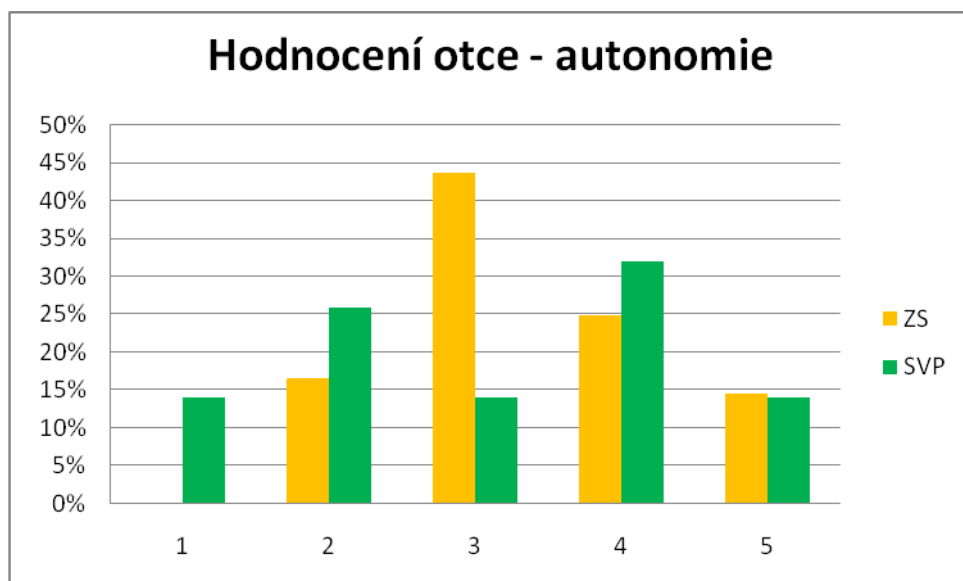
Vysvětlivky: RČ – relativní četnost, AČ – absolutní četnost

Zelená – výzkumný vzorek ze Střediska   **Oranžová** – výzkumný vzorek ze ZŠ

Průměrná hodnota dle výzkumu Matějčka a Řičana činí 7,5. Ve vzorku ze Střediska je to 10,3, na Základní škole pak 8,5.

6.3.4 AUTONOMIE

Graf č. 9: Hodnocení otce - autonomie

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu vidíme nejpočetněji zastoupenou hodnotu 3 u respondentů ze Základní školy, což je také hodnota optimální. Respondenti ze Střediska nejčastěji volili hodnotu 2 nebo 4. Autoři manuálu považují vyšší hodnocení ze lepší. Naopak velice nízká autonomie svědčí o minimální svobodě, jak ale vidíme, je tato kategorie zastoupena u klientů Střediska téměř v 15%.

Při porovnávání výsledků u obou rodičů se jako největší rozdíl jeví u rodičů dětí z kontrolního vzorku, matky poskytují dítěti výrazně méně autonomie než otcové (rozdíl především v hodnocení 2).

Tab. č. 17: Hodnocení otce - autonomie

	ANO				ČÁSTEČNĚ				NE			
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Když jdu ven, nechává mi na rozhodnutí, kdy se vrátím	16	32%	17	35%	10	20%	19	40%	24	48%	12	25%
Dopřeje mi vždy tolik volnosti, kolik potřebuji	26	52%	21	44%	15	30%	22	46%	9	18%	5	10%
Nechává mne jít kam chci a nemusím se dovolovat	12	24%	6	13%	17	34%	17	35%	21	42%	25	52%
Kdybych chtěl/a, nechal by mě jít ven třeba každý večer	15	30%	11	23%	11	22%	18	38%	24	48%	19	40%
Dovolí mi prakticky dělat všechno, co se mi líbí	16	32%	19	40%	18	36%	20	42%	16	32%	9	19%
Dovoluje mi, pokud to jde, abych si sám/ sama zvolil/a, co chci dělat	29	58%	26	54%	14	28%	17	35%	7	14%	5	10%
Dává mi hodně svobody. (Málokdy něco opravdu „musím“ nebo „nesmím“)	18	36%	12	25%	17	34%	23	48%	15	30%	13	27%
Snadno mi vždy odpustí, když něco provedu	19	38%	15	31%	13	26%	23	48%	18	36%	10	21%
Prázdniny si smím napláňovat docela podle své vlastní vůle	21	42%	23	48%	18	36%	18	38%	11	22%	7	15%
Můj pokoj nebo kout je moje království. Tam si mohu dělat pořádek i nepořádek a on se mi do toho neplete	22	44%	13	27%	9	18%	20	42%	19	38%	15	31%

Zdroj: vlastní zpracování

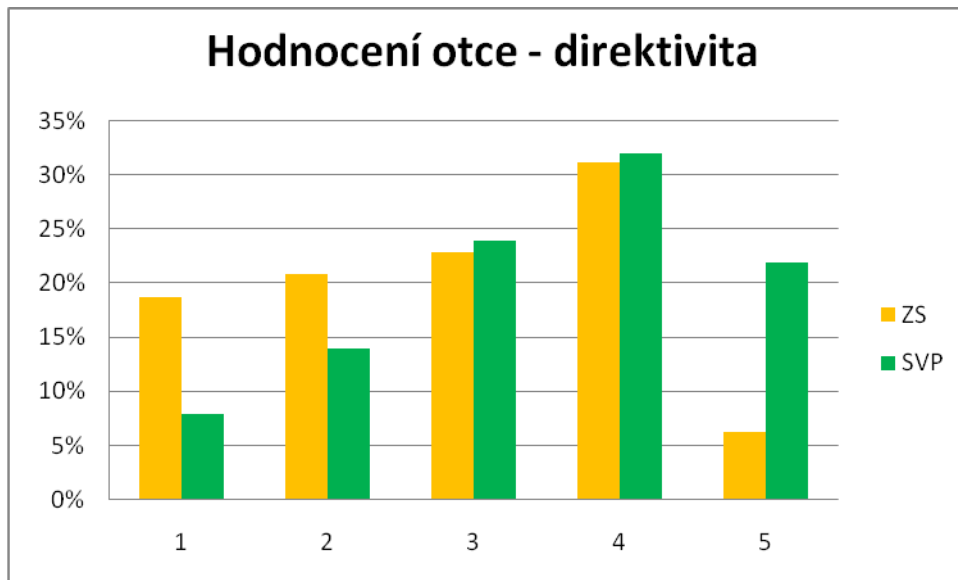
Vysvětlivky: RČ – relativní četnost, AČ – absolutní četnost

Zelená– výzkumný vzorek ze Střediska **Oranžová** – výzkumný vzorek ze ZŠ

Manuál uvádí jako průměrnou hodnotu u autonomie 9,8. Na základě mého výzkumu je hodnota v rámci výzkumní skupiny ze Střediska 10,6, ze Základní školy pak 11,1.

6.3.5 DIREKTIVITA

Graf č. 10: Hodnocení otce - direktivita

Zdroj: vlastní zpracování

Optimální dle manuálu můžeme považovat hodnotu 3, přičemž nižší hodnocení se považuje za lepší než hodnocení vysoké. Z grafu je však patrné, že nejpočetnější je hodnocení číslem 4, výrazný je také rozdíl mezi oběma vzorky v hodnocení číslem 5, které již svědčí o velmi vysoké direktivně.

Respondenti ze Střediska pocítují dle výsledků silnou direktivitu, a to jak ze strany matky, tak i ze strany otce. Rozdíly v porovnání s respondenty ze Základní školy jsou zde výrazné.

Z analýzy reakcí na tvrzení zaměřujících se na direktivitu otce vyplývá, že otcové klientů Střediska jsou direktivnější než otcové jedinců z kontrolního vzorku. Rozdíly jsou patrné především u výroků „Zastává názor, že je třeba mít hodně pravidel a dodržovat je“, „Když mi přidělí nějakou práci, musím dělat jen to a nic jiného, dokud s tím nejsem hotov/á“, „Trval vždy na tom, že všechny moje prohřešky musí být potrestány“ a „Při každé příležitosti mně nakazuje, jak se mám chovat“. Ve všech těchto případech volili variantu „ano“ jedinci ze Střediska častěji (minimálně o 20 %).

Tab. č. 18: Hodnocení otce - direktivita

	ANO				ČÁSTEČNĚ				NE			
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
Rozhodně chce, abych si vždycky uvědomil/a, co smím a co nesmím	41	82%	35	73%	8	16%	6	13%	1	2%	7	15%
Zastává názor, že je třeba mít hodně pravidel a dodržovat je	27	54%	12	25%	15	30%	19	40%	8	16%	17	35%
Když mi přidělí nějakou práci, musím dělat jen to a nic jiného, dokud s tím nejsem hotov/á	29	58%	16	33%	10	20%	22	46%	11	22%	10	21%
Trval vždy na tom, že všechny moje prohřešky musí být potrestány	25	50%	13	27%	14	28%	19	40%	11	22%	16	33%
Dbá na to, abych vždycky dělal/a to, co je mi uloženo	30	60%	23	48%	17	34%	20	42%	3	6%	5	10%
Chce vždycky přesně vědět, co kdy dělám a kde jsem	24	48%	20	42%	13	26%	14	29%	13	26%	14	29%
Vždycky kontroluje, co dělám venku nebo ve škole	16	32%	9	19%	15	30%	24	50%	19	38%	15	31%
Vždy si pečlivě zjistí, zda mám vhodné kamarády	23	46%	11	23%	13	26%	12	25%	14	28%	25	52%
Při každé příležitosti mně nakazuje, jak se mám chovat	23	46%	5	10%	16	32%	22	46%	11	22%	21	44%
Často kontroluje, zda mám všechno uklizeno podle jeho pokynů	21	42%	14	29%	13	26%	14	29%	16	32%	20	42%

Zdroj: vlastní zpracování

Vysvětlivky: RČ – relativní četnost, AČ – absolutní četnost

Zelená– výzkumný vzorek ze Střediska **Oranžová** – výzkumný vzorek ze ZŠ

Průměrná hodnota z manuálu dosahuje hodnoty 11,4. Ve vzorku ze Střediska je hodnota 13, ve vzorku ze Základní školy 10,1.

6.4 SHRNU TÍ ANALÝZY DOTAZNÍKU ADOR

Dotazníkem ADOR zkoumáme výchovné praktiky, postoje a jednání rodičů z hlediska jejich dětí. Dotazník byl rozdán klientům Střediska a žákům Základní školy. Provedla jsem analýzu jejich odpovědí, kterou jsem zpracovala formou grafu a tabulek. Výsledky ukázaly, že hodnocení pozitivitu matky i otce klienty Střediska bylo ve zhruba 20 % pravděpodobně zkreslené (maximální pozitivní), a to ve směru plus. Zdá se, že důvodem je působení kompenzačních mechanismů. Výrazně pozitivní hodnocení rodiče bylo zaznamenáno i ve vzorku ze Základních škol, avšak v menší míře. Ukázalo se jako pravděpodobné, že rodiče klientů Střediska vykazují menší pozitivitu ke svému dítěti. To negativní emoce sice pociťuje, ale může si rodiče začít idealizovat. Právě tato idealizace byla zaznamenána v dotaznících.

Druhou zkoumanou oblastí byla hostilita, která se ukázala jako výrazně vyšší ve vzorku ze Střediska, a to v případě matky i otce. Další kategorie ukázala, že více nedůslednými ve výchově svých dětí jsou také rodiče ze Střediska.

Ukázalo se, že více autonomie poskytují otcové respondentů z obou výzkumných skupin. I tak ale téměř žádnou svobodu neposkytuje 15 % rodičů klientů Střediska, žákům Základní školy je poskytována větší autonomie.

Z výzkumu je dále patrné, že direktivita rodičů klientů ze Střediska je výrazně vyšší než v případě respondentů ze Základní školy.

Pokud srovnáme mnou získané výsledky s výsledky uvedenými v manuálu dotazníku, zjistíme, že direktivita rodičů respondentů ze Základní školy je dle hodnocení jejich dětí nižší než v 90. letech, kdy byl dotazník distribuován také v prostředí Základní školy. Respondenti ze Střediska na druhou stranu pociťují direktivitu vyšší.

Největší rozdíly v porovnání s výsledky výzkumu, který provedli autoři manuálu, jsem zaznamenala v hodnocení hostility rodičů. Respondenti z obou vzorků pociťují větší hostilitu, rozdíl je patrný především ve vzorku ze Střediska, kde hodnoty ukazující míru hostility byly dvojnásobné.

Porovnání obou výzkumů přináší rozdíly i v autonomii, i když už ne tak markantní. Oproti výzkumu z 90. let děti v dnešní době pocítují, že jim matky poskytují nižší autonomii, míra vnímané svobody je při tom ještě nižší u klientů Střediska. Otcové naopak dle mých respondentů z obou vzorků poskytují větší svobodu, a to především otcové žáků ze Základní školy.

V 90. letech respondenti pocívali menší nedůslednost než respondenti z obou mých výzkumných vzorků. Nedůslednost opět převládá u rodičů klientů ze Střediska.

Pozitivitu jsem z důvodu pravděpodobného zkreslení údajů neporovnávala s údaji z výzkumu autorů manuálu.

Z analýzy dotazníků ADOR vyplynulo, že pracovníci Střediska by se měli při spolupráci s rodiči klientů zaměřit především na zlepšení vztahu rodiče k dítěti, učit je děti chválit, projevovat o ně více zájmu, podněcovat společné aktivity (snížení hostility). Dále by bylo vhodné rodiče naučit stanovovat při výchově hranice (zvýšení důslednosti), přesto poskytovat dětem i určitou svobodu (zvýšení autonomie). Především je potřeba pracovat na omezení direktivního přístupu k dítěti.

7 POZOROVÁNÍ

7.1 VÍKENDOVÝ POBYT

Pro pozorování jsem si vybrala víkendový pobyt, který se konal 27. listopadu 2011. Tento typ pobytu je určen klientům s problematickými rodinnými vztahy. Důvodem pro můj výběr byl fakt, že právě tyto pobyty se zaměřují na práci s rodinou klienta – rodiče jsou zváni do Střediska vždy na neděli, kde jsou zapojeni do činností. Na jiné víkendové pobyty určené hyperaktivním dětem jsou rodiče zváni pouze na závěrečné zhodnocení pobytu a činností se tak vůbec neúčastní.

Záznamový arch je součástí příloh.

Před zahájením pozorování jsem si stanovila následující cíle:

- **Jak konkrétně probíhá den určený pro spolupráci s rodiči klienta? Z čeho se činnosti skládají?**
- **Jaká je ochota rodičů spolupracovat se zaměstnanci Střediska během konkrétního dne pozorování?**
- **Kdo z rodin se programu účastní?**
- **Kdo ze zaměstnanců Střediska se účastní části víkendového pobytu určené pro setkání s rodiči? Jak se podílí na průběhu programu?**
- **Jak je program hodnocen ze strany rodičů klientů? (Týká se konkrétního dne)**
- **V jakém prostředí se společný den klientů a jejich rodičů odehrává?**

Zodpovězení otázek:

- **Jak konkrétně probíhá den určený pro spolupráci s rodiči klienta? Z čeho se činnosti skládají?**

Program byl rozdělen na 3 části. Během dopoledne se konala arteterapeutická dílna. Rodiče i klienti pracovali na stejných zadáních, následovala řízená debata o vzniklých výtvarných dílech, následně se konala reflexe celé činnosti. Po polední pauze následoval komunitní kruh, kterého se účastnili jen rodiče. Měli prostor pro vyjádření svých pocitů a pro kladení dotazů. Stejná komunita se konala

i mezi klientkami. Závěrem proběhlo společné hodnocení celého víkendového pobytu.

- **Jaká je ochota rodičů spolupracovat se zaměstnanci Střediska během konkrétního dne pozorování?**

Během konkrétního dne spolupracovali všichni přítomní rodiče - plnili všechny zadané úkoly, byli ochotni se podělit o pocity a na závěrečné reflexi zhodnotili celkový den. Prostor pro kladení otázek využíval jen jeden z přítomných rodičů.

- **Kdo z rodin se programu účastní?**

Víkendového pobytu se účastnilo 6 klientek, stejný počet byl i rodičů - 4 matky (z toho jedna matka nevlastní) a 2 otcové (jeden nevlastní, druhý nahradil manželku, která se z důvodu nemoci nemohla zúčastnit).

- **Kdo ze zaměstnanců Střediska se účastní části víkendového pobytu určené pro setkání s rodiči? Jak se podílí na průběhu programu?**

Program vede psycholožka, která pracuje se všemi rodinami v rámci ambulantní péče. Té asistuje arteterapeutka, která se podílí na reflexích k jednotlivým technikám. Závěrečného hodnocení celého víkendového pobytu se účastní i dva vychovatelé, kteří s klientkami trávili celý víkend a mohou se tak vyjádřit k průběhu celé akce a tu také zhodnotit.

- **Jak je program hodnocen ze strany rodičů klientů? (Týká se konkrétního dne)**

5 ze 6 rodičů během závěrečného hodnocení uvedlo, že celou akci hodnotí kladně („mám z toho dobrý pocit“, „já myslím, že nám ta terapie pomůže, že nás někam posune“, „já jsem byla spokojená“). Pouze jedna z klientek podle svých slov odcházela s „horším pocitem“. Ten následně vysvětlovala tím, že si uvědomila, že řešení jejího problematického vztahu k nevlastní dceři bude daleko náročnější než čekala.

- **V jakém prostředí se společný den klientů a jejich rodičů odehrává?**

Středisko v Karlových Varech disponuje prostorem, který běžně využívají pro trávení volného času a pro relaxační techniky klienti pobytové péče. Jedná se o dvě místnosti (nutné z důvodu žádaného oddělení činnosti rodičů a klientek při vypracovávání arteterapeutických úkolů) vybavené moderním nábytkem a technikou, která umožňuje pouštění relaxační hudby – ta program doprovázela.

7.2 SHRUTÍ POZOROVÁNÍ Z VÍKENDOVÉHO POBYTU

Víkendového pobytu určeného pro klientky s problematickými rodinnými vztahy se zúčastnilo 6 dívek. Pro ty byl vytvořen program, který začínal v pátek. Neděle byla určena spolupráci s rodiči. Dostavilo se 6 rodičů (vždy k jedné klientce jeden rodič, ačkoliv toto nebylo dáno jako pravidlo), převažovali matky klientek (4, z toho 1 nevlastní) a 2 otcové (1 nevlastní, 1 nahradil nemocnou manželku, která se původně měla dostavit). Program vedla psycholožka, která s rodinami pracuje v rámci ambulantního oddělení, kam všechny klientky spolu s rodiči dochází. Dále byla přítomna arteterapeutka. První činnost, a sice malování mandal, probíhalo ve dvou oddělených místnostech, tak aby rodiče a klientky byli odděleni. Během malování hrála relaxační hudba. Po ukončení činnosti se všichni účastníci sešli ve společné místnosti, kde probíhala reflexe a následné povídání o namalovaných mandalách. Oddělení rodičů od klientek bylo nutné z toho důvodu, že následovalo hádání rodičů, který obraz namalovalo jejich dítě, následně totéž hádaly i samy klientky. Do činností i její reflexe se zapojili všichni rodiče i klientky.

Zadání druhého úkolu bylo obdobné – také malba mandal, ty však měli vystihnout, jak se malující sám vnímá, druhá mandala měla vyjádřit, jak ho vnímá rodič, popř. jeho dítě. I tato činnost probíhala v oddělených místnostech. Po ukončení práce následovala opět reflexe a dále diskuze nad výtvary. Rodič si následně vyměnil obě mandaly se svým dítětem, oba měli okomentovat, co v obrázcích vidí a jak si to vykládají. I do druhé činnosti se zapojili všichni rodiče i klientky, následné reflexe se však nechtěla zúčastnit jedna z nich.

Polední pauze předcházelo ještě namalování „křivky nálady“, která měla zachytit průběh a změnu nálad od zahájení společného dne až po ukončení činností.

Odpoledne probíhaly hodnotící komunity, zvláště pro rodiče a zvláště pro klientky. Všichni rodiče uvedli, že se jim program líbil a považují ho za přínosný.

Pobyt ukončilo závěrečné zhodnocení celého víkendu, kterého se zúčastnil také vychovatel. Byla diskutována možnost zopakování pobytu, která se shledala s nadšením jak od rodičů, tak od jejich dětí.

7.3 RODIČOVSKÉ KOMUNITY

K dalšímu pozorování jsem si vybrala rodičovské komunity. Jedná se o shromáždění rodičů dětí, které jsou v dané době klienty diagnosticko-terapeutického pobytu.

Do příloh jsou pro ilustraci zařazeny záznamy ze dvou pozorování, jedno se konalo 30. listopadu 2011, kdy probíhalo zhodnocení víkendu, na který byli klienti propuštěni ze Střediska domů. Druhý záznam popisuje komunitu z 18. února 2012, jednalo se o komunitu závěrečnou, hodnotící.

Před účastí na komunitách jsem si stanovila otázky, na které jsem chtěla po ukončení spolupráce odpovědět:

- **Jak konkrétně probíhá rodičovská komunita? Jsou nějaké rozdíly v průběhu jednotlivých komunit za celou dobu pobytu klientů?**
- **Kdo se komunit účastní ze strany rodin klientů?**
- **Kdo ze zaměstnanců Střediska se komunit účastní? Jak se podílejí na průběhu komunity?**

Zodpovězení otázek:

- **Jak konkrétně probíhá rodičovská komunita? Jsou nějaké rozdíly v průběhu jednotlivých komunit za celou dobu pobytu klientů?**

Rodičovské komunity se konají v době, kdy probíhá diagnosticko-terapeutický pobyt ve Středisku. Podle termínu pobytu je to celkem 7 či 8 schůzek. Komunity trvají vždy jednu hodinu (ST 15:00-16:00). Před zahájením je prostor pro individuální konzultace s psycholožkou, vychovatelem či učitelkou. Po komunitě následují vycházky pro klienty a jejich rodiče (pokud klient nemá vycházky zakázané v důsledku špatného chování v uplynulém týdnu).

První schůzka je vždy informační, koná se po prvním týdnu, který klienti ve Středisku stráví. Psycholožka rodiče informuje o zavedených pravidlech pro klienty, popisuje režimová opatření a systém hodnocení klientů pomocí plusových a minusových bodů. Na dalších sezeních se pracuje s tím, co se právě ve skupině klientů odehrává, pokud dochází k nějakým problémům (vulgárnost, agresivita, vyrušování během vyučování, odmítání spolupráce) jsou o tom rodiče informováni. Zároveň jsou jim předávány rady, jak tyto problémy řešit v domácím prostředí a zaměstnanci jim předávají tipy, které se jim při spolupráci s klientem osvědčily (velmi často zaznívalo uplatnění pozitivního hodnocení, chválení).

Na schůzce, která se koná před víkendem, na který jsou klienti propuštěni domů (v polovině pobytu), jsou rodiče na tento pobyt připravováni a informováni o tom, jak se ke klientům chovat, jaké mají čekat změny apod. Na komunitě, která se koná po tomto víkendu, se pak rodiče vyjadřují k tomu, jak víkend z jejich pohledu proběhl (konfrontuje se s tím, co o pobytu pověděli klienti bez přítomnosti rodičů v ranní komunitě), jestli je něco překvapilo, potěšilo nebo naopak zarazilo, zda si všimli v chování nějakých změn.

Poslední rodičovské komunity se účastní i klienti a všichni zaměstnanci Střediska. Děti dostanou diplomy a CD s fotkami. Rodiče obdrží závěrečné zprávy od vychovatele, učitele, speciálního pedagoga a psychologa a plánuje se termín návštěvy ambulantního oddělení. Na závěr si rodiče s dětmi sdělují, jaká mají očekávání po ukončení pobytu, co od dětí očekávají, jaké konkrétní změny v jejich chování by si přáli. Děti sdělují, jak se jim pobyt líbil, jestli si z něho něco odnášejí a jestli by něco z pobytu chtěly uplatnit i doma. Zaměstnanci hodnotí celou skupinu, následuje individuální hodnocení a doporučení klientovi i jeho rodině.

- **Kdo z rodin klientů se rodičovských komunit účastní?**

Poznala jsem rodiče a klienty ze tří cyklů diagnosticko-terapeutického pobytu. Celkem se jednalo o 19 klientů. Z rodin se komunit účastnila vždy jedna osoba (počet členů není omezen):

- 16 matek, vlastních
- 1 babička, která má klienta v péči (tři komunity se účastnila i matka klienta)

- 1 teta klienta, která se o něho starala, ale neměla jej v péči, rodiče se o něj starat nechtěli, klient byl nakonec po ukončení pobytu umístěn do dětského domova
  - 1 otec, vlastní
  - v jednom případě se komunity účastnila sestra klienta jako náhrada za matku, která se jeden týden z pracovních důvodů nemohla účastnit
- **Kdo ze zaměstnanců Střediska se komunit účastní? Jak se podílejí na průběhu komunity?**

Komunity vede vedoucí Střediska (psycholožka). Dále byl vždy přítomen vychovatel a také učitelka. Zpravidla je přítomna i druhá psycholožka Střediska. Závěrečných komunit se účastní navíc i všichni vychovatelé a speciální pedagog.

7.4 SHRNU TÍ POZOROVÁNÍ Z RODIČOVSKÝCH KOMUNIT

Rodičovské komunity jsou pořádány pro rodiče dětí, které jsou v danou dobu klienty pobytového oddělení Střediska. Komunity probíhají pravidelně ve stejnou dobu po celou dobu trvání pobytu, jedná se tedy o 7 či 8 hodinových schůzek, které vždy vede vedoucí psycholožka, doprovázena vychovatelem. Některých komunit se účastní také druhá psycholožka a učitelka. Ze strany rodin klienta dochází do Střediska hlavně matky. Program se odvíjí od toho, v jaké části pobytu se klienti nacházejí. Počáteční komunity jsou informačního rázu, rodiče se dozvídají např. o režimovém opatření, které je v rámci pobytu zavedeno a o hodnocení chování klientů pomocí plusových a minusových bodů. Na dalších schůzkách je probíráno chování jednotlivých klientů.

V polovině pobytu jsou klienti na víkend pouštěni domů. Komunita, která tomu předchází je zaměřena na přípravu rodičů na to, že klienti mohou reagovat a chovat se jinak, než jsou zvyklí. Po víkendu se koná hodnotící komunita, kde je detailně probíráno chování jednotlivých klientů v průběhu víkendu a jeho hodnocení. Závěrečná komunita má slavnostnější ráz, účastní se jí všichni zaměstnanci Střediska, rodiče formulují očekávání, která mají od svých dětí po návratu domů, klienti hodnotí pobyt, rodičům sdělují co z toho, co ve Středisku poznali, by chtěli zavést i doma.

8 ROZHOVOR S VEDOUCÍ STŘEDISKA V KARLOVÝCH VARECH

PhDr. KRISTINOU ČERVENKOVOU Z 9. 12. 2011

- Kdo nejčastěji dává podnět k návštěvě Střediska?

Středisko v Karlových Varech bylo založeno před 15 lety, za tu dobu si již vybudovalo svou klientelu. O jeho činnosti jsou školy informovány, a tak se na něj často obrací. Odhadem právě škola dává podnět ke spolupráci v 60 % případů. O poskytování služby se často zajímají i sami rodiče, ti navštíví Středisko z vlastní iniciativy zhruba ve 30 % případů. Ve zbylých 10 % služby doporučí kurátoři, sociální pracovníci nebo psychiatři.

- Jak Středisko spolupracuje s rodiči klienta v ambulantní péči?

Forma spolupráce záleží vždy na tom, s jakým problémem klient a jeho rodiče Středisko navštíví. *„Často se setkáváme se tím, že rodiče nedokáží říct, co od spolupráce očekávají.“* Proto se sepíše konkrétní „zakázka“, která má podobu tzv. individuálního plánu, kde se formuluje důvod přijetí do péče a očekávané výsledky.

Na první konzultaci se také sepíše rodinná a osobní anamnéza klienta a rodičům je nabídnuta forma další péče. Na druhém sezení (které se koná buď u psychologa, nebo speciálního pedagoga) pracovník Střediska zadá klientovi řadu psychologických testů. Kromě intelektu se pracovník zaměří také na celkovou osobnost, emotivitu a sociální vztahy klienta. Po závěrečném shrnutí psycholog (popř. speciální pedagog) formuluje konkrétní doporučení pro další péči. U méně závažných případů postačí další konzultace podle vyžádání rodičů. Nejčastěji je však nabídnuto tzv. výchovné vedení, kdy rodiče spolu s dítětem docházejí do Střediska na pravidelná sezení.

Klientům v pubertě a adolescentům je nabízena individuální terapie, na kterou dochází pouze klient a rodiče dostávají „výstup“ z této spolupráce.

Středisko poskytuje také dlouhodobou péči, která trvá i několik let, frekvence návštěv je zde však nižší, tzn. zhruba jednou měsíčně.

Nejčastější je poskytování střednědobé péče, kdy se s klientem spolupracuje zhruba půl roku.

- **Jak vypadá pobytová péče nabízená Střediskem a jaká je tady spolupráce s rodiči?**

Pokud je problém, se kterým klient do Střediska přijde, takového rázu, že je ambulantně neřešitelný, je klientovi nabídnuta pobytová péče. Tomu předchází dvě setkání s rodiči i klientem, která slouží jako příprava na samotný pobyt. Je podepsána smlouva, která se podepisuje spíše z psychologického než právního důvodu. Rodič se tímto zavazuje k tomu, že se bude účastnit pravidelných rodičovských komunit. Pro spolupráci s rodinou je vyčleněn také jeden víkendový den v rámci celého pobytu. Rodiče mají také možnost požádat o individuální konzultace.

- **Jak často se konají rodičovské skupiny?**

„Konkrétně u nás se skupina koná pravidelně každý týden, v jiných střediscích však frekvence může být jiná.“

Za celou dobu pobytu se tedy koná většinou 7 schůzek (záleží také na tom, kdy je stanoven počátek pobytu, rodičovská komunita se poprvé koná po jednom týdnu, který klient na pobytovém oddělení stráví).

- **Jsou pro rodiče komunity povinné? Je nějaký postih pro rodiče, kteří do skupiny pravidelně nedochází?**

Účast na skupině je povinná, rodič se k ní zavazuje podepsáním smlouvy. Neúčast je důvodem pro ukončení pobytu klienta. *„Tím, že jsou pobyty financované rodiči, cítí mnohdy větší zainteresovanost a komunit se účastní.“* S tím, že by se rodič záměrně rodičovské komunitě vyhýbal, se Středisko nesetkává. Vzpomíná si pouze na jeden případ za celý minulý rok, tedy 1 případ ze 40 klientů. Postih od Střediska žádný nehrozí, mnohdy jsou však rodiče do spolupráce donuceni sociálními pracovníky, v případě nezájmu by pak jejich dětem hrozila možnost umístění do diagnostického ústavu.

- **Kdo z rodiny se schůzek nejčastěji účastní?**

Jednoznačně do rodičovské komunity docházejí častěji matky klientů. Roli zde často hraje i fakt, že se jedná o rodiny rozvedené, kdy je klient právě v péči matky. Pracovníci se poměrně často setkávají také s tím, že docházejí babičky, které mají klienty v péči. U romských klientů je časté, že z rodiny dochází více členů.

- **Kdo z pracovníků se rodičovských komunit účastní?**

Dříve komunity vedli vychovatelé, které doplnil další zaměstnanec, nebylo však striktně dáno, o koho se jedná. Několik let již však vede schůzky vedoucí (psycholožka) spolu s tím vychovatelem, který má ten den službu a další zaměstnanec (buď učitel nebo druhý psycholog). Platí však zásada, že se komunit účastní ten pracovník, který s rodiči a klientem vyjednal nástup na pobyt a spolupracuje s nimi v ambulanci.

- **Setkáváte se s vlastní iniciativou rodičů?**

Rodičům je nabízena individuální nepovinná konzultace každý týden před zahájením rodičovské komunity. S využitím ze strany rodičů se pracovníci setkávají poměrně často, odhadem psycholožky je to v 50 % případů. *„Nejčastěji se rodiče přicházejí zeptat, jak se dítěti daří, ptají se učitelky na zvládání učiva. Také se přicházejí ptát na režim, který je nastaven na pobytovém oddělení, s tím, že by ho rádi zavedli i doma po příchodu dítěte.“* Mnohdy se ptají i na systém hodnocení (na pobytu se používá systém plusových a minusových bodů, ze kterých pak plynou výhody či povinnosti, popř. zákazy některých činností.) Dle psycholožky se však běžně setkávají s tím, že i když rodina podobný systém zavede, nadšení brzy vyprchá a systém se nedodrží.

- **Jaký je účel rodičovských skupin?**

Hlavním cílem je „vtažení rodičů do změny“. Rodiče jsou připravováni na to, že se dítě na pobytu „někam posune“. Proto je důležité, aby rodič těmto změnám rozuměl a byl připraven na to, když dítě bude jinak reagovat. Žádoucí je to, aby rodiče v nastartovaných změnách pokračovali i doma. Problémem se stává, pokud rodič se Střediskem spolupracuje pouze „formálně“. *„Někdy se nám stane, že*

rodič na vycházce dá dítěti třeba cigarety nebo energetické nápoje, což je na pobytu zakázáno, jen jim poví, ať nám to neříkají.“ V těchto případech nespolupracuje dobře ani dítě samo, když nevidí snahu ani u rodičů.

- **Jak probíhá společný den klientů pobytového oddělení s rodiči?**

Jeden víkendový den z celého pobytu je věnován právě rodičům a jejich dětem. Akce začíná v 9 hodin, kdy se za hezkého počasí vychovatel s klienty a jejich rodiči vydá pěšky do Lokte, kde následuje prohlídka hradu. Zpět se většinou jede vlakem. Poté následuje posezení u čaje ve Středisku, kde celý průběh dne hodnotí nejen děti, ale i rodiče. Během celého dne vychovatel pozoruje, jak se rodič k dítěti chová, jak spolu komunikují apod., poznatky zapisuje do karty klienta.

- **Jak probíhají víkendové pobyty a pro koho jsou určeny?**

„*To záleží na tom, jak velcí klienti se pobytu účastní. Pokud se jedná o pobyt určený pro hyperaktivní děti mladšího školního věku, jsou zařazeny především herní a sociální aktivity, zařazeno je také režimové opatření.*“ Rodiče se v těchto případech zapojí jen na jednu hodinu před tím, než si je v neděli odvezou domů a jsou informováni o průběhu pobytu.

Další víkendové pobyty jsou pořádány jen pro dívky (chlapci se většinou účastní celé diagnosticko-terapeutické péče), které mají problém s rodiči. Většinou se jedná o narušený vztah dívky s matkou. V těchto případech se rodiče zapojují na celou neděli. „*Dívky samotné tráví čas ve Středisku od pátečního odpoledne, kde jsou pro ně připraveny různé aktivity, v sobotu následuje nějaká adrenalinová akce, hodně je využíváno lanové centrum na Plešivci, odpoledne jsou zařazovány aktivity vedoucí k sebepoznání, následovat může např. společná návštěva čajovny. V neděli se připojí do skupiny rodiče. Snažíme se je naučit kooperovat, odhalujeme chyby v komunikaci, které při společných činnostech často vyplynou na povrch*“. Rodiče i klienti jsou vedeni k tomu, aby tyto chyby pojmenovali a dále jsou řešeny v rámci ambulance.

- **Stává se, že rodič ukončí spolupráci se Střediskem? Z jakých důvodů?**

„*Stává se to, ale velmi výjimečně, už taky kvůli tomu, že v řadě případů je motivace pro pobyt účelová – na rodinu „tlačí“ sociálka.*“

V loňském roce si vzpomínám pouze na jeden případ ukončení, tehdy šlo o to, že dítě v rodině něco ukradlo, myslím, že peníze. Máma byla velmi emotivní a rozhodla se, že dítě potrestá tím, že ho dá k nám na pobyt. Otec s tím sice nesouhlasil, ale i tak máma dítě přivedla. Se Střediskem pak vůbec nekomunikovala. Jednou po vycházce nám po dítěti vzkázala, že se unáhlila a dítě si přijde vyzvednout. “

- **Jak vypadá spolupráce Střediska s rodiči po ukončení pobytové péče?**

Na závěrečné rodičovské komunitě si rodiče domluví termín návštěvy na ambulanci. Tato post-pobyťová péče probíhá minimálně jednou za měsíc zhruba 1 rok.

Po měsíci od ukončení pobytu Středisko posílá dotazník do školy, kterou klient navštěvuje, s tím, aby se vyjádřila k tomu, zda pozoruje nějaké pozitivní změny v chování žáka.

Klientům je také nabídnuto bezplatné doučování v prostorách Střediska a různé klubové aktivity. Pokud má rodič a klient zájem, můžou se zapojit do víkendového pobytu nebo do pravidelných ambulantních terapeutických skupin. V případě potřeby jsou klienti znovu zařazeni na pobytové oddělení.

- **Jak hodnotíte úspěšnost pobytové péče?**

Dle psycholožky je hodnocení úspěchu velice těžké. U většiny klientů zaznamenávají krátkodobé zlepšení. U těch klientů, kde byla patrná silná vnitřní motivace, jsou úspěchy největší. „*Základem pro úspěch je spolupráce rodičů. Tam, kde se rodiče do změny zapojují, je vidět největší efekt.*”

8.1 SHRNU TÍ ROZH OVORU

Středisko výchovné péče poskytuje klientům ambulantní i pobytovou péči. Forma spolupráce s rodiči závisí na konkrétním problému, se kterým klient do Střediska přichází. V rámci ambulantní péče je nejčastěji využíváno tzv. výchovné vedení, kterého se účastní nejen klient, ale i jeho rodiče. Tato spolupráce trvá nejčastěji půl roku.

Spolupráce probíhá i s rodinou klienta pobytové péče. Rodinní příslušníci (nejčastěji matky) se po celou dobu konání diagnosticko- terapeutického pobytu setkávají každý týden na tzv. rodičovských komunitách, kde jsou seznamováni a připravováni na změny v chování jejich dětí po ukončení pobytu, tak aby „nastartované“ změny byly trvalejšího rázu. Účast na rodičovských komunitách je povinná, rodič se k ní zavazuje podpisem smlouvy. Nicméně neexistuje žádný jiný postih pro rodiče, kteří se komunit neúčastní, než ten, že je ze strany Střediska klientovi ukončen pobyt na internátním oddělení. Nicméně k takovým případům dochází ve Středisku v Karlových Varech jen výjimečně.

Dále se rodiče klientů účastní i společné víkendové akce, zpravidla se jedná o zátěžovou turistiku. Pro zaměstnance je tato akce důležitá z toho důvodu, že mohou pozorovat, jak spolu rodiče a klient komunikují, jak se k sobě chovají. Následně se na půdě Střediska koná zhodnocení celé akce.

Po ukončení diagnosticko-terapeutického pobytu spolupracuje Středisko s klientem a jeho rodinou ambulantně. Zpravidla tato péče trvá 1 rok, při četnosti návštěv minimálně 1 za měsíc.

Dále nabízí také víkendové pobyty. V současné chvíli se jedná o dva druhy pobytů: jeden je určen pro hyperaktivní jedince, kde spolupráce s rodiči je minimální. Druhým typem pobytu je víkend určený pro dívky s problematickými rodinnými vztahy. V tomto případě jsou rodiče zváni na celý jeden den do Střediska. Cílem je naučit klienta s rodiči lépe kooperovat a komunikovat.

Ze zkušeností pracovníků Střediska vyplývá, že k pozitivním změnám v chování klientů dochází především tam, kde je přítomna silná vnitřní motivace a zapojení

9 KAZUISTIKY

Pro kazuistiku jsem vybrala dva klienty Střediska, na jejichž případech můžeme dobře pozorovat konkrétní spolupráci Střediska s rodinami klientů. V obou kazuistikách byla změněna jména vystupujících postav.

9.1 KAZUISTIKA Č. 1

- **rodinná anamnéza**

Pavlovi je 11 let. Má o 7 let mladší sestru Ivanu. Obě děti mají stejné rodiče, kteří dodnes neuzavřeli sňatek. Matce bylo v době narození Pavla 19 let, otec je o 3 roky starší. Oba mají základní vzdělání.

Péče o děti byla od počátku problematická. Situace se zhoršila v roce 2008, kdy byl otec dětí odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody na dobu 3 let. Matka je trvale bez zaměstnání. Ze zprávy Policie ČR vyplývá, že se stýká se soudně trestanými osobami a v místě bydliště nemá dobrou pověst. Od roku 2010 převzala péči o nezletilé děti babička (ze strany matky). V polovině roku 2011 podala matka návrh na svěřeni dětí do výchovy právě babičce. Otec s návrhem souhlasil a při výslechu uvedl, že po výstupu z výkonu trestu nemá v úmyslu obnovit s matkou společné soužití. Soud návrhu vyhověl.

Od doby, kdy se o Pavla a Ivanku stará babička, došlo k výraznému zlepšení materiální péče, nové prostředí je však nepodnětné. Babička je zaměstnaná a na výchovu dětí nemá mnoho času. Vypomáhat se proto snaží i prababička (ze strany matky).

- **zdravotní anamnéza**

Pavel je zcela zdravý, bez jakéhokoliv zdravotního omezení.

- **problémy, které vedly k vyhledání odborné péče**

Pavel je celkově emotivní, výbušný a obtížně se ovládá. Neumí uznat chyby, vinu svaluje na ostatní. Chová se často velmi agresivně - je vyšetřován Policií ČR pro údajné šikanování spolužáka.

- **sociální vztahy**

K rodičům má spíše kladný vztah, lépe vychází s otcem. Ten s ním však poslední dobou (z důvodu výkonu trestu) udržuje pouze písemný kontakt.

K babičce má vztah kladný, nepovažuje ji však za autoritu.

K sestře má Pavlík očividně kladný, ochranný vztah.

V kolektivu je střídavě oblíbený, jeho kamarády jsou především problémoví jedinci.

- **školní anamnéza**

Pavel má ve škole problémy jak s prospěchem, tak s chováním. Již od první třídy má na vysvědčení trojky, od třetí třídy čtyřky. Na konci páté třídy měl čtyřku ze čtyř předmětů.

První důtku třídního učitele obdržel Pavel ve druhé třídě. Následovaly další 4 důtky třídního učitele a jedna důtka ředitelská. Důvodem těchto postihů je především nevhodné chování, fyzické napadání spolužáků a vulgární vyjadřování k vyučujícím, v neposlední řadě již zmiňovaná šikana.

- **zahájení spolupráce se Střediskem**

Podnět ke spolupráci přišel z Pavlovy školy, jejíž zaměstnanci byli obeznámeni s nabídkou služeb Střediska a doporučili tam babičce konzultaci.

Babička s návrhem souhlasila, společně s Pavlem se dostavila na první schůzku. Babička při pohovoru s psychologkou přiznala, že si s Pavlovým chováním neví rady, zároveň však vnuka bránila a cítila se ublíženě – prý všichni Pavla vnímají až moc negativně.

Vedoucí psychologka babičce navrhla zařazení Pavla do diagnosticko-terapeutického pobytu a následné návštěvy ambulance. Babička s návrhem souhlasila. Pavel se na několika schůzkách podrobil komplexnímu psychologickému vyšetření – včetně dotazníku ADOR.

Pavel od počátku projevoval ochotu ke spolupráci a dokonce i nadšení pro pobyt ve Středisku (v létě téhož roku se zúčastnil tábora, který Středisko spolupřátalo,

seznámil se tak s jejich režimem i některými zaměstnanci a s celým táborem byl velmi spokojen).

- průběh pobytu

Pavel nastoupil na bytovou oddělení s nadšením a v prvních dnech byla patrná jeho snaha dodržovat všechna pravidla. Postupem času však docházelo k častým výkyvům v jeho chování a začala se projevovat i jeho agresivita. Pro ilustraci uvádím některé ze zápisů vychovatele mapující Pavlovo pobyty:

„Pavel dnes velmi nevhodné chování. Na judu ataky na Milana (Milan provokace), ale Pavel přehnaně oplácí, velmi často musím odtrhávat, drzý i na mne.“

„Pavel měl dnes „svůj den“. Při přípravě do školy provokuje Milana, strká nohu do jeho lavice a dále provokuje. Na arteterapii téma rodina – Pavel nespolupracuje. Při odchodu z místnosti natlačí Milana na zeď. Na oddělení sprostá slova a drzý.“³⁹

V polovině pobytu bylo Pavlovi za agresivní projevy vůči klientům a drzé chování vůči vychovateli uděleno písemné napomenutí, které bylo doručeno i babičce.

Agresivní chování však střídaly dny, kdy Pavel dodržoval všechna pravidla a choval se slušně.

„Pavel se dnes na výletě snaží chovat slušně. Několikrát se mne ptá, jestli se opravdu zlepšil – chválím ho – je rád.“

„Pavlík dnes klidný, omlouvá se mi za včerejší chování.“³⁹

Během pobytu byla pozorována velká potřeba fyzického kontaktu (obětí) s autoritou, která ho má v tu chvíli na starost.

- spolupráce Střediska s rodinou klienta

Babička pravidelně docházela na rodičovskou komunitu, kde se velice zajímala o průběh Pavlíkova pobytu ve Středisku a o jeho chování. Pravidelně také využívala nabídky zaměstnanců Střediska a přicházela na individuální konzultace.

Při rodičovské komunitě (detailní popis komunity viz přílohy C, D), která reflektovala průběh víkendu, na který byli klienti propuštěni domů, velice kladně hodnotila Pavlovo chování.

„Pavlík byl perfektní. Uklidil, uvařil puding, z venku přišel dokonce včas. Já jsem byla spokojená.“

O dílčím úspěchu se zmínila i Pavlova matka, která se o něj příliš nezajímala a do spolupráce se Střediskem se vůbec nezapojovala. Po těchto zprávách od babičky se však rozhodla spolupracovat. Začala doprovázet babičku na rodičovskou komunitu a zajímat se o Pavlovy pokroky v chování. Sama připustila velké chyby ve výchově a péči o Pavla. Projevovala velké nadšení a ochotu dále spolupracovat. Naivně však předpokládala, že Pavlova změna chování je trvalá. Psycholožka s ní tento problém několikrát konzultovala a připravovala ji na situaci, kdy znovu dojde k výkyvům v jeho chování. Když k této události došlo (opětovná agresivita), matčino nadšení opadlo, nadále však se Střediskem udržovala kontakt.

Společného víkendu rodičů, resp. zákonných zástupců s dětmi se babička z pracovních důvodů nemohla zúčastnit a k velkému překvapení zaměstnanců Střediska se jako zástup dostavila nejen Pavlova matka, ale dokonce i otec, toho času propuštěn z výkonu trestu. Pavel po celý den (zátěžová turistika, návštěva hradu) projevoval nadšení nad shledání s rodiči, celou cestu se s nimi vedl za ruce a neúměrně svému věku se s nimi mazlil. I když se dalších rodičovských schůzek otec již neúčastnil, byla zaměstnanci velice kladně hodnocena situace, kdy se podařilo pro spolupráci získat alespoň matku.

Rodičovská komunita hrála roli ještě v jedné situaci – psycholožka babičce několikrát doporučovala pro Pavlíka návštěvu psychiatra a medikaci. Babička se k tomu však stavěla odmítavě. Až na rodičovské komunitě slyšela od ostatních rodičů pozitivní ohlasy na medikaci při podobných problémech, jako má Pavlík. Vyslechla jejich zkušenosti a nakonec k návštěvě odborníka a užívání doporučených léků dala souhlas. Pavlova medikace měla pozitivní účinky, kterých si povšimli již pracovníci ve Středisku i následně učitelé ve škole.

- **ukončení pobytu, následná péče ve Středisku**

V závěru pobytu byla babičce a matce nabídnuta výchovná doporučení, která se při práci s Pavlem zaměstnancům Střediska osvědčila. Důraz byl kladen především na důslednost a projevení zájmu o Pavla. Doporučeno bylo také pokračovat v ambulantní péči a byla nabídnuta i možnost navštěvovat sportovní klub Střediska. Pavel využil všechny formy nabídnuté pomoci.

Babička i nadále pečuje o oba sourozence, matka o děti projevuje větší zájem než před zahájením spolupráce se Střediskem. Babička s Pavlem pravidelně dochází na ambulantní oddělení Střediska. Uvádí dílčí pozitivní změny v Pavlově chování (menší výbušnost a agresivita). Kladné ohlasy přicházejí také od třídní učitelky, která dále uvedla, že rodina začala výrazně více spolupracovat i se školou.

9.2 KAZUISTIKA Č. 2

- **rodinná anamnéza**

Lenka se narodila v roce 1998. Vztah jejích rodičů byl značně problémový. Když byly Lence 3 roky, neshody mezi rodiči vyvrcholily rozvodem. Matka se odstěhovala do Německa, kde založila novou rodinu a své dcery se zřekla. Navštěvovala ji pouze příležitostně, několikrát do roka. Lenka do 4 let žila pouze s otcem.

Poté se do domácnosti nastěhovala otcova přítelkyně Petra, toho času bezdětná. Společný syn Daniel se jim narodil v roce 2009. Vztah Lenky k Petře (kterou stále oslovuje křestním jménem) se postupem času komplikoval, až přerostl do velkých hádek. Celkově se Lenčino chování změnilo, nastaly i problémy ve škole. Otec se rozhodl vyřešit situaci tak, že Lenku odstěhoval ke své matce (do 30 km vzdáleného města, doprovázeno změnou školy). O plánované změně informoval otec Lenku jen několik dnů před plánovaným stěhováním. Lenka u babičky žije i nadále, déle než půl roku.

- **zdravotní anamnéza**

Lenka je zcela zdravá.

V roce 2010 si pádem v útrokách rozestavěného domu, kde tráví čas se svou partou, přivodila komplikovanou zlomeninu ruky a otřes mozku. Dnes již je bez jakéhokoliv zdravotního omezení.

- **problémy, které vedly k vyhledání odborné péče**

Určité problémy otec s přítelkyní pozorovali již v době, kdy bylo Lence 6 let. Všimli si, že dítě často lže, nepřikládali tomu však velkou váhu a domnívali se, že jde o běžnou dětskou lhavost, která brzy ustane. Tak se však nestalo a Lenka začala lhát čím dál častěji, přesvědčivěji. Urputně pravdu vždy zapírala, i tehdy, když ji rodiče ubezpečili o tom, že pokud poví pravdu, nebude následovat žádná sankce. Lenka však vždy volila lež. Problémy se lhaním přetrvávají do dnešních dnů.

Na počátku 6. třídy se objevily další problémy. Lenka si našla nové kamarády, které před otcem a jeho přítelkyní tají. Bývá vídána ve společnosti starších chlapců, kteří jsou v místě bydliště známí ničením okolí, značnou hlučností a vulgaritou. Lenka nosí po kapsách cigarety, zapalovače. Petra u Lenky v pokoji našla účtenky z obchodů, na kterých se objevují cigarety, kondomy a alkohol. Petra doma postřehla i drobné krádeže. Lenka si také pravidelně přivlastňuje Petřin i otcův mobilní telefon, vždy protelefonuje celou noc, i když ví, že na to ráno rodiče přijdou. Následně pak jakékoliv použití telefonu popírá. Pravidla o telefonování ignoruje.

Jako hlavní důvod vyhledání odborné péče však otec považuje velké neshody mezi Lenkou a Petrou.

- **sociální vztahy**

Jak již bylo zmíněno, nejproblematictější je vztah Lenky s Petrou. Lenka dle své nevlastní matky schválně vyvolává časté hádky a ignoruje stanovená pravidla. Petra uvádí: „*Přiznávám, že ji teď nemám ráda. Od 4 let se jí ale věnuju a chci to napravit a být s ní do budoucna v klidu.*“

I ve vztahu Lenky k otci jsou patrné problémy – otec uvádí, že k ní ztratil důvěru v důsledku častých lží. Lenka po odstěhování k babičce nemá zájem se s otcem vídat, prý proto, že nemají stejné zájmy, a tak se na návštěvách nudí.

K babičce má Lenka pozitivnější vztah, dle mínění Petry ale jen proto, že po ní babička nevyžaduje tolik povinností.

S biologickou matkou se Lenka vídá několikrát do roka, kdy za ní matka přijede na krátkou návštěvu. Občas u ní, v nové rodině v Německu, tráví Vánoce. Nemá zájem spolupracovat se Střediskem na řešení situace. Petra uvádí, že Lenka o své matce mluví velice hezky, prý si ji idealizuje. To však psychologka vyvrací, Lenka matce řadu věcí vyčítá, především to, že se jí dostatečně nevěnuje.

- **školní anamnéza**

Na prvním stupni ZŠ s Lenkou nebyly žádné problémy. Výrazně vynikala ve čtení a ve výtvarné výchově. Třídní učitelka si stěžovala pouze na Lenčino časté zapomínání a pomalejší pracovní tempo. Situace se však výrazně změnila v šesté třídě. Lenčin prospěch se velmi zhoršil, jedničky vystřídaly trojky a čtyřky, neplnila úkoly, zapomínala pomůcky. Rodiče nejprve změnu známek připisovali přestupu na druhý stupeň, situace se však nezlepšila ani v 7. třídě, a tak otec s přítelkyní kontaktovali třídního učitele i výchovného poradce. Ti jim potvrdili, že Lenka je velmi inteligentní, nadaná ve výtvarné výchově, ale bohužel se k výuce staví velice negativně, nic ji nebaví, v hodinách nepracuje, nepíše si poznámky, nenosí pomůcky, ani úkoly. Otec s Petrou zavedli doma přísnější režim, kde jako prioritu stanovili prospěch ve škole. K výraznému zlepšení však nedošlo.

- **zahájení spolupráce se Střediskem**

Po té, co se nenaplnila očekávání, která měla rodina od přestěhování Lenky do jiného prostředí, se otec s babičkou přišli poradit s psychologem Střediska, jak má dále v řešení situace pokračovat.

Na první konzultaci jim psychologka vysvětlila, že přestěhování nebylo ideálním řešením, protože Lenka je už příliš velká na to, aby rozhodovali bez ní. Upozornila je, že je důležité, aby zpátky získali její důvěru, stanovili pravidla, se kterými bude Lenka alespoň částečně souhlasit a společně naplánovali postupný přesun zpět do rodiny. Psycholožka dále nabídla tzv. ambulantní vedení, do kterého by se zapojil otec i Petra. Zároveň nabídla možnost domluvit pro Lenku víkendový pobyt ve Středisku, který je zaměřen právě na problematické rodinné vztahy.

Za 4 týdny se na druhou konzultaci spolu s otcem a babičkou dostavila i Lenka, u které byla provedena celková psychologická diagnostika, včetně dotazníku ADOR.

Otec hodnotí situaci, kdy Lenka s nimi nežije ve společné domácnosti, kladně, zároveň však přiznává, že má pocity viny, že by se o svou dceru měl starat.

Lenka uvádí, že je u babičky spokojená a zpátky se vracet nechce („nevydržím s jeho přítelkyní“). Prý Petru nikdy neměla ráda. Domů nechce jezdit ani na víkendy. S účastí na víkendovém pobytu postupně souhlasí, doufá však, že na nedělní program pro klienty a jejich rodiče přijede její biologická matka. Psycholožka však upozorňuje, že je potřeba pracovat především na vztahu k nevlastní matce, protože ta je teď součástí rodiny. Lenka účast odmítá. Vysvětluje: „Petra se bude dělat hezčí, bude se přetvařovat.“ Nakonec ale říká, že „to zvládne“ a slibuje svou účast a spolupráci.

Petra se dostaví na konzultaci s psychologem sama. Je hodně energická a upovídaná. Nesouhlasí s názorem babičky a Lenčina otce, že se situace po odstěhování Lenky zlepšila. Ve škole prý přetrvává zhoršení, babička nemá přehled, kam a kdy Lenka chodí, s kým se stýká. Petra jako problém vidí především to, že otec „nemá vztah k dětem, chce mít svůj klid.“ Dle Petry neumí vyjádřit svou lásku, ale po konzultacích ve Středisku se více zajímá o malého syna. Dále Petra uvádí, že je doma situace bez Lenky harmoničtější. Deklaruje však svůj zájem situace ve spolupráci se Střediskem řešit a souhlasí s účastí na rodičovském programu víkendového pobytu a zajímá se i o možnost diagnosticko-terapeutického pobytu ve Středisku.

- **víkendový pobyt**

Víkendový pobyt začíná v pátek v 17:00. Lenka se bez problémů zapojuje do programu: malování mandaly na téma „Jak se cítím, s čím přicházím“. Večer se zapojuje do hovorů s ostatními dívkami na pobytu.

V sobotu začíná program znovu arteterapií. Úkolem je vytvořit „dopis matce“ využitím koláže. Lenka se rozhoduje adresovat dopis své biologické matce se vzkazem „ať tolik nepije a víc si mě všímá“. Zmiňuje se o tom, že má matka

3 nechtěné děti včetně jí a za sebou i několik potratů. Lenka to odsuzuje. To však připouští pouze psychologe. Neví, zda matce dopis skutečně předá.

Odpoledne se pod dohledem vychovatele skupina vypravila na Plešivec do lanového centra, kde se Lenka účastní i těch nejdůležitějších disciplín.

Neděle se nese ve znamení spolupráce s rodičem. Do Střediska přichází Petra. Na Lenčině chování jsou patrné změny – nejeví se tak bezprostředně a vesele jako v minulých dnech. I tak je ale ochotna s Petrou spolupracovat. (Detailní popis této části víkendu viz příloha B.)

Prvním úkolem je znovu malba mandaly, tentokrát na téma „To jsem já“, rodiče a klienti malují v oddělených místnostech, aby neviděli své výtvořky a následně mohli hádat, který obrázek nakreslil jejich rodinný příslušník. Lenka bez váhání správně určuje, který obraz nakreslila Petra, která také s hádáním nemá problém.

Druhým společným zadáním je malba dvou mandal. Jedna na téma „Tak se vidím já“ a druhá „Tak mě vidí máma“. Rodiče také malují, jak se vidí a jak je asi vnímají jejich dcery. Během tvorby Lenka arteterapeutce říká: „*Ale já o těch obrázcích nechci mluvit.*“ Pracovnice Střediska ji uklidňuje tím, že pokud chtít nebude, mluvit o nich nemusí.

Po ukončení činnosti si dvojice rodiče a dítěte namalované obrázky (viz příloha) vyměňují a jejich úkolem je okomentování mandaly doplněné o to, jak na ně malby působí. Ke slovu se jako první hlásí Petra:

„První, co mě napadlo, že je Lenka talentovaná malířka. Pak mě napadlo, že neotevřela svou mysl, že se nenamalovala tak, jak se vidí. Já v těch obrázcích nevidím to, co cítím. Já ji nevidím jako něžnou kytičku, já ji vidím silnější. Na obrázku je ta kytička sama, osamocená. Je to pro mě těžký přijmout. My k sobě nemáme blízko.“

Slova se ujímá Lenka: „No nevim, já se vidím spíš jako skála, nedobytná a že mě takhle (pozn. jako kytičku) vidí ona.“

Při komentování mandaly „Tak mě vidí dcera“ od Petry zaznělo:

„Lenka mě podle mě už vnímá jako čarodějnici. Myslím, že když byla malá a než se mi narodilo dítě, tak byl vztah pozitivnější. Po nástupu do školy se to zhoršilo a taky po tom narození mého biologického syna.“

Lenka na komentář nereaguje, má slzy v očích.

Během reflexe pobytu ze strany rodičů psycholožka Petru upozorňuje, že práce s Lenkou bude na dlouhodobou rodinnou terapii. Petra jako jediná uvádí, že odchází smutná „z jejich současné situace“.

- **následná péče ve Středisku**

Tři týdny po víkendovém pobytu přichází na konzultaci otec s Lenkou. Přináší dopis od Petry adresovaný psycholožce, kde mimo jiné uvádí:

„Je mi moc líto, že s Vámi nemohu dál spolupracovat, ale myslím, že je čas, abych se věnovala sobě a především Dáňovi (společný syn s otcem Lenky).“

Jako důvod udává: *„Já to prostě cítím špatně, že tak moc nemá ráda moje dítě, že se s tím prostě nedokážu srovnat a nadále nemám chuť ani sílu Lenku vychovávat.“*

Lenka i nadále žije u babičky, otec se rozhodl, že situaci měnit nebude a chce, aby tam Lenka dokončila základní školu. Otec říká, že je tam Lenka „víc OK, jsou trochu problémy s pozdními příchody a je líná se učit, ale nic zásadního neřešíme“. S tímto názorem se ale zjevně neztotožňuje Petra, která v dopise uvedla, že Lenka „má mizerné známky, fláká, co může, od třídní učitelky dostala napomenutí za podvod se žákovskou knížkou a dostala se do fyzické potyčky s babičkou kvůli telefonu.“

Lenka sama se k situaci vyjadřuje tak, že je u babičky spokojená, nechce nic měnit a přiznává, že je líná v učení. Dále vypráví o Vánocích, které strávila u své biologické matkou. S tou se ale prý pohádala a už tam nechce jezdit.

Psycholožka z celého sezení udělala závěr, že otec se nechce dále více angažovat a situaci chce nechat v nezměněné podobě plynout dál. Nabízí jim kontrolní sezení terapeutického rázu. Otec souhlasí, ale udává, že odjíždí na měsíc mimo republiku a sezení se tak bude účastnit pouze babička. Ta také s Lenkou do Střediska dochází, otec ani Petra již se Střediskem nespolupracují. V Lenčině

chování se nic nezměnilo, vztah s Petrou a biologickou matkou se zhoršil. S otcem se vídá jen příležitostně.

9.3 SHRNU TÍ KAZUISTIK

Díky uvedeným kazuistikám jsme mohli sledovat různé možnosti spolupráce s rodinami klientů – terapeutické ambulantní vedení, rodičovské komunity, individuální konzultace, víkendový den spolupráce Střediska s rodinami klientů pobytového oddělení a víkendové pobyty zaměřené na zlepšení rodinných vztahů.

Záměrně jsem pro svou práci uvedla tyto dvě zcela rozdílné kazuistiky. V jednom případě pobytová péče doprovázená prací se zákonným zástupcem vedla ke zlepšení chování klienta i k vylepšení rodinných vztahů. Zákonná zástupkyně se Střediskem velmi dobře spolupracovala, docházela na všechny rodičovské komunity, vyhledávala i možnost individuálních konzultací a rad. Po ukončení diagnosticko-terapeutického pobytu nadále pravidelně dochází s klientem do Střediska.

Ve druhém případě jsme se seznámili se situací, kdy rodina spolupracovala velmi dobře jen ze začátku spolupráce se Střediskem, po ukončení víkendového pobytu se další spolupráce zřekla nevlastní matka, na konzultace nedochází ani otec klientky. Návštěvy ambulance jsou nepravidelné a rady psycholožky rodina nepřijímá.

Kazuistiky byly velmi odlišné, můžeme v nich však vysledovat určité podobnosti. Především se v obou případech jednalo o klienty pocházející z problémového rodinného prostředí, o kterém psycholog získal informace mimo jiné díky dotazníku ADOR.

V případě obou klientů byla Střediskem nabídnuta rodinám spolupráce, která se lišila v závislosti na tom, s jakým problémem Středisko vyhledaly - možnosti spolupráce Střediska s rodinou jsou bohaté. Na konkrétních příkladech jsme mohli vidět, jak je důležitá kooperace rodiny, která se projeví na práci s klientem.

V obou případech byly rodinám klientů nabídnuty další formy spolupráce. V praxi se také potvrdila slova vedoucí Střediska o tom, jak celková ochota a spolupráce rodiny hraje důležitou roli při zlepšení problémového chování klienta.

10 ZODPOVĚZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

- **Jak Středisko zjišťuje, na co se má zaměřit při spolupráci s rodinou?**

Psycholog nebo speciální pedagog nejprve vede rozhovor s klientem, poté i s jeho rodiči. Následuje zadání baterie testů klientovi, která obsahuje i dotazník ADOR. Ten odborníkovi poskytne cenné informace o tom, jak klient hodnotí výchovné praktiky svých rodičů, jak vidí vztah rodičů k němu samotnému. Poskytnuté informace z dotazníku pracovník doplní o informace získané z rozhovorů, zohlední i výsledky z jiných testů (často se využívají projektivní techniky). Na základě všech těchto informací může pracovník konstatovat, na co konkrétně je potřeba se zaměřit v následné spolupráci s rodinou.

- **Na jakých konkrétních oblastech by měli pracovníci s rodiči spolupracovat?**

Z analýzy dotazníku ADOR vyplývá, že problémem je velká hostilita rodičů k dětem, dále výzkum ukázal, že rodiče klientů Střediska jsou ve výchově nedůslední a velmi direktivní, dítě v rodině také nemá dostatek autonomie. Ačkoliv míra pozitivní se pohybovala v pásu průměru, výzkum ukázal, že v této oblasti klienti poměrně často (20 %) situaci zkreslují ve směru plus. Zaměstnanci Střediska by se tedy měli zaměřit na celkové zlepšení vztahu rodiče k dítěti, učit rodiče děti chválit, věnovat jim více pozornosti, ukazovat jim možnosti společných aktivit, stanovovat při výchově jasné hranice, dále by rodiče měli vést k větší důslednosti, ukládat přiměřené tresty a jen takové, jejichž plnění mohou zkontrolovat.

Pozorování v rámci rodičovských komunit ukázalo, že pracovníci Střediska jsou si vědomi zmíněných skutečností a rodiče klientů o potřebách těchto změn informují a poskytují jim v daných oblastech konkrétní rady.

- **Jaké jsou konkrétní podoby spolupráce s rodinou a jak je tato spolupráce realizována?**

Konkrétní podoba spolupráce se vždy odvíjí od problému, se kterým klient Středisko navštíví. Může se jednat i o navázání spolupráce pouze s klientem, kdy pracovníci Střediska s rodiči vůbec nekomunikují, popř. jim pouze mohou poslat zprávu o péči, která byla klientovi poskytnuta. Mnohem častěji jsou však rodiče do Střediska zváni, je jim nabízeno tzv. výchovné vedení, které má podobu ambulantních sezení, kterých se účastní psycholog či speciální pedagog, rodiče

a klient. Tato forma spolupráce je zahájena sepsáním individuálního plánu, ve kterém je jasně formulován důvod přijetí klienta do péče Střediska, zároveň plán obsahuje sepsání očekávaných výsledků. Následují pravidelná sezení ve výše zmíněném složení. Nejčastěji se jedná o střednědobou péči (zhruba půl roku), je možné ale s klientem a jeho rodinou pracovat i v rádech několika let při frekvenci schůzek zpravidla jednou za měsíc.

Spolupráce s rodinou klienta probíhá také v rámci víkendových pobytů. Ve Středisku v Karlových Varech probíhají dva typy těchto pobytů. Jeden je určen pro hyperaktivní děti mladšího školního věku, druhý je vytvořen pro klienty, kteří mají problém s rodiči, nejčastěji se jedná o narušený vztah mezi matkou a dcerou. V prvním případě jsou rodiče zváni do Střediska pouze na jednu hodinu před samotným zakončením pobytu, kde jsou informováni o průběhu celého víkendu. V případě druhého typu pobytu jsou rodiče zváni na celou neděli do Střediska, kde jsou zapojeni do arteterapeutických činností. Rodiče pracují odděleně od svých dětí, po ukončení činností probíhá reflexe a debata rodiče se svým dítětem o výtvorech, které namalovali. Jejich tematikou je vidění sebe samého a vnímání rodiče (popř. dítěte). Tento postup má za cíl naučit rodiče se svým potomkem kooperovat. Je jim dán prostor pro vyjádření svých emocí. Psycholožka a arteterapeutka do diskuze příliš nezasahují, kladou většinou jen doplňující otázky. Snaží se odhalit případné chyby v komunikaci, které se v průběhu celého dne mohou odhalit snáze než v rámci ambulantního sezení. Následně se se získanými postřehy pracuje v rámci ambulantních setkání. Z toho důvodu je vedoucí programu ten pracovník, který má zúčastněné klienty v péči. Celkového zhodnocení programu se účastní zvlášť klienti a zvlášť rodiče, kteří jsou nejen psychologem, ale také vychovatelem informováni o průběhu celého víkendového pobytu, dále jsou jim zodpovídaný případné dotazy. Na závěr se v jedné místnosti sejdou rodiče i jejich děti a program je shrnut ještě jednou a děti předávají (pokud chtějí) svým rodičům „dopisy“ v podobě koláží, které jim v rámci pobytu vytvořili. Jak již bylo výše uvedeno, k průběhu pobytu se pak psycholožka s klientem a rodinou vrací v rámci ambulantního sezení, kde může probíhat diskuze nad výtvary, o kterých klient či rodič nechtěl mluvit před ostatními.

S rodiči klientů diagnosticko-terapeutického osmitýdenního pobytu ve Středisku se spolupráce odehrává formou rodičovských komunit, které jsou pro

rodiče těchto dětí povinné. V případě opakovaných neúčastí rodičů má však Středisko jedinou možnost sankce – a sice ukončení pobytu klienta, to se však stává velmi zřídka. Komunity se konají pravidelně každý týden po celou dobu konání diagnosticko-terapeutického pobytu. Schůzky trvají vždy hodinu, před zahájením je vymezena doba pro individuální konzultace. Komunity vždy řídí vedoucí Střediska, přítomen je také vychovatel, který má v době konání službu, dále platí zásada, že schůzek se účastní pracovníci, kteří vyjednali s rodinou účast klienta na pobytu a spolupracují s nimi v rámci ambulantního oddělení. Cílem komunit je připravit rodiče na to, že jejich dítě v rámci pobytu poznalo jinou výchovu, a tak po ukončení pobytu může jinak reagovat. Proto je důležité, aby rodiče rozuměli tomu, jak a proč bylo dítě vedeno, a v těchto změnách pokračovali i po návratu dítěte domů. Pracovníci Střediska tedy v rámci komunit vysvětlují režimová opatření, systém hodnocení chování a na ně navazující systém výhod a trestů. Dále rodiče informují o tom, jak se děti chovají, jak se učí, jak na změnu prostředí a výchovy reagují. V polovině pobytu jsou klienti pouštěni na víkend domů. Následující komunita je věnována hodnocení chování dítěte v domácím prostředí. Poslední komunita má slavnostní ráz, účastní se jí všichni zaměstnanci Střediska, klientům jsou předávána CD s fotkami ze společných akcí, rodiče obdrží závěrečnou zprávu. Rodiče sdělují, jaká konkrétní očekávání mají od návratu dětí domů, jaké změny v chování by si přáli, děti rodičům sdělují to, jak se jim na pobytu líbilo, a co z toho, co nového poznali, by chtěli zavést i v domácím prostředí. Pracovníci pak s rodiči domlouvají termín další schůzky – po ukončení pobytu totiž následuje péče v rámci ambulantního oddělení, která trvá většinou kolem jednoho roku, během kterého jsou klientovi nabídnuty různé akce a zájmové činnosti pořádané Střediskem.

Rodiče jsou kromě účasti na komunitách vyzváni ještě k účasti na společném dni, který se koná v průběhu diagnosticko-terapeutického pobytu. Klienti a jejich rodiče pod vedením vychovatele podnikají většinou pěší výlet, zpestřený návštěvou hradu Loket. Vychovatel pozoruje chování (případě změnu chování) klientů v přítomnosti rodičů, sleduje jejich vzájemnou komunikaci apod. Společný den je zakončen v prostorách Střediska, kde se koná reflexe k celému dni.

- **Jaká je ochota rodičů spolupracovat se Střediskem?**

Samotní rodiče se ve 30 % případů sami zajímají o služby, které Středisko nabízí a jsou prvotními iniciátory spolupráce. Ochota spolupracovat je zjevná u těch rodičů, kteří dobrovolně docházejí na konzultace s pracovníky. Tyto konzultace jsou zřízeny pro rodiče klientů na pobytovém oddělení a využívá je zhruba 50 % rodičů. Nejčastěji se zajímají o průběh samotného pobytu, o prospěch ve škole, informují se i o režimovém opatření, které Středisko využívá. S případy, kdy by rodiče vůbec nespolupracovali a vyhýbali se povinné účasti na rodičovských komunitách, se Středisko setkává velice zřídka (zaznamenán jeden případ ze 40 rodin v minulém roce). Stejně tak výjimečné je i to, že rodič klienta pobytového oddělení sám ukončí spolupráci se Střediskem. V minulém roce byl takový případ zaznamenán také jen jednou. Motivací pro spolupráci je pravděpodobně pro mnohé rodiče fakt, že diagnosticko-terapeutické pobyty svým dětem sami financují. V jiných případech může silnou motivaci sehrát skutečnost, že spolupráce je vyžadována sociálními pracovníky, kdyby rodiče nespolupracovali, hrozí jejich dětem umístění do diagnostického ústavu.

Pracovníci Střediska se setkávají také se spolupráci pouze formální, kdy rodič sice komunity navštěvuje, v jednání s dítětem však nedodrží pravidla stanovená Střediskem. To má na dítě špatný dopad - pokud nevidí snahu o zlepšení situace u svých rodičů, samo pak s pracovníky mnohdy příliš nespolupracuje. Ukazuje se tak, že kvalitní spolupráce Střediska s rodinou je základem pro zlepšení klientovy situace, může dojít ke zlepšení i rodinných vztahů.

Z rodiny je to ve většině případů matka klienta, která se zapojí do spolupráce se Střediskem, popř. babička klienta, která má dítě v péči. V případě romských klientů je časté, že do spolupráce se zapojí více členů rodiny.

Z pozorování vyplynulo, že se rodiče zapojují do činností (víkendový pobyt) a účastní se rodičovských komunit, ale málokdy využijí prostor pro pokládání dotazů. K tomu raději využijí individuální konzultace

11 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Mé doporučení je určeno Středisku, které jsem měla možnost detailně poznat, tedy Středisku v Karlových Varech. Domnívám se, že by Středisko mohlo spolupracovat s rodiči také v terénu. Tato forma práce se v současné době nevyužívá vůbec.

Dále myslím, že by bylo přínosné rozšířit nabídku aktivit, (ať již formou různých zážitkových programů nebo vytvořením klubu) které by byly určeny pro děti a jejich rodiče, neboť takto se rodiče pod výchovným vedením mohou nejlépe naučit jak s dítětem spolupracovat, komunikovat, jak ho ovlivnit.

Také se domnívám, že by bylo prospěšné vytvořit jakási „případová sezení“, na kterém by se sešla rodina, klient a všichni zainteresovaní odborníci (psycholog, sociální pracovník, zástupce OSPOD, psycholog, výchovný poradce...) a mohli by se domluvit na společném postupu. Vyhodnotit, co je v případě nutné udělat, domluvit se na konkrétním postupu a rozdělit si kompetence. V současné době rodič s klientem dochází k různým odborníkům, několikrát se svěřují se svými problémy a ty mohou být formulovány různě. Odborníci si ne vždy předají informace, a nemají tak ucelený přehled o konkrétním případě.

Z hlediska studentky oboru učitelství se domnívám, že dotazník ADOR by mohl posloužit jako výborná screeningová metoda i pro třídní učitele. Myslím, že by se tato metoda osvědčila např. tehdy, kdy třídní učitel vstupuje do nové třídy a o žácích nemá žádné informace. Možnost vysledovat případné rodinné problémy, které by následně mohly vést k poruchám chování, by byla jistě přínosná.

Problémem je ale skutečnost, že dotazník ADOR je určen pouze pro psychology, navíc je normován až od 13 let. Navrhovala bych tedy možnost spolupráce se školním psychologem (je-li tato funkce na škole zřízena). Druhou variantou je zhotovení vlastního dotazníku na základě znalosti této standardizované metody. V tomto případě bych doporučila sestavit dotazník jen z vybraných, podobně formulovaných otázek – vybrala bych ty, u kterých jsem v analýze popsala výrazné rozdíly mezi zkoumanými vzorky. Takto zjednodušený dotazník bych distribuovala mezi žáky. Pokud by se v dotazníku objevily skutečnosti, které by mohly poukazovat

na problémové rodinné prostředí, doporučila bych rodičům návštěvy výchovného poradce školy.

ZÁVĚR

Diplomová práce nese název Činnost střediska výchovné péče se zaměřením na práci s rodinou klienta. Práce se skládá z části teoretické a praktické.

Teoretická část slouží k uvedení čtenáře do problematiky řešené v praktické části. Cílem této součásti práce je deskripce a analýza spolupráce Střediska s rodinou klienta.

První část se skládá z pěti kapitol. První kapitola pojednává o poruchách chování. Tato kapitola je do práce začleněna z toho důvodu, že právě problematikou poruch chování se zabývají střediska výchovné péče. Jsou zde zpracovány informace o příčinách těchto poruch, stejně tak je pozornost věnována jejich klasifikaci. Dále jsou uvedeny a popsány vybrané poruchy, se kterými se pracovníci středisek setkávají nejčastěji. Navazující kapitola pak představuje samotné středisko, podkapitoly čtenáře seznámí s obsahem péče a členěním středisek, na dalších stránkách je řešena otázka spolupráce střediska s jinými subjekty, zvláštní pozornost je v návaznosti na téma práce věnována spolupráci středisek s rodinou klienta, včetně charakteristiky těchto rodin.

Z toho důvodu, že praktická část byla zpracovávána ve spolupráci s konkrétním Střediskem, je třetí kapitola věnována detailnějšímu představení tohoto zařízení, jednalo se o Středisko výchovné péče v Karlových Varech. Zařazení této kapitoly má odůvodnění také v tom, že si díky ní čtenář může udělat konkrétní představu o náplni činnosti střediska, nabídce jeho péče, která se může lišit v závislosti na podmínkách konkrétního střediska.

Poslední kapitola teoretické části je zařazena z důvodu zaměření následující praktické části, která se zabývá spoluprací Střediska s rodinou. Pokouší se o definici pojmu rodina, předkládá informace o typech a funkcích rodin, především pak o výchovných stylech a výchově takové, tedy o tématech, která jsou zpracována v tomto výzkumu. Ten je možné vymezit jako šetření smíšeného charakteru. V úvodu druhé části práce jsem uvedla dílčí cíle práce, na které jsem hledala odpovědi pomocí několika výzkumných metod. Využila jsem analýzu dotazníku ADOR, která mi přinesla informace o výchově klientů Střediska. Jelikož jsem pracovala i s kontrolním vzorkem, mohla jsem data získaná z obou skupin porovnat.

Dále jsem využila metodu pozorování, zúčastnila jsem se několika akcí, které byly pořádány přímo pro rodiče klientů Střediska, vybrané pozorovací archy jsou pro ilustraci uvedeny v příloze práce. Cenné informace jsem získala i z polostrukturovaného dotazníku, který jsem vedla s vedoucí Střediska v Karlových Varech.

V závěru praktické části jsou uvedeny dvě kazuistiky klientů, kde je pozornost upřena především na spolupráci Střediska s jejich rodinami. Na základě získaných informací byly v závěru práce zodpovězeny výzkumné otázky.

Z výzkumu vyplynulo, že klienti Střediska hodnotí své rodiče jako nedůsledné, direktivní, cítí z jejich strany často hostilní přístup a značné omezování autonomie. Toto všechno jsou hlavní témata, na která by se odborníci Střediska měli při spolupráci s rodinou klientů zaměřit. Jak ukázala pozorování z rodičovských komunit, pracovníci s rodiči o těchto oblastech hovoří.

Jedna z výzkumných otázek byla zaměřena, jaké konkrétní podoby spolupráce s rodinou Středisko nabízí. Na základě získaných informací mohu konstatovat, že Středisko nabízí ambulantním klientům a jejich rodinám tzv. výchovné vedení, tato forma péče trvá ve většině případů zhruba půl roku. Pro rodiče klientů pobytového oddělení jsou přímo určeny tzv. rodičovské komunity, účast na nich je povinná, dále je v průběhu osmítýdenního pobytu vyčleněn jeden víkendový den zasvěcený klientům a jejich rodinám, ty se společně účastní celodenního výletu a následné reflexi. Rodiče mají dále možnost využívat prostor pro individuální konzultace.

V rámci víkendových pobytů je spolupráce navazována především u typu pobytu určeného pro klienty s problematickými rodinnými vztahy. V těchto případech jsou rodiče zváni na jeden den do Střediska, kde se účastní arteterapeutického programu.

Dále výzkum ukázal, že rodiče se Střediskem spolupracují, zůstává však otázkou, nakolik se jedná o vnitřní či vnější motivaci (tlak ze strany sociálních pracovníků). Ze strany rodin se Střediskem nejčastěji spolupracují matky klientů.

RESUMÉ

Předložená diplomová práce se zabývá činností Středisek výchovné péče se zaměřením na práci s rodinou klienta. Cílem praktické části je deskripce a analýza spolupráce Střediska s rodinou klienta. V teoretické části jsou pak přiblížena témata jako činnost střediska, problematika v nich řešená a vliv rodiny na výchovu. Ta nabízí detailní analýzu výsledků z dotazníku ADOR, která poskytuje informaci o rodinách respondentů z jejich vlastního pohledu. Práce obsahuje také informace o spolupráci Střediska s rodinami klientů získané z pozorování a z rozhovoru s vedoucí Střediska. V závěru jsou uvedeny dvě kazuistiky klientů, které ilustrují různé podoby spolupráce.

Z výzkumu vyplynula témata, kterým by měla být pracovníky Střediska věnována pozornost – jedná se o snížení hostility rodičů k dětem, omezení nedůslednosti a direktivity při jejich výchově. Také by měli pracovat s rodiči na poskytnutí větší autonomie jejich dětem.

Forma spolupráce rodiny se Střediskem je volena v závislosti na druhu problému, se kterým klient přichází. Pokud je klientovi doporučena ambulantní péče, většinou se rodiče zúčastňují pravidelných schůzek s psychologem či speciálním pedagogem, jde o tzv. výchovné vedení. V případě, že je klientovi doporučena pobytová péče, znamená to jisté povinnosti pro rodiče. Ti se zavazují k účasti na pravidelných rodičovských komunitách.

Pro rodiny klientů je vyhrazen také čas pro individuální konzultace. Ty navštěvuje kolem 50 % rodičů klientů pobytového oddělení. Komunit se většinou účastní plných 100 % rodičů, situace, kdy by se jim rodič záměrně vyhýbal, jsou výjimečné. Někteří jsou ale ke spolupráci nuceni sociálními pracovníky, jiní spolupracují pouze formálně. Přitom kvalita spolupráce rodičů se Střediskem je jedním z hlavních předpokladů zlepšení problémů klienta.

SUMMARY

The presented diploma thesis deals with activities of Educational Care Centers focused on cooperation with the family of a client. The aim of the practical part of this thesis is description and analysis of said cooperation. The theoretical part describes topics such as the centers' activities, problems they solve and family's influence on upbringing. The thesis offers a detailed analysis of results of the questionnaire ADOR, that provides information about the families of respondents from their perspective. The work also includes information about the cooperation between the center and families of its clients gained from observations and interviews with the director of the center. Last but not least, two case studies of clients that illustrate various forms of cooperation are presented.

The research revealed themes which should be addressed by the center's staff - this is to reduce the hostility of parents toward children, reduce inconsistency and directivity in their upbringing and work with parents to provide more autonomy to their children.

The form of the cooperation is chosen depending on the type of the client's problem. If the client is recommended for ambulatory care, the parents usually attend regular meetings with a psychologist or special education teacher. In the case that the client is recommended for residential care, his parents have to commit to attending regular parent meetings.

The center has time reserved for individual consultations. Around 50% of parents of children from residential care make use of this option. The parent meetings are usually attended by full 100% of parents. Situations where the parent deliberately avoids them, are exceptional. However, sometimes parents are made to cooperate by social workers and sometimes they cooperate only formally. Nevertheless, quality collaboration of parents and the center is one of the main requirements for positive change.

BIBLIOGRAFIE

1. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. 2010 [cit. 2011-06-18]. Poruchy duševní a poruchy chování. Dostupné z WWW: <<http://www.uzis.cz/cz/mkn/F90-F98.html>>.
2. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
3. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha: Karolinum, 1997, 170 s. ISBN 80-7184-488-8.
4. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-717-8802-3.
5. ESSAU, Cecilia Ahmoi a Franz PETERMANN. *Developmental Psychopathology: Epidemiology, Diagnostics and Treatment*. Vyd. 1. Psychology Press, 1997, 492 s. ISBN 978-9057021893.
6. *Psychiatric news* [online]. 2004 [cit. 2011-06-24]. Conduct Disorder, Alcoholism May Share Genetic Link. Dostupné z WWW: <<http://pn.psychiatryonline.org/content/39/5/52.1.full>>.
7. MICHALOVÁ, Zdeňka. *Sonda do problematiky specifických poruch chování*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2007, 207 s. ISBN 978-80-7311-075-8.
8. SURALOVÁ, Kateřina. *Spolupráce střediska výchovné péče s rodinou*. Brno: 2011. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Věra Vojtová.
9. VOJTOVÁ, Věra. *Kapitoly z etopedie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 136 s. ISBN 978-802-1045-736.
10. LANGEROVÁ, Marcela. *Intervence u dětí v riziku poruch chování ve středisku výchovné péče*. Brno: 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Vedoucí práce Vojtová Věra.
11. MALÁ, Eva. Poruchy chování In: HORT, Vladimír. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 492 s. ISBN 80-717-8472-9.
12. ARABADŽIEV, Sára. *Sára Arabadžiev, Násilí ve společnosti* [online]. 2008 [cit. 2011-06-28]. Poruchy chování. Dostupné z WWW: <<http://sikana.i-extra.net/poruchy-chovani/>>.

13. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-802-4723-105.
14. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2001, 256 s. ISBN 80-736-7014-3.
15. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-717-8049-9.
16. ANTIER, Edwige. *Agresivita dětí*. Vyd. 1. Překlad Kristyna Křížová. Praha: Portál, 2004, 101 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8808-2.
17. JEDLIČKA, Richard. *Výchovné problémy s žáky z pohledu hlubinné psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 246 s. ISBN 978-807-3677-886.
18. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2007 [cit. 2011-07-09]. **METODICKÝ POKYN UPŘESŇUJÍCÍ PODMÍNKY ČINNOSTI STŘEDISEK VÝCHOVNÉ PÉČE**. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/dokumenty/metodicky-pokyn-upresnujici-podminky-cinnosti-stredisek-vychovne-pece?highlightWords=st%C5%99ediska+v%C3%BDchovn%C3%A9+p%C3%A9%C4%8De>.
19. VOCILKA, Miroslav. *Netradiční forma prevence poruch chování: náplň činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež*. Praha: Tech-Market, 1997, 92 s. ISBN 80-902-1348-0.
20. Vyhláška č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče
21. VOCILKA, Miroslav. *Náplň činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež*. 2.vyd. Praha: Tech-Market, 1996, 105 s. ISBN 80-902-1345-6.
22. ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. 3. vyd. V Sociologickém nakl. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, 128 s. ISBN 80-86429-36-9.
23. PREVENDÁROVÁ, Jitka. *Rodinná terapie a poradenstvo: základné pojmy a teoretické východiská*. 2. dopl. vydanie. Bratislava: Humanitas, 2001. ISBN 80-968053-6-3.
24. SMÁKOVÁ, Hana. *Specifika práce ve střediscích výchovné péče*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Štěpánková Lenka.
25. ČERVENKOVÁ, Kristina. *Výroční zpráva: Středisko výchovné péče v Karlových Varech, 2010/2011*.

26. GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2003, 182 s. ISBN 80-247-0415-3.
27. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-807-3676-476.
28. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-717-8303-X.
29. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 173 s. ISBN 80-717-8559-8.
30. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 978-807-3677-398.
31. DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 1999, 279 s. ISBN 80-716-9254-9.
32. ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Vyd. 1. Praha: Institut sociálních vztahů, 1996, 302 s. ISBN 80-858-66-15-3.
33. HAUZNEROVÁ, Petra. *Středisko výchovné péče*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Vojtová Věra.
34. HELUS, Zdeněk. *Vyznat se v dětech*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.
35. ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 655 s. ISBN 80-7178-463-X.
36. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: PAIDO, 2010, 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
37. SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 254 s. ISBN 978-807-3677-787.
38. MATĚJČEK, Zdeněk a Pavel ŘÍČAN. *ADOR - Dotazník rodičovského jednání a postojů pro adolescenty*. Bratislava: PSYCHODIAGNOSTIKA, společnost s.r.o., 1992.
39. složka klienta Střediska výchovné péče v Karlových Varech

SEZNAM TABULEK

Tab. č. 1: Věkové složení vzorku ze Střediska.....	49
Tab. č. 2: Složení vzorku ze Střediska dle pohlaví.....	50
Tab. č. 3: Věkové složení vzorku ze Základní školy.....	50
Tab. č. 4: Složení vzorku ze Základní školy dle pohlaví.....	50
Tab. č. 5: Věkové složení vzorku ze Střediska – hodnocení otce.....	50
Tab. č. 6: Složení vzorku ze Střediska dle pohlaví – hodnocení otce.....	51
Tab. č. 7: Věkové složení vzorku ze Základní školy – hodnocení otce.....	51
Tab. č. 8: Složení vzorku ze Základní školy dle pohlaví – hodnocení otce.....	51
Tab. č. 9: Hodnocení matky – pozitivita.....	54
Tab. č. 10: Hodnocení matky – hostilita.....	57
Tab. č. 11: Hodnocení matky – nedůslednost.....	59
Tab. č. 12: Hodnocení matky – autonomie.....	61
Tab. č. 13: Hodnocení matky – direktivita.....	63
Tab. č. 14: Hodnocení otce – pozitivita.....	65
Tab. č. 15: Hodnocení otce – hostilita.....	67
Tab. č. 16: Hodnocení otce – nedůslednost.....	69
Tab. č. 17: Hodnocení otce – autonomie.....	71
Tab. č. 18: Hodnocení otce – direktivita.....	73

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Hodnocení matky – pozitivita.....	53
Graf č. 2: Hodnocení matky – hostilita.....	55
Graf č. 3: Hodnocení matky – nedůslednost.....	58
Graf č. 4: Hodnocení matky – autonomie.....	60
Graf č. 5: Hodnocení matky – direktivita.....	62
Graf č. 6: Hodnocení otce – pozitivita.....	64
Graf č. 7: Hodnocení otce – hostilita.....	66
Graf č. 8: Hodnocení otce – nedůslednost.....	68
Graf č. 9: Hodnocení otce – autonomie.....	70
Graf č. 10: Hodnocení otce – direktivita.....	72

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Ukázka vyplněného dotazníku ADOR

Příloha B: Záznam pozorování z víkendového pobytu

Příloha C: Záznam pozorování z rodičovské komunity

Příloha D: Záznam pozorování ze závěrečné rodičovské komunit

Příloha A: Ukázka vyplněného dotazníku ADOR

T-102
d. o./čes.
TZ

ADOR
Dotazník pro mládež

Příjmení ..... Jméno ..... Datum narození .....
Dnešní datum .....

Jak děti dorůstají, rozumějí čím dále více svým rodičům a dovedou posoudit jejich výchovný postup. Předkládáme Vám zde řadu jednotlivých výchovných zásad, názorů a postojů, které rodiče při výchově dětí uplatňují. Posuďte, prosím, podle svých vlastních zkušeností, jak se tyto zásady vztahují na Vaše rodiče. Přečtete si pozorně každý výrok a zakroužkujete tu odpověď, která má nejbližší k tomu, jak se k Vám Váš otec chová.

Zádný výrok nevynechejte!
Jestliže si myslíte, že výrok dobře vystihuje chování, postoj nebo výchovnou zásadu Vašeho otce, dejte do kroužku 2.
Jestliže si myslíte, že se na Vašeho otce výrok vztahuje jen částečně, dejte do kroužku 1.
A jestliže se výrok podle Vašeho mínění a zkušenosti na Vašeho otce nevztahuje, dejte do kroužku 0.

Můj otec	Ano	Částečně	Ne
1. Velmi často se na mne usmívá	2	1	0
2. Rozhodně chce, abych si vždycky přesně uvědomila, co smím a co nesmím	2	1	0
3. Mívá se mnou dost malou trpělivost	2	1	0
4. Když jdu ven, nechává mi na rozhodnutí, kdy se vrátím	2	1	0
5. Vždycky brzy zapomene na to, co sám určí nebo přikáže	2	1	0
6. Když mám někdy špatnou náladu, dovede mě uklidnit a potěšit	2	1	0
7. Zastává názor, že je třeba mít hodně pravidel a dodržovat je	2	1	0
8. Pořád si někomu stěžuje na to, co provádím	2	1	0
9. Dopřeje mi vždy tolik volnosti, kolik potřebuju	2	1	0
10. Za co mě jednou potrestá, to podruhé promine	2	1	0
11. Je rád, když děláme nějaké věci společně	2	1	0
12. Když mi přidělí nějakou práci, musím dělat jen to a nic jiného, dokud s tím nejsem hotova	2	1	0
13. Dovede se zlobit a rozčilovat pro každou maličkost, kterou provedu	2	1	0
14. Nechává mne jít, kam chci, a nemusím se dovolovat	2	1	0
15. Podle toho, jakou má náladu, tak od některých zásad odstupuje nebo na nich trvá	2	1	0
16. Dovede mě potěšit a povzbudit, když je mi smutno	2	1	0

Pokračujte na druhé straně!

d/o

17. Trval vždy na tom, že všechny moje prohřešky musí být potrestány	2	1	0
18. Zřejmě ho málo zajímá, co já chci nebo o co mám zájem	2	1	0
19. Kdybych chtěla, nechal by mě jít ven třeba každý večer	2	1	0
20. Má určitá pravidla, ale jednou je dodržuje a jindy ne	2	1	0
21. Vždycky s pochopením vyslechne moje nápady a názory	2	1	0
22. Dbá na to, abych vždycky dělala to, co je mi uloženo	2	1	0
23. Mívám pocit, že jse mu protivná	2	1	0
24. Dovolí mi prakticky dělat všechno, co se mi líbí	2	1	0
25. Mění své rozhodnutí podle toho, jak ho napadne, jak se mu to zdá výhodnější	2	1	0
26. Často mě za něco pochválí	2	1	0
27. Chce vždycky přesně vědět, co kdy dělám a kde jsem	2	1	0
28. Chtěl by, abych prostě byla jiná, abych se změnila	2	1	0
29. Dovoluje mi, pokud to jen jde, abych si sama zvolila, co chci dělat	2	1	0
30. Jednou mi něco snadno odpustí, jindy ne. Je dost těžké se v tom vyznat	2	1	0
31. Dovede mi dát najevo, že má ze mne radost	2	1	0
32. Vždycky kontroluje, co dělám venku nebo ve škole	2	1	0
33. Když udělám něco nesprávného, dovede o tom mluvit pořád dokola	2	1	0
34. Dává mi hodně svobody. (Málokdy něco opravdu „musím“ nebo „nesmím“)	2	1	0
35. Je těžké předem odhadnout, jak se zachová, když provedu něco dobrého nebo špatného	2	1	0
36. Vždycky mu záleželo na tom, abych na věci projevila svůj názor	2	1	0
37. Vždy si pečlivě zjistí, zda mám vhodné kamarádky	2	1	0
38. Když jsem ho nějak urazila nebo se ho nějak dotkla, odmítal se mnou mluvit, dokud jsem si ho zase neudobřila	2	1	0
39. Snadno mi vždycky odpustí, když někdy něco provedu	2	1	0
40. Dává pochvaly a tresty dost nedůsledně – někdy moc, někdy málo	2	1	0
41. Udělá si pro mne čas vždycky, když to potřebuju	2	1	0
42. Při každé příležitosti mně nakazuje, jak se mám chovat	2	1	0
43. Je dost možné, že mě v podstatě nenávidí	2	1	0
44. Prázdniny si smím napláňovat docela podle své vlastní vůle	2	1	0
45. Dovede jednou ublížit a podruhé být zase příjemný a uznatý	2	1	0
46. Vždycky mi upřímně povi, nač se ho ptám	2	1	0
47. Často kontroluje, zda mám všechno uklizeno podle jeho pokynů	2	1	0
48. Cítím, že mnou pohrdá	2	1	0
49. Můj pokoj nebo kout je moje království. Tam si mohu dělat pořádek i nepořádek a on se mi do toho neplete	2	1	0
50. Je hrozně těžké pořádně se vyznat v jeho přáních a pokynech	2	1	0

ADOR
Dotazník pro mládež

Příjmení [redacted] Jméno [redacted] Datum narození [redacted]
Dnešní datum [redacted]

Jak děti dorůstají, rozumějí čím dál více svým rodičům a dovedou posoudit jejich výchovný postup. Předkládáme Vám zde řadu jednotlivých výchovných zásad, názorů a postojů, které rodiče při výchově dětí uplatňují. Posuďte, prosím, podle svých vlastních zkušeností, jak se tyto zásady vztahují na Vaše rodiče. Přečtete si pozorně každý výrok a zakroužkujete tu odpověď, která má nejbliže k tomu, jak se k Vám Vaše matka chová.

Žádný výrok nevynechejte!

Jestliže si myslíte, že výrok dobře vystihuje chování, postoj nebo výchovnou zásadu Vaší matky, dejte do kroužku 2.

Jestliže si myslíte, že se na Vaši matku výrok vztahuje jen částečně, dejte do kroužku 1.

A jestliže se výrok podle Vašeho mínění a zkušeností na Vaši matku nevztahuje, dejte do kroužku 0.

Moje matka	Ano	Částečně	Ne
1. Velmi často se na mne usmívá	2	1	0
2. Rozhodně chce, abych si vždycky přesně uvědomila, co smím a co nesmím . . .	2	1	0
3. Mívá se mnou dost malou trpělivost	2	1	0
4. Když jdu ven, nechává mi na rozhodnutí, kdy se vrátím	1	1	0
5. Vždycky brzy zapomene na to, co sama určí nebo přikáže	2	1	0
6. Když mám někdy špatnou náladu, dovede mě uklidnit a potěšit	2	1	0
7. Zastává názor, že je třeba mít hodně pravidel a dodržovat je	2	1	0
8. Pořád si někomu stěžuje na to, co provádím	2	1	0
9. Dopřeje mi vždy tolik volnosti, kolik potřebuju	2	1	0
10. Za co mě jednou potrestá, to podruhé promine	2	1	0
11. Je ráda, když děláme nějaké věci společně	2	1	0
12. Když mi přidělí nějakou práci, musím dělat jen to a nic jiného, dokud s tím nejsem hotova	2	1	0
13. Dovede se zlobit a rozčilovat pro každou maličkost, kterou provedu	2	1	0
14. Nechává mne jít, kam chci, a nemusím se dovolovat	2	1	0
15. Podle toho, jakou má náladu, tak od některých zásad odstupuje nebo na nich trvá	2	1	0
16. Dovede mě potěšit a povzbudit, když je mi smutno	2	1	0

Pokračujte na druhé straně!

d/m

17. Trvala vždy na tom, že všechny moje prohřešky musí být potrestány	2	1	0
18. Zřejmě ji málo zajímá, čo já chci nebo o co mám zájem	2	1	0
19. Kdybych chtěla, nechala by mě jít ven třeba každý večer	2	1	0
20. Má určitá pravidla, ale jednou je dodržuje a jindy ne	2	1	0
21. Vždycky s pochopením vyslechne moje nápady a názory	2	1	0
22. Dbá na to, abych vždycky dělala to, co je mi uloženo	2	1	0
23. Mívám pocit, že jsem jí protivná	2	1	0
24. Dovolí mi prakticky dělat všechno, co se mi líbí	2	1	0
25. Mění své rozhodnutí podle toho, jak ji napadne, jak se jí to zdá výhodnější	2	1	0
26. Často mě za něco pochválí	2	1	0
27. Chce vždycky přesně vědět, co kdy dělám a kde jsem	2	1	0
28. Chtěla by, abych prostě byla jiná, abych se změnila	2	1	0
29. Dovoľuje mi, pokud to jen jde, abych si sama zvolila, co chci dělat	2	1	0
30. Jednou mi něco snadno odpustí, jindy ne. Je dost těžké se v tom vyznat	2	1	0
31. Dovede mi dát najevo, že má ze mne radost	2	1	0
32. Vždycky kontroluje, co dělám venku nebo ve škole	2	1	0
33. Když udělám něco nesprávného, dovede o tom mluvit pořád dokola	2	1	0
34. Dává mi hodně svobody. (Málokdy něco opravdu „musím“ nebo „nesmím“)	2	1	0
35. Je těžké předem odhadnout, jak se zachová, když provedu něco dobrého nebo špatného	2	1	0
36. Vždycky jí záleželo na tom, abych na věci projevila svůj názor	2	1	0
37. Vždy si pečlivě zjistí, zda mám vhodné kamarádky	2	1	0
38. Když jsem jí nějak urazila nebo se jí nějak dotkla, odmítala se mnou mluvit, dokud jsem ji zase neudobřila	2	1	0
39. Snadno mi vždycky odpustí, když někdy něco provedu	2	1	0
40. Dává pochvaly a tresty dost nedůsledně – někdy moc, někdy málo	2	1	0
41. Udělá si pro mne čas vždycky, když to potřebuju	2	1	0
42. Při každé příležitosti mně nakazuje, jak se mám chovat	2	1	0
43. Je dost možné, že mě v podstatě nenávidí	2	1	0
44. Prázdniny si smím napláňovat docela podle své vlastní vůle	2	1	0
45. Dovede jednou ublížit a podruhé být zase příjemná a uznalá	2	1	0
46. Vždycky mi upřímně poví, nač se jí ptám	2	1	0
47. Často kontroluje, zda mám všechno uklizeno podle jejich pokynů	2	1	0
48. Citím, že mnou pohrdá	2	1	0
49. Můj pokoj nebo kout je moje království. Tam si mohu dělat pořádek i nepořádek a ona se mi do toho neplete	2	1	0
50. Je hrozně těžké pořádně se vyznat v jejich přáních a pokynech	2	1	0

ADOR

T-102

Vyhodnocovací list

VH/čes.

Příjmení [redacted] Jméno [redacted] Datum naroz. [redacted]

Datum vyš. ....

M	1	2	3	4	5		
	6	7	8	9	10		
A	11	12	13	14	15		
	16	17	18	19	20		
T	21	22	23	24	25		
	26	27	28	29	30		
K	31	32	33	34	35		
	36	37	38	39	40		
A	41	42	43	44	45		
	46	47	48	49	50		
Skóre	12	17	12	2	7	0	15
	POZ	DIR	HOS	AUT	NED	POZ/HOS	DIR/AUT

O	1	2	3	4	5		
	6	7	8	9	10		
T	11	12	13	14	15		
	16	17	18	19	20		
E	21	22	23	24	25		
	26	27	28	29	30		
C	31	32	33	34	35		
	36	37	38	39	40		
	41	42	43	44	45		
	46	47	48	49	50		
Skóre	20	15	4	5	5	16	10
	POZ	DIR	HOS	AUT	NED	POZ/HOS	DIR/AUT

T-102

ADOR – Profil

Matka					Otec								
POZ	HOS	POZ HOS	NED	AUT	DIR	DIR AUT	POZ	HOS	POZ HOS	NED	AUT	DIR	DIR AUT
5	1	5	1	5	1	1	5	1	5	1	5	1	1
4	2	4	2	4	2	2	4	2	4	2	4	2	2
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
2	4	2	4	2	4	4	2	4	2	4	2	4	4
1	5	1	5	1	5	5	1	5	1	5	1	5	5

..... and.

Příloha B: Záznam pozorování z víkendového pobytu

Vysvětlivky: PS- psycholožka, AR- arteterapeutka, VYCH – vychovatel, R- rodič, K - klient

čas	zápis pozorování	poznámky
9:30	zahájení společného dne rodičů a jejich dětí ve Středisku v rámci víkendového pobytu	<ul style="list-style-type: none"> - jména klientů byla změněna <p>organizační věci</p> <ul style="list-style-type: none"> - sdělení rozvrhu dne: 2 dopolední aktivity, polední pauza 12:00-13:00, reflexe v rámci rodičovské skupiny, reflexe v rámci skupiny klientek, společné hodnocení, ukončení kolem 15:00 - jeden z rodičů (otec) přichází pozdě, o akci neví nic (původně místo něj měla přijít manželka, od ní informace nemá)
9:45	<p>1. úkol : Mandala na téma „To jsem já“</p> <ul style="list-style-type: none"> - představení sama sebe prostřednictvím namalování mandaly 	<p>organizace</p> <ul style="list-style-type: none"> - rodiče sedí v kruhu na židlích, za nimi stojí jejich děti, tak aby bylo vidět, kdo ke komu patří - rodiče následně odcházejí do jiné místnosti - k práci hraje relaxační hudba

		<ul style="list-style-type: none"> - v místnosti, kde tvoří rodiče, je klid, nikdo nic neříká po celou dobu tvorby - rodiče skončí před časovým limitem, ani nyní si o ničem nepovídají, většina z nich sedí a dívá se do země
10:00	<p>Ukončení činnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - vyrovnání obrázků na zem - do jedné řady obrázky rodičů, do druhé řady obrázky klientek - rodiče mají za úkol vybrat obrázek, o kterém si myslí, že ho kreslilo jejich dítě, následně i dítě vybere obrázek, o kterém si myslí, že ho kreslil jeho rodič - zaznamenání odhadů 	
10:09	<p>PS rozděluje obrázky do dvojic rodič – dítě, tak, jak tomu ve skutečnosti je</p>	<p>vyhodnocení:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 5 z 6 dětí poznalo obrázek rodiče - 3 z 6 rodičů nepoznalo obrázek dítěte - u jedné ze dvojic matka – dcera byla nápadná barevná podobnost obou obrázků, na což PS upozornila
10:14	<p>Reflexe 1. úkolu</p> <p>– PS se ptá rodičů:</p> <p>„Věděli jste hned co namalovat?“</p> <p>„Byla vám tato činnost příjemná?“</p>	

	<p>odpovědi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - „Věděla sem přesně, co namaluju, ale neumím malovat, tak to nevypadá přesně tak, jak sem chtěla.“ - „Mně to nevadilo, věděl sem, co chci namalovat, ale nevypadá to tak.“ - „Ze začátku jsem nevěděl, pak sem se rozhodl dát ke každé mé vlastnosti jednu barvu.“ - „Nedělalo se mi to dobře, takový věci nemám ráda.“ - „Já sem si poctivě rozdělila svůj život a pak sem to tam namalovala. A překvapilo mě, že máme podobný obrázek.“ - Nevěděla sem co, tak sem kreslila to, co mám ráda, namalovala sem to, co je pro mě typický.“ 	
10:19	<p>PS: „Co vy, holky? Vadila vám ta práce? Byly jste omezený tím, že tu jsou rodiče?“</p> <ul style="list-style-type: none"> - všech 6 dívek odpovídá, že jim práce nevadila a necítily se omezené přítomností rodičů 	
	<p>PS: „Jak jste hledali obrázek rodičů?“</p> <ul style="list-style-type: none"> - „Já sem si tipla.“ - „Mně to připadalo jako fotbalový míč, a Vláša (pozn. nevlastní otec) má rád sport.“ - „Já nevím, já sem hned věděla, že je to mamka, nevím proč.“ - „Já sem to poznala podle jednoho obrázku v mandale.“ - „Já vim, jak máma kreslí.“ - „Tipla sem si.“ 	

	<p>PS: „Jak se teď cítíte?“</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zaznívá: „OK“, „Dobrý.“ - všichni odpovídají pozitivně 	
10:20	<p>2. úkol: Rodiče mají zkusit nakreslit, jak si myslí, že je vnímají jejich děti, dále nakreslí obrázek, jak se vnímají oni sami. Děti nakreslí, jak se oni sami vnímají a jak si myslí, že je vnímají rodiče.“</p>	- oddělené místnosti
	<p>Kreslení obrázků v místnosti, kde tvoří klientky zaznívá:</p> <ul style="list-style-type: none"> - „Ježiši, to je hrozný.“ - „To je hrůza.“ - „A co teda mám nakreslit?“ - „A když sem na tom pobytu, tak sem vždycky chodí rodiče?“ (ptá se jedna dívka druhé, která již byla na dvou dlouhodobých pobytech) - Lenka k AR.: „Ale já o těch obrázcích nechci mluvit.“ <p>AR: „Žádný stres. Byli bychom rádi, kdyby ses rozhodla k tomu aspoň něco povědět, ale pokud chtít nebudeš, nemusíš říkat nic.“</p>	
10:55	<p>Ukončení práce Rodič s dítětem si vymění obrázky PS: „Prohlédněte si obrázky a zkuste říct, který obrázek je ten, jak vás vnímají rodiče. Je pravda, že vás takhle vnímají? Když se vám do toho nebude chtít, nemusíte mluvit, můžeme si o tom promluvit v individuálu na ambulanci. Nenecháme to ale vyšumět, vrátíme se k tomu tam.“</p>	- rodiče opět sedí v kruhu na židlích, děti sedí u nich na zemi

	<ul style="list-style-type: none"> - R: „Myslím, že mě takhle vidí, tady je asi nakreslená ta zlost. Vidím tam zlost, vztek a smutek.“ - K: „Jo, mamka má pravdu.“ - AR: „A je to tak opravdu?“ - R: „Je to její pohled, já sem na ní přísnější, tak to tak asi vidí.“ - K: (k obrázku od matky): „Mamka si myslí, že jí vidím jako čarodějnici. Ale já jí tak nevnímám, vidím ji jen trochu hysterickou.“ - R: „Myslím, že mě vidí, jako tu čarodějnici.“ - PS: „Je důležitý, že ona říká, že vás takhle nevnímá.“ - AR: „Tady v tom je vidět, jak se vidíte navzájem. Ty rozdíl, jak se vnímáte a jak si myslíte, že vás vnímají ostatní. Je to jiné. Promluvíme si o tom ještě na ambulanci.“ 	
	<ul style="list-style-type: none"> - K: „Já bych řekla, že mamka je jeden den taková a druhý den jiná. Myslím si, že za den vystřídá několik nálad.“ - R: „Já si myslím, že to tak vnímám, že mám svojí pyramidu vlastností postavenou, že to má řád, ale ona tam vidí, že je to zamotaný.“ 	
	<ul style="list-style-type: none"> - K: (k obrázku matky): „Já to moc nechápu, je tam na mě moc věcí. Nevím.“ - R: (k obrázku dcery): „Nevím, jak vyjádřit, že je ostrá, přísná. Že je jako pod dohledem, že si myslí, že jí chci 	

	<p>kontrolovat, ale doufám, že ví, že to dělám s láskou. Někdy je zataženo a někdy je sluníčko a ona tam vidí jen hromy blesky. Už to chápeš?“</p> <p>- K: „Hmm. Já si myslím, že mě vidí jako zlobivou. Vim, že zlobim, ale ne zas tak moc, jak to vidí mamka. Já s ní spíš bojuju, než abych na ní byla nějaká...to...“</p>	
	<p>- K: „No tak začni.“</p> <p>- R: „Takhle se vidí Ivča, takhle se vidí ona. Hodná, ale výbušná. Já že sem milej, ale přísněj. Jako že jí mám rád, a pak taky ne. Si myslím...“</p> <p>- K: „Taťka to poznal. Je hodnej, je přísněj a takovej víc naštvanej. No, tak to je. Někdy je v pohodě, ale když zlobim, tak je hodně přísněj. Mně se zdá, že až moc.“</p>	
	<p>- <u>Petra</u>: „První, co mě napadlo, že je Lenka talentovaná malířka. Pak mě napadlo, že neotevřela svou mysl, že se nenamalovala tak, jak se vidí. Já v těch obrázkách nevidím to, co cítím. Já ji nevidím jako něžnou kytičku, já ji vidím silnější. Na obrázku je ta kytička sama, osamocená. Je to pro mě těžký přijmout. My k sobě nemáme blízko.“</p> <p>- <u>Lenka</u>: „No nevim, já se vidím spíš jako skála, nedobytná a že mě takhle (pozn. jako kytičku) vidí ona.“</p> <p>- <u>Petra</u>: „Lenka mě podle mě už vnímá jako čarodějnici. Myslím, že když byla</p>	

	<p>malá a než se mi narodilo dítě, tak byl vztah pozitivnější. Po nástupu do školy se to zhoršilo a taky po tom narození mého biologického syna.“</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Lenka</u>: Nemluví, slzy v očích. - PS: „Tohle ještě rozebereme společně na ambulanci.“ 	
	<ul style="list-style-type: none"> - R: „Nevim, co k tomu mam říct. Asi to vidí tak, že ji všechno nutí k pláči – furt samý příkazy až z toho brečí. Takhle to vidí. Ona je jako černá díra, všechno co jí řeknem, tak tam zmizí.“ - K: „Já nevím, jak to chápal, v jakym obrázku sem já.“ 	
	<p>PS: „Máte nějaké postřehy k obrázkům ostatních?</p> <p>Našli jste třeba nějaké shody?“</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Petra</u>: „Já sem ráda, že se jako čarodějnice nevidím sama.“ - R: „Ti rodiče to vnímají stejně. Že jsou tam povinnosti, ale děti to tak nevnímají. Jsem ráda, že v tomhle nejsem sama. Celkově si myslím, že je to všude stejný, že rodiče vnímají strach o děti, ale děti to vnímají jinak.“ - <u>Petra k jinému R</u>: „Mě by zajímalo – vy jste taky nevlastní rodič, co vás sem přivedlo?“ - R: „Chci vyřešit problémy v rodině, aby to nebylo nevlastní rodič a nevlastní dítě.“ 	
	<p>PS: „Jaké to pro vás bylo?“</p> <ul style="list-style-type: none"> - R: „Pro mě to bylo zajímavý, doma na 	

	<p>tohle nemůžu přijít. Nevim, jestli pro to nemám prostor...Je lepší ty pocity takhle namalovat.“</p> <p>PS: „Tak se můžeme domluvit, že vám budu dávat kresebné domácí úkoly na ambulanci.“</p> <ul style="list-style-type: none"> - R: „No, pokud holka bude ty domácí úkoly plnit.“ 	
11:35	<p>3. úkol</p> <p>PS: „Zkuste nakreslit křivku toho, jak se cítíte, jak jste se cítili ráno, jak to pokračovalo a jak se cítíte teď.“</p> <ul style="list-style-type: none"> - obrázky se prezentují a komentují: - R: „Já ráno měla strach, ale teď dobrý.“ - K: „Dobrá nálada, protože vy (pozn. k PS) jste říkala, že máme s mámou podobné obrázky.“ - <u>Petra</u>: „Sem rozhozená, že to mezi náma nefunguje tak, jak bych chtěla.“ - R: „U mě ta nálada stoupá, mám z toho dobrý pocit. Šel sem sem ale s nejistotou.“ - K: „Vůbec odtud nechci domů.“ - K: „Já sem nevěděla, co budem dělat. Dobrý bylo, že sem poznala tátův obrázek. Až budu odcházet, tak to bude úplně dole.“ (pozn. křivka nálady) - <u>Lenka</u>: „Jak sme si říkali, jak mě vidí mamka, tak mi klesla nálada.“ 	<ul style="list-style-type: none"> - rodiče i klientky tvoří v jedné místnosti
11:50	polední pauza	
13:05	<p>reflexe, pouze pro rodiče</p> <p>PS: „Jaký jste měli pocit z dopoledne?“</p> <ul style="list-style-type: none"> - „Mám z toho dobrý pocit.“ - „Já myslím, že nám ta terapie pomůže, že 	<ul style="list-style-type: none"> - reflexe pro klientky se konala ve stejnou dobu v jiné místnosti s AR

	<p>nás někam posune.“</p> <ul style="list-style-type: none"> - „Já sem byla spokojená, mně se to líbilo.“ - „Taky spokojená, holka vypadala v pořádku, asi to čekala horší.“ - „Já myslím, že dobrý.“ <p>PS: „Chtěli byste zopakovat tenhle víkend?“</p> <ul style="list-style-type: none"> - Všichni se shodují, že ano. <p>Prostor pro otázky</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Petra</u>: „Jak Lenka vycházela s ostatními holkama?“ <p>PS: „V tomhle nebyl problém, našla si tady kamarádky.“</p> <p>PS: Holky včera vytvářely takovou koláž na téma – dopis mámě. Některé vám ho předají, některé se ale rozhodly, že ho nechají tady, tak na ně prosím netlačte, nechte to na nich. A Lenka se rozhodla, že ten dopis napíše své biologické matce, ale ještě nevěděla, jestli jí ho předá.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Petra</u>: „Aha, no ona pořád čekala, že dneska přijde její máma. Ale mně bylo jasné, že nepřijede, ona o tohle vůbec nemá zájem. To já se snažím, ale to že její vlastní máma se o ní nezajímá, to ona nevidí. Ona si jí děsně idealizuje.“ <p>PS: „Včera, když jsem s Lenkou mluvila o tom dopise, tak ona nemluvila o mámě jenom hezky, ona si uvědomuje některé její chyby.“</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Petra</u>: „Fakt? Tak to...tak proč mi o ní jenom říká, jak je úžasná a skvělá a já sem pak ta děsná.“ - jiný R: „To ona vám to asi říká, protože ví, že vám to ublíží. Moje holka mi taky 	
--	--	--

	<p>říkala věci, který nemyslela vážně, jen aby mi v tu dobu ublížila.“</p> <p>PS: „Ano, je to možný, ale věřte mi, Lenka si uvědomuje její chyby ...“</p> <p>dále se řešily organizační věci a domlouvání schůzek na ambulanci</p>	
<p>13:40</p>	<p>společné zhodnocení</p> <p>PS: „Jak hodnotíte víkendový pobyt?“</p> <ul style="list-style-type: none"> - R: „Nechtělo se mi sem, ale teď vidím velký posun. Sem ráda, že sem tady byla.“ <p>Klientky se shodují, že chtějí na pobyt znovu, zajímají se, zda by se konal ve stejném složení.</p> <ul style="list-style-type: none"> - přichází VYCH a hodnotí sobotní akci na Plešivec do lanového centra, vypráví o různých atrakcích, kterých se děvčata zúčastnila, všechny chválí za odvážnost - dále sděluje, že ráno se konala dobrovolná rozcvička venku - <u>Lenka</u>: (skočí mu do řeči): „Řekněte, kdo na ní šel.“ - VYCH (směje se): „Ano, Lenka ráno vstala brzo a šla s námi, byla tam ještě Lucka a Klára.“ - předávání koláží <p>pobyt je ukončen, PS zodpovídá individuální dotazy, VYCH s rodiči řeší finanční stránku pobytu (vrací kapesné) a klientky odcházejí do pokojů si zabalit věci</p>	

Příloha D: Záznam pozorování z rodičovské komunity

Vysvětlivky: PS – psychologka, U – učitelka ze Střediska, R- rodič, B – babička klienta

zápis pozorování	poznámky
<p>PS – přivítání, organizační věci (termín dalšího setkání)</p> <p>PS: „Jak vám se líbil víkend s dětmi? Viděli jste je jinak – lepší nebo horší? Popřípadě můžete říct, jestli máte nějaké připomínky nebo dotazy.“</p>	<ul style="list-style-type: none"> - jména klientů byla změněna - této komunitě předcházela komunita s klienty, kteří také hodnotili víkend doma
<ul style="list-style-type: none"> - B: „Pavlík byl perfektní. Uklidil si. Odpoledne uvařil puding, z venku přišel dokonce dřív. Já jsem spokojená.“ - PS: „Tak zpětná vazba k Pavlíkovi – návrat probíhal v klidu, ve škole je to ale děs běs. Několikrát porušil pravidla, je takový rozlitaný.“ - U: „A má špatnou náladu.“ - PS: „Říká, že se mu sem zpátky chtělo i nechtělo. Snaží se, ale má pořád problém s impulzivitou. Dělá například nevhodné posunky na děvčata i na dospělé v jídelně. My se mu snažíme ukázat, jak se má chovat. Dokonce i ostatní kluci mu radili, jak má mluvit s dívkami. Neví totiž, jak to uchopit. Na tom budeme ještě pracovat.“ 	
<ul style="list-style-type: none"> - PS: „Teď k Milanovi. U něj hodně funguje pozitivní hodnocení. Všimněte si u něj drobných nuancí v chování. Na něj strašně moc funguje chvála, uplatňujte to i po návratu domů. Chválení na něj funguje líp než nadávání.“ - R: „No jenže on je u nás problém, že dcera na něj pořád křičí. Já jí kolikrát řeknu – nekřič na toho Mílu. A ona prej, že nekřičí. Ona si to už ani neuvědomuje.“ 	

- PS: „A kolik je dceři?”
- R: „24.”
- PS: „On se o tom Milan zmínil i na skupině, ostatní se tak trochu pochechtávali, že se pere s 24letou sestrou. Víte co? Bylo by možné, aby dcera někdy přišla s vámi?”
- R: „Jo, to ona se sem zrovna příští týden chystá místo mě, já mám odpolední.”
- PS: „Výborně, tak my to spolu můžeme probrat, vysvětlím jí, jak se teď snažíme s Milanem pracovat a pokusím se jí vysvětlit, že i ona by se mohla do té změny zapojit a změnit své chování.”
- R: „No já si kolikrát říkám, že sem k vám neměla dát Mílu, ale jí.”
- PS: „Také se vyskytly problémy ve škole. Paní učitelka může říct, jak vznikají konflikty ve vyučování.“
- U: „No, přímo ve vyučování problémy nejsou. Jakmile má práci, je to v pořádku. I se sám nabízí, strašně rád pomáhá a komunikuje s dospělými. Jakmile je ale ve společnosti kluků, tak slyším samý – nech toho a co to děláš – a hned se začnou pošťuchovat. Vždycky si dá záležet, aby u toho nebyl žádný dospělý. Všechny záškodnické věci dělá tak, aby ho nikdo z nás neviděl.”
- PS: „Já bych vám doporučovala, abyste i doma dělali takové komunity – sedněte si, v klidu, a řekněte si, co vám na druhém vadí ...“
- R(skočí do řeči): „To nejde v klidu, dcera hned začne ječet.”
- PS: „Tak to dělejte písemně. Napište si to, dejte si 10 minut bez mluvení, uklidněte se a až pak si o tom promluvte, co kdo napsal.”
- R: „Jo, to by šlo, já to doma zkusím.”
- PS: „Ještě něco byste chtěla dodat k víkendů?”

<ul style="list-style-type: none"> - R: „Jo, on přiznal chybu! Sem slyšela kravál z pokoje a když sem přišla, tak se tam oba rvali, a polička byla na zemi. A když sem se ptala, kdo to udělal, tak on se hned přiznal. No já málem dostala infarkt.” - PS: „To je tady intenzivně učíme – že základem je přiznat chybu. Tak to mám radost. Jinak si myslím, že se sem hodně těšil, řekla bych, že hraje roli i to, že si odpočine právě od sestry.” 	
<ul style="list-style-type: none"> - R: „Pěťa byl doma perfektní. Chtěl jít ven a já sem mu řekla, že nejdřív utře nádobí. Bez řečí vzal utěrku a udělal to. A pak přišel domu včas. Chodil i dřív. To sem se divila. Úplně mě to zarazilo.“ - PS: „A pochválila jste ho?” - R: „Jo, to jo.” - PS: „To je hodně důležité, aby viděli, že si toho všímáte. Pěťa na skupině říkal, že byl nadšený, že byl bratr doma a ocenil čas strávený s ním.“ - R: „Jo, to on ho šel i vyzvednout, no.” <p>PS: „Po ukončení pobytu bychom si vás zvali jednou měsíčně na ambulance. Probereme to, co se za ten měsíc událo, i konflikty, pokud k nim dojde a jak jste to řešili. A já vám na to řeknu nestranný pohled. To je výhoda pobytů, že s těmi klienty máme praktické zkušenosti a víme, co na koho platí a co ne.“</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - R: „U nás to bylo v pohodě. Jediný co mě rozčarovalo bylo, když mi hned když sem si ho vyzvedla řekl – maminko, já mám hroznou chuť na cigaretu. Nemohla bys mi koupit tu elektronickou? Jako mně se líbí, že by ji chtěl, aby jako přestal kouřit, ale neumím si představit, že bych mu já koupila cigaretu. Sem mu hned řekla, ať na to jako zapomene, že já mám z toho kouření astma a vim co to je, tak že ho v tom nebudu podporovat.“ - PS: „Ano, my o tom samozřejmě víme, že kouří. A není sám. U něj ale už pozorujeme známky závislosti, u těch 	<ul style="list-style-type: none"> - všichni přítomní rodiče na komunitě jsou kuřáci (pozorování před začátkem komunity)

<p>ostatních ne. Ti nemají problém s tím, že je u nás zákaz kouření.”</p> <ul style="list-style-type: none"> - R: „Já si říkám, že sem ho sem měla dát dřív. Ale manžel nechtěl. Doteď mi vyčítá, že sem ho sem dala. Dost se o tom hádáme. Ale já sem ráda. Já sama se takhle učim.“ - R: „Jak to tady pozoruju, tak by sem měli chodit na pobyt i tatínkové.“ - PS: „Jestli máte doma nějaké rozbroje, tak to neřešte před dětmi. Hlavně aby se nemusely stavět na něčí stranu.” 	
<ul style="list-style-type: none"> - PS: „U Kuby si hodně všímáme toho, že si vymýšlí. Ale v jeho případě nejde o pravé lži, ale o konfabulace. On si vymýšlí proto, aby na sebe upoutal pozornost. Ostatní to tady hodně provokuje, ale on si často ani neuvědomuje, že provokuje. On spoustu věcí udělá a neuvědomuje si to. Chce být hodně chválený. Pozorujeme u něho, že je citově nenasyčený. Třeba nás tady všechny objímá.” - R: „To von se rád mazlí, to jo.” - PS: „A jak se vám jevil o víkendu?” - R: „V něčem byl horší.” - PS: „V čem přesně?” - R: „No byl takovej drzej. Víc než dřív. Odmlouval a tak.“ 	
<p>Rozhovor přerušen zazvoněním - 10 minut před koncem komunity přichází otec jednoho z klientů. Je cizinec a nemluví dobře česky. Nechce se komunity zúčastnit, chce si jen syna vzít na vycházku. PS ho přesvědčí, aby se účastnil, otec si sedá do kruhu mezi ostatní rodiče.</p> <ul style="list-style-type: none"> - PS k nově přichozímu rodiči: „Zdeněk se hodně zlepšil. Je sice hodně uzavřený, ale i tak potřebuje, aby si ho ostatní všímali. Bylo by dobré, kdybyste s ním mohli trávit více času. Říkal, že bývá doma často sám ...“ - U: „Našli jsme mu taky logopeda, byla jsem tam s ním a 	

<p>domluvil se, že tam může chodit, dostal takovou tu kartičku a už je domluvený na další termín. Je to kousek od místa, kde bydlíte, tak by bylo dobré, kdyby tam docházel. Ono mu to v kolektivu škodí, že špatně mluví, tak by mu to pomohlo, kdyby si takhle zvýšil sebevědomí.“</p> <p>- R: „Jo, to je dobrý. Pro něj.“</p> <p>PS: „Tak jestli nikdo z vás už nemá žádné dotazy nebo připomínky, tak děti na vás už čekají. Těšily se na vás.“</p>	
<p>- D: „Ahoj mami.“</p> <p>- R k PS: „Já sem mu dneska slíbila, že ho vezmu k holiči.“</p> <p>- D: „Stačí, jestli máte doma nějakou pánev, že byste ho ostříhala podle ní.“</p> <p>- R: „Já bych tu pánev o tebe tak akorát přerazila.“</p> <p>rodiče odchází s dětmi na vycházku</p>	

Příloha E: Záznam pozorování ze závěrečné rodičovské komunity

Vysvětlivky: PS – psychologka, UČ – učitelka, R – rodič

zápis pozorování	poznámky
<p>zahájení - PS: „Dnes budeme hodnotit celý pobyt, chtěla bych se vás zeptat, jestli máte pocit, že to k něčemu bylo a co byste od nás dál čekali. Taky bych rodiče poprosila, aby řekli nám, ale hlavně dětem, jakou změnu od nich čekáte a buďte hodně konkrétní. Ono když dětem řekneme – chci, abys nezlobil, tak jim to nic neřekne, tak zkuste být co nejvíc konkrétní. A děti se chci zeptat, jak se jim u nás líbilo nebo nelíbilo, co z věcí, co tu zažily, by chtěly zavést i doma.</p> <p>Když zhodnotím celou skupinu, tak byla neklidná, hlučná, což je ale před ukončením pobytu běžné. Tenhle týden tady máme dva zákazy vycházek, takže s dítětem můžete po skončení komunity zůstat ve vedlejší místnosti. Užitek pobytu tady určitě byl, dost z dětí se něco přiučilo, ale záleží hlavně na vás, jak na to navážete. Já vám můžu doporučit, abyste si všímali maličkostí a i za ně děti chválili.</p> <ul style="list-style-type: none"> - PS: „Tak, začneme u Víti. Vítu chválíme, dvakrát vyhrál bodování (viz poznámky). Ze začátku odmítal školu, to se postupně lepšilo, kvůli pochvale se ve třídě začal snažit, asi částečně i proto, že se chtěl vyhnout zákazu vycházek. Vám bychom doporučili hodně ho chválit, na pochvalu on slyší. Je potřeba počítat s tím, že je z obtížné třídy, takže ho to tam bude svádět a kazit. Zítra k nám má přijít jeho paní učitelka, takže to s ní probereme, doporučíme, aby seděl v první lavici. Jinak když se Vít'a naštve, tak je vulgární, ale celkově udělal velký pokrok a doufáme, že to vydrží. Kdyby bylo třeba, tak vám potom můžeme nabídnout opakování pobytu. 	<p>jména klientů byla změněna</p> <p>všichni sedí v kruhu, rodiče vedle svých dětí</p> <p>během zahájení přichází matka jedné z klientek</p> <p>bodování – na konci týdne se vždy vyhledávají výsledky bodování, klienti jsou každý den třikrát hodnoceni pomocí plusových a minusových bodů</p> <p>Vít'a – 7. třída, před pobytem – problém s kázní ve škole, celkové odmítání školy, nechut' se učit, “sbíral” pětky a chlubil se tím, dál problém v rodinných</p>

<p>Víťo, co z toho, co si tady zažil, by sis přál i doma?”</p> <ul style="list-style-type: none"> - Víťa: “Abych měl doma víc aktivit, abych neseděl furt u počítače.” - R: “On chodil na tenis, to ho bavilo, ale pak přestal.” - PS: “V tom případě ho do toho musíte dotlačit. V žádným případě nepřipustit, aby skončil dřív. Víťo, když s maminkou vyberete nějaký kroužek a maminka ho zaplatí, tak tam budeš muset chodit celou dobu, co poběží. <p>A Víťo, proč myslíš, že si tu byl?”</p> <ul style="list-style-type: none"> - Víťa: “Abych se zlepšil v chování, musím ve škole dávat větší pozor.” - PS: “Vám bych doporučila, abyste ho podporovala v tom, že tu školu zvládne.” - UČ: “Vít’a dostal za úkol poptat se, jestli je ve škole možnost nějakého doučování. A když ano, tak se tam přihlásit.” - PS: “Jinak my taky můžeme zajistit nějaké doučování, běží u nás pravidelně dvakrát v týdnu. To se pak ještě domluvíme. A co vy od Víťi po návratu očekáváte?” - R: “Já bych chtěla hlavně tu školu, aby měl dobrý známky, aby se nedělo to, co se dělo.” - PS: “A mimo školu, měla jste s Víťou nějaké velké výchovné problémy?” - R: “Tak jak kdy, ale zatím ani ne.” 	<p>vztazích – žárlivost na mladší nevlastní sestru</p>
<ul style="list-style-type: none"> - PS: “Tak a teď Kuba. U Kuby byl hlavní problém s odmítáním autorit a velký odpor ke škole. I když intelekt je průměrný, má špatné výsledky ve škole. Neví, proč by se měl učit, k čemu mu to bude. Potřeboval by podporovat v tom, že mu škola pomůže k tomu, aby mohl dělat práci, co ho bude bavit. Můžete poukazovat na profese, které by ho mohly zajímat a jásat, když ze školy přinese dobrou známku.” 	<p>Kuba, 4. třída</p>

- R: "Já mu to říkám, že je škola důležitá, ale on nic. No a to chování tam. Teď má hodnou paní učitelku, co ho i pochválí, to na minulý škole vůbec nebylo..."
- UČ: "Mně se u Kuby osvědčilo zařazení zábavnějších forem výuky, doporučila bych doučování, zítra přijde jeho učitelka, to zjistím, jaké jsou možnosti u vás ve škole. Jinak se během vyučování hrozně předváděl, často úplně odmítal spolupracovat, za to taky obdržel hodně mínusáků. Ale on když chce, tak mu to jde. Čeština ho baví a v podstatě mu jde, stejně tak matematika, i když říká, že ho nebaví, tak nemá problém to pochopit. A je výborný ve slohu, mohl by se rozvíjet v psaní.
Kubo, poptej se, jestli ve škole nemáte nějaké literární soutěže. Výborně mu šla vlastivěda, do přírodovědy se musí tlačit, to se pak ale staví do opozice. Má hodně problém s udržením pozornosti, tak je někdy hodně sprostěj, jindy se začne řehtat, když někdo udělá něco špatně. On ne, že by se smál potichu, on prostě řve na celou třídu, a to pak pochopitelně všechny ruší, ostatní se začnou přidávat a už to jede."
- PS: "Kuba potřebuje získat sebevědomí, potřebuje vidět, že mu něco jde. Mohl by vynikat třeba v tom psaní.
Zkuste ho přihlásit na nějakou aktivitu. I ho do toho natlačte. Má spoustu potenciálu, co není využitý a zatím je pořád čas na změnu, on je celkem ještě malý.
Co se ti tu u nás líbilo, Kubo?"
- Kuba: "Výlety ... už nevím."
- PS: "Když sme spolu všichni seděli na komunitách, rozuměl si tomu, co se tam povídalo? Nebylo ti to to nepříjemné?"
- Kuba: "Ne, bylo to v pohodě."
- PS: "Třeba i doma se můžete sednout a popovídat si o tom, co od něj očekáváte, pochválit ho za to, co se mu

<p>povedlo. A klidně k tomu pozvěte i sourozence. A co od něj očekáváte, až se vrátím domů?”</p> <ul style="list-style-type: none"> - R: “Já očekávám důslednost. Aby když si spolu s Kubíkem něco řeknem, tak aby to poslechl.” - PS: “Já vám můžu ještě poradit, abyste si na týden naplánovali, co po něm budete chtít, co má splnit. Když to bude plnit, bude chodit domů včas, udělá si úkoly, tak se pak spolu odměňte nějakou společnou aktivitou, sám říká, že se mu u nás líbily různé výlety.” 	
<ul style="list-style-type: none"> - PS: “Michal hodně provokuje, musí se naučit vyhýbat takovým legráckám se spolužákama, které nemusí vždycky dobře dopadnout. Michal je tu u nás už podruhé, tenhle pobyt hodnotíme líp než ten první. Má spoustu dovedností, je v kolektivu oblíbený. Co vy od něj potřebujete? Co chcete, aby se zlepšilo?” - R: “Aby ve škole konečně uznával autority.” - PS: “To vyžaduje z vaší strany podporu autorit. Pokud nebude uznávat rodiče, nebude uznávat ani další autority. Na vás je, abyste se jím nenechala vytočit, jednala s ním v klidu, vytyčila hranice, co smí a co ne a nedávejte tresty, který nejste schopná kontrolovat. To platí i pro všechny ostatní. Buďte dětem dobrým příkladem, nemůžete třeba od nich chtít, aby třeba nebyli vulgární a sami budete takhle mluvit.” <p>Kuba pošeptá své matce: “Tak vidíš.”</p> <p>PS: “U Michala už není možné pobyt opakovat, ale můžeme vám nabídnout ambulanci, Michalovi různé sportovní aktivity, to probereme individuálně.”</p>	<p>Michal, 9. třída, nastupuje na učňovský obor, problém s chováním ve třídě, matka má strach, aby se špatně neuvedl v nové škole</p>
<ul style="list-style-type: none"> - PS: “Andrejko, zkusíš nám říct, co ses tady naučila?” - Andrea: mlčí - PS: “Vzpomeneš si, jak tě tady kluci moc nebrali mezi sebe? A pak se to zlepšilo, proč myslíš, že to tak bylo?” - Andrea: mlčí 	<p>Anderea, 4. třída matka Andery si s dítětem po celou dobu komunity povídá</p>

<ul style="list-style-type: none"> - PS: “Andrejka se asi stydí, ráno na komunitě nám o tom povídala. U ní byl problém hlavně s hygienou, nemá základní návyky, to jsme jí tady všichni učili, problém byl i s udržováním pořádku, neuklízí si po sobě.” - R: “Doma to všechno umí, někdy teda neuklidí. Já jí to říkám, říkám jí to třeba 100krát a pak už začnu křičet.” - PS: “Pokud neposlechne, když jí to několikrát řeknete, pak jí vezměte za ruku a řekněte, že to uklidíte spolu, že jí pomůžete a budete jí říkat co kam patří, co přesně má udělat, ona to sama často nezvládne. Hodně jí chvalte, i za drobnosti, čím víc je chválená, tím víc je klidnější. Když cítí, že jí má člověk rád, tak je klid. Jde o to vydržet, být důsledná, trpělivá. Andrejka je hodně výkyvová, nemáte jinou možnost. Vím, že jsme to spolu už probíraly a vy nechcete, ale kdyby měla být dál takhle neklidná, zvažte změnu školy.” - Matka: “A pořád bere ostatním věci?” - UČ: “Ze začátku se to objevovalo, ale postupně jsme jí to odnaučili, dělala to tak možná první týden, dva. A oni si to hlavně ani kluci nenechali líbit.” 	<p>PS doporučuje ZŠ praktickou,</p>
<ul style="list-style-type: none"> - PS: “Tak Tomáš má dnes zákaz vycházek. Má často afekty, hodnotí to tak, že je nedokáže zastavit, jestli by to mělo přetrvávat, tak se zkuste zeptat na změnu medikace. Doporučujeme ukazovat mu bezpodmínečnou lásku, podnikat spolu různé aktivity. Tome, co se ti tady líbilo?” - Tom: “Ty výlety.” - PS: “Dělal tady krásné koláže z fotek, to je učil pan vychovatel, můžete si naplánovat nějaký výlet a pak z fotek udělat společně koláž, můžete se od něho něco naučit. U nás už není možnost dalšího pobytu, při přetrvávajících problémech je tu varianta psychiatrické 	<p>Tomáš, 5. třída</p>

léčebny.”

- R: “To on tam měl jít loni kolem prázdnin, ale pak se to zlepšilo, tak tam nebyl.”
- PS: “Dál jsme zjistili, že je hodně nesamostatný, ve škole má asistentku, ale ona je to výhoda i nevýhoda...”
- R (skočí do řeči): “To jo, to já vím, on na ní hrozně spolejhá a nechce pracovat sám.”
- UČ: “To samý bylo i u nás, není zvyklý pracovat sám, musela jsem být často u něj a dělat to s ním.”
- PS: “A co od Toma očekáváte?”
- R: “Od něj chci, aby to, co řeknu, tak splnil. Já na něj nemůžu pořád dohlížet, já mám noční, před tím mu řeknu, co má udělat, přijdu a on nemá ani napsaný úkoly.”
- PS: “Můžete napsat úkoly, co má splnit a dát je na viditelný místo a hned jakmile bude nějaký problém, okamžitě to řešit, nenechat to vyšumět. A chvalte ho, i když nesplní všechno, co měl. Využívejte režimové opatření, tak jak ho máme zavedené tady.

- následuje předávání CD s fotkami z pobytu, domlouvání termínů na ambulantní setkání, předávání závěrečných zpráv
- komunita je ukončena